

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra slovanských jazyků a literatur
Oddělení českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Výuka frazémů v rámci českého jazyka na 2. stupni ZŠ

Vypracovala: Bc. Klára Pelánová
Vedoucí práce: PhDr. Milena Nosková, Ph.D.

České Budějovice 2019

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí své práce PhDr. Mileně Noskové, Ph.D. za její odborné vedení a cenné rady. Dále žákům a učitelům základních škol účastnících se výzkumu za poskytnutí prostoru a času pro realizaci didaktických her. Markovi Pelánovi za grafické zpracování didaktické pomůcky Poznej přísloví. A také celé své rodině za podporu po celou dobu mého studia.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum: 8. 7. 2019

.....
Bc. Klára Pelánová

Anotace

Diplomová práce je zaměřena na výuku frazémů v rámci českého jazyka na 2. stupni základní školy, především na výuku v 7. ročníku. Práce se dělí na teoretickou a výzkumnou část. Cílem teoretické části je vymezit základní přehled frazeologie jako lingvistické disciplíny a didaktické hry jako aktivizující metody výuky. Empirická část popisuje tvorbu a užití didaktických pomůcek pro výuku frazémů a dále shrnuje výsledky dotazníkového šetření.

Klíčová slova

Frazeologie, přísloví, přirovnání, pranostika, rčení, didaktická hra.

Abstract

This diploma thesis focuses on teaching phrasemes in Czech language lessons in elementary schools especially in 7th grade. The thesis is divided into two parts, a theoretical one and research. The main goal of the theoretical part is to present the basic overview of phraseology as a linguistic discipline and didactic games as activating methods of education. The empirical part describes the creation and usage of didactical tools for teaching phrasemes and also summarizes the results of a survey.

Key words

Phraseology, proverb, simile, weather saying, saying, didactic game

Obsah

Úvod.....	10
1 Frazeologie.....	11
1.1 Historie.....	11
2 Frazém.....	13
2.1 Frazémy podle okolností vzniku	13
2.1.1 Intenzifikační (zesilující) frazeologické obraty.....	13
2.1.2 Verbalizační (slovesné) frazeologické obraty	14
2.1.3 Konkretizační frazeologické obraty (rčení).....	15
2.2 Frazémy nevětné a větné.....	15
2.2.1 Frazémy nevětné	15
2.2.2 Frazémy větné	16
2.3 Tradiční a kulturní frazémy.....	17
2.4 Nové frazémy.....	18
3 Didaktická hra.....	20
3.1 Obecná teorie hry	20
3.1.1 Klasifikace her	21
3.2 Teorie didaktické hry	22
3.2.1 Didaktická hra v klasifikaci základních metod výuky	23
3.2.2 Aktivizující didaktické metody	26
3.2.3 Druhy didaktických her.....	28
3.2.4 Vliv didaktické hry na žáka.....	29
3.2.5 Práce učitele s didaktickou hrou.....	30
4 Výzkumná část.....	32
4.1 Cíle a organizace práce	32
4.2 Metodika práce.....	32
5 Didaktické hry – vznik a pravidla	34
5.1 Poznej přísloví.....	34
5.1.1 Pravidla hry	34

5.1.2	Formy a metody	35
5.1.3	Klíčové kompetence.....	35
5.1.4	Vznik hry.....	36
5.2	Poznej pranostiku	36
5.2.1	Pravidla hry	37
5.2.2	Formy a metody	38
5.2.3	Klíčové kompetence.....	38
5.2.4	Vznik hry.....	38
5.3	Spoj rčení a přirovnání	39
5.3.1	Pravidla hry	39
5.3.2	Formy a metody	40
5.3.3	Klíčové kompetence.....	40
5.3.4	Vznik hry.....	40
5.4	Znáš význam?	41
5.4.1	Pravidla hry	41
5.4.2	Formy a metody	42
5.4.3	Klíčové kompetence.....	42
5.4.4	Vznik hry.....	42
6	Vyhodnocení a porovnání výsledků.....	43
6.1	Doplň přísloví	43
6.1.1	Pod lampou bývá největší tma.	43
6.1.2	Dvakrát měř a jednou řež	44
6.1.3	Ani kuře zadarmo nehrabe	44
6.1.4	Dočkej času jako husa klasu.	45
6.1.5	Bez práce nejsou koláče.	46
6.1.6	Kdo chce psa bít, hůl si najde.....	46
6.1.7	Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne.	47
6.1.8	Mluvíti stříbro, mlčeti zlato.....	48
6.1.9	Po bitvě je každéj generál.	48
6.1.10	Házet flintu do žita	49

6.1.11 Kovářova kobyla chodí bosa.	50
6.1.12 Co oči nevidí, to srdce nebolí.	50
6.1.13 Nekupuj zajíce v pytli.	51
6.1.14 Padla kosa na kámen.	52
6.1.15 Omotat si někoho kolem prstu.	52
6.1.16 Diskuze.	53
6.2 Spoj správně dvě části přísloví.	54
6.2.1 Diskuze.	54
6.3 Dopln chybějící slovo do pranostiky.	54
6.3.1 Na svatého Blažeje kamínek se ohřeje.	55
6.3.2 Na svatého Jiří vylézají hadi a štíři.	55
6.3.3 Svatá Barborka vyháň dřevo ze dvorka.	56
6.3.4 Prosinec se sněhem na pěšině, žito je v každé vysočině.	57
6.3.5 Na svatého Martina kouřívá se z komína, a na svatou Kateřinu schováme se pod peřinu.	57
6.3.6 Na svatou Lucii jasný den – urodí se konopí a len.	58
6.3.7 Na Hromnice musí skřivan vrznout, i kdyby měl zmrznout.	59
6.3.8 Přiletí-li straka brzo na podzim ke vsi, bude záhy sněžít.	59
6.3.9 Jsou-li dlouho šišky na stromě, zima stálá nebude.	60
6.3.10 Na svatého Ondřeje ještě se zem ohřeje.	61
6.3.11 Na svatého Vojtěcha v polích samá potěcha.	61
6.3.12 Tři dny před Jakubem jasné, urodí se žito krásné.	62
6.3.13 Po teplém září zle se říjen tváří.	63
6.3.14 Do Jana Křtitele nechval ječmene.	63
6.3.15 Po svatém Matouši – čepice na uši.	64
6.3.16 Diskuze.	65
6.4 Dopln přirovnání.	65
6.4.1 Řval jako...	66
6.4.2 Spí jako...	67
6.4.3 Mlčí jako...	67

6.4.4 Sladký jako.....	68
6.4.5 Starý jako.....	69
6.4.6 Kluk jako.....	69
6.4.7 Ticho jako.....	70
6.4.8 Bílá jako.....	71
6.4.9 Hluchý jako.....	71
6.4.10 Roste jako.....	72
6.4.11 Tenký jako.....	73
6.4.12 Líný jako.....	74
6.4.13 Rozčepýřený jako.....	74
6.4.14 Kluzký jako.....	75
6.4.15 Slizký jako.....	76
6.4.16 Diskuze.....	76
6.5 Vysvětlí význam rčení.....	76
6.5.1 Má to háček.....	77
6.5.2 Nevidí si do pusy.....	77
6.5.3 Posílat ke všem čertům.....	78
6.5.4 Stát za starou bačkoru.....	79
6.5.5 Až naprší a uschne.....	79
6.5.6 Jeho dni jsou sečteny.....	80
6.5.7 Diskuze.....	80
6.6 Doplní chybějící část rčení.....	81
6.6.1 Vyspat se.....	81
6.6.2 Dělat páte.....	82
6.6.3 Udělat něco za.....	82
6.6.4 Je to lepší.....	83
6.6.5 Hrách na.....	84
6.6.6 Přijít na.....	84
6.6.7 Diskuze.....	85
Závěr.....	86

Bibliografie	88
Internetové zdroje	91
Seznam příloh	92
Přílohy.....	98

Úvod

Pro diplomovou práci jsem si vybrala téma frazeologie. S touto problematikou jsem již pracovala v bakalářské práci a na základě výsledků výzkumu právě bakalářské práce jsem se rozhodla v tématu pokračovat. Dotazníkové šetření bakalářské práce ukázalo, že znalost frazémů u žáků základní školy není příliš vysoká. Proto se tato práce bude zabývat výukou frazémů v rámci českého jazyka na 2. stupni základní školy, především v 7. ročníku, kdy se dle RVP ZV má rozvíjet pozitivní vztah k mateřskému jazyku. Frazémy jsou součástí naší kulturní tradice již po staletí a díky nim lze naši komunikaci obohacovat o neotřelé výrazy.

Kvalifikační práce má dvě části – teoretickou a výzkumnou. Teoretická část se člení do několika kapitol a podává stručný přehled frazeologie jako vědní lingvistické disciplíny, dále o historii frazeologie a vysvětlení frazeologických pojmů pomocí odborných publikací. Několik kapitol se věnuje vymezení didaktické hry jako metody výuky a jejímu vlivu na žáka.

Výzkumná část popisuje jednotlivé didaktické hry vytvořené pro účely diplomové práce, stanovuje jejich pravidla, časovou náročnost a klíčové kompetence, jež jsou rozvíjeny. Didaktické pomůcky jsou celkem čtyři – Poznej přísloví, Poznej pranostiku, Spoj rčení a přirovnání, Znáš význam?. Dále porovnává a shrnuje výsledky dotazníkového šetření plynoucího z realizace didaktických her. Každá dílčí kapitola vymezuje jeden úkol dotazníku.

Hlavním cílem empirické části je zjistit, zda jsou didaktické hry funkční a smysluplné, zda pomocí jejich využití lze dosáhnout naučení a lepšího zapamatování frazémů.

1 Frazeologie

Frazeologie je disciplína zabývající se popisem a studiem frazémů a idiomů (Karlík a kol., 2002, s. 142). Vyčleňuje se jako samostatné odvětví lexikologie, tedy nauky o slovní zásobě (Hauser, 1980, s. 7). Jedná se o soubor ustálených slovních spojení, tzv. frazeologických obrátů. (Bečka, 1982, s. 321). Jde o poměrně mladou lingvistickou disciplínu. Frazeologie souvisí i s řadou jiných oborů jako je např. historie, kulturní antropologie, etnologie, umění, ale také s psychologii, logikou a filozofií (Čermák, 2007, s. 24). Značná část frazeologie je přirozeně vytvářena a užívána převážně v mluveném nespisovném jazyce (Karlík a kol., 2002, s. 142).

1.1 Historie

Termín frazeologie procházel vývojem jak z hlediska podoby a náplně, tak i distribuce. V minulosti se užíval nejprve jako termín popisný pro různé datové soupisy a praktické příručky. Vlastní vývoj jako samostatné disciplíny je datován až ke konci 20. století, kdy roku 1982 vzniká první monografie s názvem *Idiomatika a frazeologie češtiny* od Františka Čermáka. Původ slova frazeologie vychází z řeckého *phraseón*, což je genitiv plurálu slova *phrasis* ve významu „fráze“, „způsob vyjádření“. Původní význam termínu frazeologie byl „nauka o způsobech vyjadřování“. Prvotní výskyt formy frazeologie není v češtině přesně doložený. První knižní publikace užívající termín frazeologie ve svém názvu se objevují v rozmezí let 1821 – 1864.

Čermák (2007) člení frazeologii na dvě větve – frazeografii (popisnou frazeologii) a paremiologii. Za první frazeografickou práci lze považovat publikaci Josefa Matěje Sychry *Versuch einer böhmischen Phraseologie* z let 1882 – 1821. O několik desetiletí později vzniká české dílo Jana Šacha nazvané *Česká frazeologie*. Roku 1864 pak obsáhlejší a významnější *Česká frazeologie*, jejímž autorem je František Šebek. Všechny tyto obrozenecké práce jsou zaměřeny na doporučování správného úzu. Frazémy se současným označením rčení, pořekadlo, popř. úsloví jsou zmíněny pouze minimálně a samostatně ještě nevycházejí.

Paremiologie, jež je historicky starší a delší se také zabývá popisem frazeologických dat, především popisem přísloví. Lingvisté se zpočátku domnívali, že přísloví nejsou součástí frazeologie, ale přiřazovali je k etnografii. S počátky českého příslovnictví bývají spojováni autoři jako Smil Flaška, Jan Blahoslav či Jakub Srnec z Varvažova. Na tyto autory navazoval Jan Amos Komenský ve své *Moudrosti starých Čechů*. Velmi významný vliv v Evropě měly Erasmovy *Adagie* z roku 1505. Na ně navazují až obrozenci Josef Dobrovský a František Ladislav Čelakovský. Nejvýznamnější je dílo *Mudrosloví národu českého v příslovích* od Františka Ladislava Čelakovského, z něhož se čerpá dodnes. Čelakovský zde vedle přísloví vytváří také soupis pořekadel, a tím se spojuje větev frazeografická a paremiologická. Všechna tato již zmíněná díla nabízejí pouze prosté seznamy bez bližších informací. To se mění až roku 1947, kdy

Jaroslav Zaorálek vydává tři slovníky s názvem Lidová rčení, které podávají vysvětlení jednotlivých frazémů.

V 80. letech vychází Slovník české frazeologie a idiomatiky od Františka Čermáka a Jiřího Hronka. Jedná se o čtyři svazky: Přírovnání, Výrazy neslovesné, Výrazy slovesné a Výrazy větné. Jedná se o ucelený a systematický popis významu, kontextu, funkce a užití frazémů. V dalších letech vydává zejména František Čermák studie jako přílohy k jednotlivým dílům Slovníku české frazeologie a idiomatiky.

Obecná teorie disciplíny se rozvíjí především až po druhé světové válce. První a do dnešní doby užívaný obecný systém a přehled s názvem Idiomatika a frazeologie češtiny vypracoval roku 1882 František Čermák (Čermák, 2007, s. 482 – 486).

2 Frazém

Frazém je ustálené víceslovné, obrazné slovní pojmenování s omezenou spojovatelností (Čechová a kol., 2011, s.66). Jedná se o takové slovní spojení, kde alespoň jeden tvar má jedinečnou funkci a význam spojení není přímo odvoditelný z významů tvarů (Lotko, 2000, s. 38). Frazém má celistvý význam, tzn. že je zpravidla nerozložitelný na významy jednotlivých složek a minimálně jeden z jeho komponentů je v dané funkci omezen pouze na tuto kombinaci (Grepl, Karlík, Nekula, 1995, s. 71).

K charakteristickým rysům frazému patří:

- Metaforičnost a expresivnost – např. *být v balíku*.
- Uchování gramatických a lexikálních archaismů – např. *nemá kouska rozumu*.
- Monokolokabilní prvky (tj. takové prvky, které se mimo konkrétní frazém v jazyce nevyskytují) – např. *mít pré*.

(Grepl, Karlík, Nekula, 1995, s. 71)

Ve frazeologických obratech jsou slova na sebe významově vázána již předem, ne až v aktuálním užití. Významová samostatnost jednotlivých slov je oslabena nebo zrušena. Nutně se tak, ale nemusí stát u všech frazeologických obrátů. V mnoha případech tzv. slovo základní uchovává svůj vlastní význam a významová samostatnost se oslabuje nebo ztrácí u tzv. slov průvodních, např. *poslouchat na slovo*, sloveso *poslouchat* si uchovalo svůj běžný význam, zatímco *na slovo* nelze brát izolovaně. Frazémy vznikají za určitých situací, formulují se především tam, kdy volný výběr slov je problematický a nesnadný. V tomto případě lze užití hotové, ustálené spojení slov, jež je pro vyjádření situace vhodné (Bečka, 1982, s.321 – 322).

V odborné literatuře se setkáváme také s termínem idiom, který je frazému pojmově blízký. Idiom označuje stránku významovou, frazém stránku formální (Grepl, Karlík, Nekula, 1995, s. 71).

2.1 Frazémy podle okolností vzniku

Bečka (1982) rozlišuje podle okolností vzniku tři základní typy frazeologických obrátů: frazeologické obraty intenzifikační (zesilující), verbalizační (slovesné) a konkretizační (rčení). Tyto typy se mezi sebou liší formou, sdělením i účinností.

2.1.1 Intenzifikační (zesilující) frazeologické obraty

Intenzifikační frazeologické obraty vznikají ustálením slovních spojení, v nichž determinant zesiluje (intenzifikuje) význam slova základního (Bečka, 1992, s. 79). Tyto frazémy vznikají v případě, že je potřeba význam slova zesílit, popř. zeslabit. Intenzitu pojmenování lze stupňovat

již výběrem slov, např. veliký – ohromný – obrovský – gigantický (Bečka, 1982, s. 322). Nejčastěji se intenzifikační frazémy užívají v lidové řeči (Bečka, 1982, s. 324).

Formy intenzifikačních (zesilujících) frazémů:

- a) slovní přirovnání – *krade jako straka*;
- b) větné přirovnání – *spal jako když ho do vody hodí*;
- c) zesílení přídavným jménem nebo příslovcem – *mravenčí pile, slepě důvěřovat*;
- d) zesílení podstatným jménem – *po zuby ozbrojený*;
- e) zesílení větou účinkovou – *lže, až se mu od úst práší*.

(Bečka, 1982, s. 323)

2.1.2 Verbalizační (slovesné) frazeologické obraty

Slovesný (verbalizační) frazeologický obrat je ustálené slovní spojení podstatného jména a slovesa. Pomocí slovesa je podstatné jméno uváděno do děje (Bečka, 1982, s. 342). V případě, že je potřeba do dějového stavu uvést substantivum abstraktní se v řadě případů setkáváme s pojmenovávacími potížemi. Počet abstraktních sloves je menší než příslušná potřeba, proto jsou abstraktní substantiva uváděna do děje spojením s konkrétními slovesy. Spojení, která se osvědčí mají tendenci se ustalovat, a tím vznikají verbalizační frazeologické obraty (Bečka, 1992, s. 80).

Nejčastější dějové vztahy vyjádřené verbalizačními frazeologismy:

- a) Vyjádření abstraktního majetnictví zpravidla pomocí slovesa mít – *mít strach, mít dojem*.
- b) Vyjádření abstraktního stavu zpravidla pomocí slovesa být – *být v rozpacích, být v tísní*.
- c) Vyjádření: dostat se do stavu označeného substantivem pomocí nepředmětných sloves znamenajících pohyb – *nabýt jistoty, získat důvěru*.
- d) Vyjádření: dostat koho nebo co do stavu označeného substantivem zpravidla pomocí předmětných sloves pohybu – *uvést koho do rozpaků, dohnat koho k zoufalství*.
- e) Typ: způsobovat stav vyjádřený substantivem, dělat to, co vyjadřuje substantivum zpravidla pomocí sloves budit, vyvolávat – *budit pozornost, vyvolávat zmatek*.
- f) Typ: slovy nebo jednáním dávat najevo to, co označuje substantivum – *vyslovovat pochybnosti, projevit nedůvěru*.
- g) Typ: překonávat stav vyjádřený substantivem – *překonávat překážky, řešit problém*.
- h) Typ: činit to, co je v rozporu nebo v souladu s tím, co vyjadřuje substantivum – *zachovat klid, rušit klid*.
- i) Typ: kvantitativně měnit stav vyjádřený substantivem – *zvyšovat napětí, prohlubovat rozpory*.
- j) Typ: nastává jev označený substantivem – *hrozí nebezpečí, zavládlo ticho*.

Verbalizační frazémy jsou typické především pro oblast společenskovedních a publicistických projevů (Bečka, 1982, s. 342-343).

2.1.3 Konkretizační frazeologické obraty (rčení)

Konkretizační frazeologické obraty jako celek označují skutečnost metaforickým, metonymickým, synekdochickým pojmenováním. Nejvíce užívaná jsou rčení slovesná, jež vznikají spojením přísudkového slovesa a předmětu nebo příslovečného určení, např. *Nechte už těch řečí, mlátíte jen prázdnou slámu*. Méně často se objevují rčení substantivní, adverbiální a adjektivní, např. *kámen úrazu, mezi čtyřma očima*. Ke rčení řadíme i ustálená přirovnání, např. *Všechno šlo jako po drátku.*, ale rčení se od přímého pojmenování liší větší názorností a konkrétností, např. *Musíme táhnout za jeden provaz* (Bečka, 1982, s. 402).

Rčení, díky svému bohatšímu významu, jsou schopna vyjadřovat jemnější významové odstíny, pojmenovávat stejnou skutečnost různě, dle různých pohledů na věc, např. *je veliký dobrák*, tento výrok lze pomocí různých rčení vyjádřit v několika odstínech, např. *Je pytel dobroty. – Má zlaté srdce. – Ani kuřeti neublíží*. V souvislosti s odstíněním vznikají synonymní řady rčení, jež lze rozlišovat podle významu, intenzity, citové expresivity, četosti výskytu a oblasti užití (Bečka, 1982, s. 403).

Původ rčení je velmi starý a dokládá mnoho z hospodářské, politické a kulturní minulosti národa. Nejtypičtější česká rčení pochází z venkovského života a vynikají velkou názorností, např. *mlátit prázdnou slámu, být jako kůl v plotě*. Řada rčení souvisí s náboženským životem, např. *přijít s křížkem po funuse, vlézt do jámy lvové*. Některá rčení odkazují na klasickou i moderní literaturu a jsou spíše knižní, vyjádřená spisovným jazykem, např. *konat Sisyfovu práci, danajský dar* (Bečka, 1982, s. 403-404).

Typickým znakem rčení je ustálenost, v některých případech až ustrnulá neměnnost. Rčení jsou nejpočetnější složkou frazeologie, a především živou složkou lidového a mluveného jazyka, z něhož přechází do literatury, jíž přinášejí oživení a zpestření (Bečka, 1982, s. 404).

2.2 Frazémy nevětné a větné

2.2.1 Frazémy nevětné

Nevětné frazémy se zapojují do vět v konkrétních kontextech a dle potřeby jsou v nich gramaticky formovány. Škála nevětných frazémů je velmi bohatá a není ostře ohraničena proti volným slovním spojením.

Strukturní typy nevětných frazémů:

- Frazémy se slovesnou funkcí – např. *dělat kličky, praštit se přes kapsu, dopadnout bledě*;
- frazémy vzniklé kombinací adjektiva a substantiva – např. *jidášský groš, šedá eminence*;
- frazémy s funkcí adverbialní – např. *levou rukou, živou mocí*;
- frazémy z neautosémantických komponentů – např. *podle mého, pro nic za nic*.

K nevětným frazémům se řadí i ustálená přirovnání, jež naznačují větnou strukturu, některé pozice ale obsazují až v konkrétních kontextech, např. *spát jako na vodě*. Hlavní funkcí ustálených přirovnání je intenzifikace, zdůraznění a kladné či záporné zhodnocení tohoto znaku, např. *zvědavý jako opice* – velmi zvědavý, hodnocení hanlivé (Grepl, Karlík, Nekula, 1995, s. 71 – 72).

2.2.2 Frazémy větné

Větné frazémy mohou mít podobu věty, a to věty slovesné (*Ranní ptáče dál doskáče*), nebo věty neslovesné (*Všude dobře, doma nejlip*), případně podobu souvětí (*Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění*). Větné frazémy se do kontextu zapojují jako celek. Mezi větnými frazémy se vyčleňují pořekadla, pranostiky, přísloví a okřídlená slova (Grepl, Karlík, Nekula, 1995, s. 72 – 73).

Pořekadla jsou anonymní výroky, jež vystihují určitou situaci (Grepl, Karlík, Nekula, 1995, s. 73). Často shrnují zkušenosti lidí, bývají radící až imperativní, např. *kam vítr, tam plášť*. Někdy shrnují také zkušenost protikladnou, např. *ráno moudřejší večera, spěchej pomalu* (Čechová a kol., 2011, s. 66).

Pranostiky se řadí mezi specifický druh pořekadel, jež vyjadřují vztah mezi časovým obdobím roku, atmosférickými jevy a zemědělskými pracemi, např. *Vánoce na blátě, Velikonoce na ledu* (Grepl, Karlík, Nekula, 1995, s. 73). Pojem pranostika je českým specifikem, v řadě dalších jazyků se s tímto slovem jako s odborným termínem pracuje jen velmi málo. Slovo pranostika se u nás užívá již od 15. století, v knižní produkci pak od 16. století. Z počátku pranostiky označovaly proroctví spojená s vírou v nadpřirozené vlivy. Takové pranostiky tvořily součást velmi vyhledávaných a oblíbených kalendářů. Během 16. století jsou astrologické pranostiky rozšířeny o rady z oblasti meteorologie a zemědělské výroby. Pranostiky získaly oblibu především na venkově, kde byly spojeny s každodenními starostmi lidových vrstev. Jejich vývoj je u nás v současné době již uzavřen. Vzniklo jen několik málo novějších pranostik, které se podobají agitačním heslům, např. *Na svatou Agátu dej polím superfosfátu* (Urban, Robek, 1997, s. 5-29).

Prísloví lze definovat jako anonymní výroky s mravním poučením, jež odkazují na kolektivní zkušenost, např. *S poctivostí nejdál dojdeš* (Grepl, Karlík, Nekula, 1995, s. 73). Jedná

se o ustálené dvousložkové výpovědi měnící se v kontextu, např. *Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá*. První část přísloví něco konstatuje, druhá část z toho vyvozuje mravní poučení. Některá přísloví mohou být také z hlediska významu protikladná, např. *Mluvíti stříbro, mlčeti zlato* (Čechová a kol., 2011, s. 66). Přísloví též nazývané jako parémie či adagium je prastarý útvar, který vlastní každý jazyk. Díky kulturním stykům v minulosti je u řady přísloví nemožné určit jejich stáří a místo vzniku. Dříve se přísloví řadilo především k etnografii a folkloristice, ale dnes je chápáno jako součást jazykovědy. Přísloví se předává z generace na generaci a je nositelem pedagogického, poučujícího, normativního aspektu (Čermák, 2013, s. 5-6).

Okřídlená slova označují skupinu knižních frazémů vyznačující se vznikem z výroku historické nebo literární postavy, např. *Veni, vidi, vici – Caesar*. V současné době se uplatňuje nová metoda odlišování okřídlených slov od ostatních frazémů. Jestliže vychází z komunikační platnosti výroku: používá se pouze v kontextu, v situaci, ve které vznikl, jde o citát, ale pokud se uplatňuje i v jiných komunikačních situacích jedná se o okřídlený výraz (Frazeologická terminológia [online] cit. 17. 6. 2019).

Do oblasti větných frazémů řadíme také různé typy průpovědek, situačních výroků, např. *V Praze je blaze. Ale draze!, To se říká kdoví jestli!*. A dále frazémy dialogické vztahující se minimálně ke dvěma komunikantům, např. *Pozdrav pámbu!, Na zdraví!* (Grepl, Karlík, Nekula, 1995, s. 73).

2.3 Tradiční a kulturní frazémy

Do skupiny lidových (tradičních) frazémů řadíme přirovnání, rčení, pořekadla a pranostiky. Tyto frazémy se občas vymezují jako tzv. paremie a jejich studiem se zabývá paremiologie (Čechová a kol., 2011, s. 66 – 67).

Vedle lidových frazémů existují frazémy kulturní převážně antického původu, např. *Kostky jsou vrženy – výrok Gaia Julia Caesara*, biblického původu, např. *mít na čele Kainovo znamení*, a středověkého původu, např. *Čí je země, toho je náboženství (víra)*. Ke kulturní frazeologii náleží i dvojslovná neobrazná cizojazyčná rčení, zejména latinská, např. *in memoriam*¹, *in natura*². Zaznamenány jsou také kulturní frazémy přejaté z francouzštiny, např. *faux pas*³, italštiny, např. *salto mortale*⁴, z angličtiny, např. *My home, my castle*⁵ (Čechová a kol., 2011, s. 66-67).

¹ K uctění památky (Čechová a kol., 2011, s. 66).

² V přírodní, přirozené podobě (Čechová a kol., 2011, s. 66).

³ Společenská chyba (Čechová a kol., 2011, s. 67).

⁴ Odvážný, zoufalý čin (Čechová a kol., 2011, s. 67).

⁵ Můj dům, můj hrad.

Hranice mezi tradiční (lidovou) a kulturní frazeologií je pohyblivá (některé biblické obraty zcela zlidověly, např. *soudný den, poslední soud, konec světa*) (Čechová a kol., 2011, s. 67). Tuto hranici není třeba ani ostře vymezovat, protože tradiční frazeologie je užívána nejen v běžné komunikaci, ale také v dalších oblastech včetně odborné. Neužívá se pouze v administrativní sféře (Kulturní frazeologie v současné komunikaci [online] cit. 17. 6. 2019).

2.4 Nové frazémy

V současné době vznikají nové frazémy nebo dochází k obměňování starších, např. *dát si šlofika, dát si lehára, dát si chrupku = odpočinout si* (Čechová a kol., 2011, s. 67). Obměna je realizována pomocí různých sémantických (změna lexikálního obsazení, změna složek frazému) a syntaktických (kontaminace, křížení dvou různých frazémů) aktualizací jednotlivých frazémů (Kulturní frazeologie v současné komunikaci [online] cit. 17. 6. 2019), např. *jet kosmickou rychlostí*, dříve se užívalo *jet plnou parou; Čistota půl zdraví – špína celý* (Čechová a kol., 2011, s. 67).

Se vstupem humanitně vzdělaných lidí do veřejného politického života přibývá citátových latinských frazémů antického i křesťanského původu. Méně často se jedná o slovesné větné frazémy, např. *Quos Deus perdere vult, dementat prius*.⁶, častěji se vyskytují krátké jmenné neslovesné nebo předložkové obraty, např. *de facto*⁷, *a priori*⁸, *ex post*⁹, *summa summarum*¹⁰ (Kulturní frazeologie v současné komunikaci [online] cit. 17. 6. 2019).

S uvolněním náboženských poměrů se zvyšuje zájem o náboženskou literaturu a náboženské vzdělávání. Do běžné komunikace i publicistického vyjadřování se tak dostává více obrátů z křesťanské frazeologie, např. *Má Kristovy léta, Ty jsi ale nevěřící Tomáš*.

Frazémy stále více pronikají také do odborné sféry. V ekonomické oblasti např. *utáhnout/utahovat si opasky*, v politické oblasti se mluví např. *o převlékání kabátů, zákony šité horkou jehlou, praní špinavých peněz* (Kulturní frazeologie v současné komunikaci [online] cit. 17. 6. 2019).

V posledních letech u nás stále více zesiluje vliv angličtiny, a to i v oblasti frazeologie. Objevují se všeobecně známá spojení, např. *fair play*¹¹, *happy end*¹², ale také nová spojení, která

⁶ Koho chce Bůh zničit, zbaví ho nejprve rozumu (Kulturní frazeologie v současné komunikaci [online] cit. 17. 6. 2019).

⁷ Vlastně, ve skutečnosti (Kulturní frazeologie v současné komunikaci [online] cit. 17. 6. 2019).

⁸ Z předem známého, z předchozího (Kulturní frazeologie v současné komunikaci [online] cit. 17. 6. 2019).

⁹ Dodatečně (Kulturní frazeologie v současné komunikaci [online] cit. 17. 6. 2019).

¹⁰ Celkem, úhrnně; zkratka a dobře (Kulturní frazeologie v současné komunikaci [online] cit. 17. 6. 2019).

¹¹ Poctivá, čestná hra (Kulturní frazeologie v současné komunikaci [online] cit. 17. 6. 2019).

¹² Šťastný konec (Kulturní frazeologie v současné komunikaci [online] cit. 17. 6. 2019).

se rychle vžívají, např. *wait and see*¹³, *take it easy*¹⁴, *don't worry*¹⁵. Angličtina ovlivňuje i řečovou etiketu, kdy se např. české *promiň* nahrazuje anglickým *sorry*, *soráč* (Kulturní frazeologie v současné komunikaci [online] cit. 17. 6. 2019).

Užívání cizojazyčné frazeologie přináší mnohé potíže. Tento typ frazeologie se vyskytuje především v masových sdělovacích prostředcích a obrací se na široké spektrum adresátů, a tak může dojít k nepochopení způsobenému zejména rozdílnou úrovní vzdělání jednotlivých adresátů. Autor by proto měl užívat frazémy s ohledem k předpokládaným adresátům či je užívat ve spojení s českými ekvivalenty (Kulturní frazeologie v současné komunikaci [online] cit. 17. 6. 2019).

¹³ Počkej a uvidíš (Kulturní frazeologie v současné komunikaci [online] cit. 17. 6. 2019).

¹⁴ Nic si z toho nedělej (Kulturní frazeologie v současné komunikaci [online] cit. 17. 6. 2019).

¹⁵ Nedělej si zbytečné starosti (Kulturní frazeologie v současné komunikaci [online] cit. 17. 6. 2019).

3 Didaktická hra

3.1 Obecná teorie hry

Hra je forma činnosti, jež se liší od práce i od učení. Velmi specifické postavení má především v předškolním věku. Vyznačuje se řadou aspektů: aspekt poznávací, procvičovací, emocionální, pohybový, motivační, tvořivostní, fantazijní, sociální, rekreační, diagnostický a terapeutický. Zahrnuje činnosti jednotlivce či dvojice, malé nebo velké skupiny. Některé hry vyžadují speciální pomůcky jako: hračky, herní pomůcky, sportovní náčiní, nástroje, přístroje (Průcha a kol., 2003, s. 75).

Jedním z prvních, kdo si uvědomil praktickou cenu hry byl řecký filosof Platón, který ve svých Zákonech uvádí praktické rady, jak již u malých dětí hru povzbuzovat. Teoretické úvahy o hře se pak objevují u J. A. Komenského, J. J. Rousseaua. Poté se další myšlenky objevují až v 19. století, které obrátilo svoji pozornost k dítěti v mnoha směrech.

Ve 20. století k pochopení významu hry přispěl také lékař a psychiatr Sigmund Freud, který ve hře viděl možnost proniknout do hlubinných stránek osobnosti. On sám využil hru jako metodu při léčení duševních nemocí. Freud se také domníval, že do hry dítěte se přímo nebo zprostředkovaně promítají přání a konflikty.

Významnou teorií hry v současnosti je teorie hry Jeana Piageta, který spojuje hru dítěte s jeho intelektuálním vývojem a vysvětluje ji dvěma způsoby:

- *asimilace* – proces, kterým jedinec přizpůsobuje a mění z vnějšku přijímané informace,
- *akomodace* – znamená, že se naopak sám vnějšmu světu přizpůsobuje.

Intelektuální vývoj je výsledkem souhry mezi těmito dvěma procesy, jež mají být v rovnováze.

S teorií hry přichází také nizozemský dějepisec Johan Huizinga, který jako důvod hry uvádí např. vybití energie či cvičení v činnostech. Huizinga vyčleňuje několik znaků hry, které jsou aktuální dodnes:

- hra je svobodným jednáním,
- hra je ohraničená a uzavřená, a to prostorově i časově,
- je zde možnost opakování – hry jako celku i jednotlivých částí,
- každá hra má specifická pravidla a řád,
- u hry lze nalézt harmonii, rytmus, napětí.

Pomocí hry můžeme cvičit nejrůznější dovednosti jako paměť, motoriku, tvořivost apod., napodobovat mnoho situací z každodenního reálného života. Hrou se může každý uvolnit a

odreagovat. Pomocí hry si rozšiřujeme zkušenosti a dovednosti (Sochorová, [online] cit. 1.4.2019).

3.1.1 Klasifikace her

3.1.1.1 Typy her

Fontana (2014) rozlišuje následující typy her:

- senzomotorická hra – typická v prvních 12 měsících života, jedná se o zkoumání předmětů a manipulování s nimi.
- První předstírává hra – objevuje se počátkem druhého roku, dítě je stále orientováno na své tělo.
- Reorientace k objektům – typická pro dítě ve věku 15 až 21 měsíců, pro hru využívá hračky a předměty (např. krmí panenku lžičkou pro panenku).
- Náhražková předstírává hra – dítě ve věku mezi druhým a třetím rokem užívá předměty k představování něčeho jiného (např. dřevěná kostka je auto).
- Sociodramatická hra – obvykle se objevuje v 5 letech, děti vstupují do rolí a předstírají, že jsou někdo jiný.
- Uvědomění rolí – u dětí cca od 6 let, dítě vědomě plánuje herní činnost.
- Hry s pravidly – objevují se od sedmi let výše, děti nahrazují předstírané hry hrami se stanovenými pravidly. Školy nabízejí organizované hry jako součást vzdělávacího programu. Hry s pravidly obsahují nový prvek – soupeření.

3.1.1.2 Druhy her

Hry lze dělit podle množství kritérií a jejich utřídění není jednoduché a má spíše pracovní charakter. Druhy her jsou např.

- hry funkční – slouží k procvičování a rozvíjení orgánů vlastního těla a jeho sensorických funkcí;
- hry manipulační – hry jsou založeny na manipulaci a zacházení s různými předměty, např. uchopování, trhání, mačkání;
- hry napodobivé – smyslem je imitovat dílčí úkony nebo činnosti, jež dítě odpozorovalo u druhých;
- hry úlohové – dítě při nich napodobuje celý soubor činností;
- hry konstruktivní – dítě dělá nový výtvar z určitého materiálu, např. modelování, kreslení, vystřihování, skládání;
- hry pohybové a hudebně-pohybové – provádění složitých lokomočních pohybů;
- hry receptivní – jde o činnosti typu prohlížení, sledování, naslouchání;

- hry skupinové s pravidly – jsou řízené přesně stanovenými pravidly a jejich cílem je vést dítě k sebekontrolě a kázni;
- hry didaktické – jsou vytvořené záměrně, a to s cílem rozvíjet poznávací procesy, vědomosti a duševní schopnosti dítěte.

(Sochorová, [online] cit. 2019-01-05)

3.2 Teorie didaktické hry

Didaktická hra je analogie spontánní činnosti dětí, která sleduje didaktické cíle. Tato hra se může odehrávat na hřišti, v tělocvičně, v učebně či v přírodě. Má svá pravidla, vyžaduje průběžné řízení a závěrečné hodnocení. Je určena jednotlivcům i skupinám žáků. Role pedagoga má široké rozpětí od hlavního organizátora až po pozorovatele. Didaktická hra probouzí zájem, zvyšuje angažovanost žáků, podněcuje jejich tvořivost, spontánnost, spolupráci i soutěživost, nutí žáky využívat různých poznatků i dovedností, zapojovat životní zkušenosti (Průcha a kol., 2003, s.43).

Didaktická hra je pro dítě přirozenou činností, která mu poskytuje poznatky a dovednosti formou hry a pomáhá mu překonávat obtíže při výuce. Cílem didaktické hry je rozvoj tvůrčích schopností dítěte ve všech oblastech. Hra může také pomáhat při rozvíjení sociálních vztahů, učit dítě komunikovat, spolupracovat, získávat schopnost sebereflexe (Santlerová, 1993, s. 7).

Mezi nejznámější a nejužívanější didaktické hry patří křížovky, doplňovačky, piškvorcky či obrázková hra. Didaktické hry zahrnují různorodé aktivity, jež můžeme klasifikovat podle různých hledisek např. na:

- Interakční hry – podstata těchto her spočívá v interakci s hračkami či dalšími hráči (např. společenské hry, učební hry).
- Simulační hry – jsou takové hry, kdy žáci simulují situace či prostředí z reálného světa.
- Scénické hry – mají návaznost na divadelní hry.

(Zormanová, 2012, s.64-72)

Didaktická hra je součástí vyučování především na 1. stupni základní školy, na 2. stupni ZŠ se již tolik neuplatňuje.

Didaktická hra má svůj cíl v případě, že není improvizována, ale má pravidla a časový plán. Pro žáka je důležité spravedlivé hodnocení výsledků hry. Pedagog by měl dbát na vyrovnané síly žáků ve skupinách. Jen za těchto podmínek má didaktická hra své místo ve vyučování (Sochorová, [online] cit. 19.11.2018).

3.2.1 Didaktická hra v klasifikaci základních metod výuky

Vyučovací metody patří mezi základní didaktické kategorie. Nepůsobí izolovaně, ale ve spojení s dalšími determinanty a činiteli výuky, které její průběh ovlivňují. S pomocí vyučovacích metod učitel dosahuje výchovně – vzdělávacích cílů. Výukové metody plní řadu funkcí, mezi ně se řadí:

- *Funkci zprostředkování vědomostí a dovedností;*
- *Funkci aktivizační, s jejíž pomocí učitel žáka motivuje a aktivizuje k učební činnosti;*
- *Funkci formativní, s jejíž pomocí dochází k formování a rozvoji žákovy osobnosti;*
- *Funkci výchovnou;*
- *Funkci komunikační, která je pro výuku nezbytná.*

(Zormanová, 2014, s. 126)

V odborné literatuře lze najít velké množství různých klasifikací výukových metod. Nejčastěji uváděna je následující komplexní klasifikace dle J. Maňáka (1997):

A. Metody z hlediska pramene poznání a typů poznatků – aspekt didaktický

I. Metody slovní

1. Monologické metody (např. vysvětlování, výklad, přednáška)
2. Dialogické metody (např. rozhovor, dialog, diskuze)
3. Metody písemných prací (např. písemná cvičení)
4. Metody práce s učebnicí, knihou

II. Metody názorně-demonstrační

1. Pozorování předmětů a jevů
2. Předvádění (předmětů, činností, pokusů, modelů)
3. Demontrace statických obrazů
4. Projekce statická a dynamická

III. Metody praktické

1. Nácvik pohybových a pracovních dovedností
2. Žákovské laborování
3. Pracovní činnosti (v dílnách, na pozemku)
4. Grafické a výtvarné činnosti

B. Metody z hlediska aktivity a samostatnosti žáků – aspekt psychologický

I. Metody sdělovací

II. Metody samostatné práce žáků

III. Metody badatelské, výzkumné, problémové

C. Charakteristika metod z hlediska myšlenkových operací – aspekt logický

I. Postup srovnávací

- II. Postup induktivní
- III. Postup deduktivní
- IV. Postup analyticko – syntetický
- D. Varianty metod z hlediska fází výchovně-vzdělávacího procesu – aspekt procesuální
 - I. Metody motivační
 - II. Metody expoziční
 - III. Metody fixační
 - IV. Metody diagnostické
 - V. Metody aplikační
- E. Varianty metod z hlediska výukových forem a prostředků – aspekt organizační
 - I. Kombinace metod s organizačními formami výuky
 - II. Kombinace metod s vyučovacími pomůckami
- F. Aktivizující metody – aspekt interaktivní
 - I. Diskusní metody
 - II. Situační metody
 - III. Inscenační metody
 - IV. Didaktické hry
 - V. Speciální metody

Maňák v této klasifikaci řadí didaktickou hru mezi aktivizující metody s interaktivním aspektem. Stejně tak i následující klasifikace od Maňáka a Švece (2003) řadí didaktickou hru mezi aktivizující metody.

- 1. Klasické výukové metody
 - A. Metody slovní
 - I. Vyprávění
 - II. Vysvětlování
 - III. Přednáška
 - IV. Práce s textem
 - V. Rozhovor
 - B. Metody názorně-demonstrační
 - I. Předvádění a pozorování
 - II. Práce s obrazem
 - III. Instruktaž
 - C. Metody dovednostně-praktické
 - I. Napodobování
 - II. Manipulování, laborování a experimentování
 - III. Vytváření dovedností

IV. Produkční metody

2. Aktivizující metody
 - A. Metody diskusní
 - B. Metody heuristické, řešení problémů
 - C. Metody situační
 - D. Metody inscenační
 - E. Didaktické hry
3. Komplexní výukové metody
 - A. Frontální výuka
 - B. Skupinová a kooperativní výuka
 - C. Partnerská výuka
 - D. Individuální a individualizovaná výuka, samostatná práce žáků
 - E. Kritické myšlení
 - F. Brainstorming
 - G. Projektová výuka
 - H. Výuka dramatem
 - I. Otevřené učení
 - J. Učení v životních situacích
 - K. Televizní výuka
 - L. Výuka podporovaná počítačem
 - M. Sugestopedie a superlearning
 - N. Hypnopedie

Pecina a Zormanová (2009) na základě klasifikace metod od Maňáka a Švece vytvořili vlastní model, který didaktickou hru řadí mezi metody a formy aktivní práce žáků. Jejich klasifikace je následující:

1. Metody zprostředkování hotových vědomostí, dovedností a návyků
 - A. Metody slovní (vysvětlování, popis, přednáška, práce s textem)
 - B. Metody názorně-demostrační (předvádění a pozorování, práce s obrazem)
 - C. Metody dovednostně praktické (frontální laborování a experimentování, napodobování, práce v dílně, ve cvičné kuchyni, na školním pozemku)
2. Metody a formy aktivní práce žáků (metody aktivizující, problémové v kombinaci s organizačními formami výuky)
 - A. Samostatná práce
 - B. Diskusní metody (rozhovor, dialog, diskuze)
 - C. Problémová metoda
 - D. Metody inscenační a situační

- E. Didaktické hry
- F. Brainstorming a brainwriting
- G. Projektová výuka
- H. Kritické myšlení
- I. Televizní výuka
- J. Problémově orientovaná práce s počítačem
- K. Problémově orientované školní experimentování, laborování a práce v dílnách
- L. Problémově orientované skupinové a kooperativní vyučování
- M. Problémově orientované exkurze, vycházky a jiné mimoškolní akce

3.2.2 Aktivizující didaktické metody

Aktivizující metody jsou postupy, které vedou výuku tak, aby se výchovně-vzdělávacích cílů dosahovalo hlavně na základě vlastní učební práce žáků, přičemž důraz se klade na myšlení a řešení problémů (Maňák, Švec, 2003, s. 105).

Aktivizující metody přispívají k rozvoji osobnosti žáka, a to zejména k rozvoji jeho myšlenkové a charakterové samostatnosti, zodpovědnosti a tvořivosti. Tyto metody poskytují žákům něco víc než jen odborné informace, počítají se zájmem žáků, s individuálními učebními styly žáků a dávají jim možnost ovlivňovat konkrétní cíle výuky. Aktivizující metody mají také svůj podíl na tvorbě příznivého školního klimatu (Maňák, Švec, 2003, s. 106).

Znaky a přínosy aktivizujících metod jsou následující:

- Pozitivní přístup – každá aktivizující metoda může vést k dosažení maximálního výkonu žáka, který mu přináší dobrý pocit z práce a posiluje jeho sebedůvěru.
- Individualizace – je realizována dle temperamentu, učebních stylů a individuálního tempa jednotlivých žáků.
- Vlastní činnost – dialog, diskuze, dramatizace, tvořivá hra a tvořivé psaní aj.
- Variabilita – umožňuje získávat různé výsledky za použití různých postupů v různých situacích a předmětech.
- Svoboda – předpokládá nedirektivní působení pedagoga, příjemnou atmosféru vyučování a klimatu školy.
- Spolupráce – aktivizující metody podporují spolupráci žáků bez soutěžení a soupeření. Žáci se postupně učí zásadám jednání jako je nenásilí, empatie a soucítění.
- Konstruktivní přístup – předpokládá, že žák nebude přijímat hotové poznatky, ale pomocí svých vědomostí, dovedností a zkušeností bude vytvářet vlastní.
- Smysluplnost a srozumitelnost – pro žáky je důležitá blízká zkušenost, tedy to, co může poznat, zjistit, zkusit, změřit a zvládnout sám.
- Hravost.

Následující tabulka dle Peciny a Zormanové (2009) porovnává základní a nejčastější výhody a nevýhody tradiční výuky a aktivizující koncepce výuky:

Faktory	Klasická výuka	Aktivizující výuka
Čas potřebný na přípravu výuky	Nízká náročnost	Vysoká náročnost
Didaktické pomůcky a ukázky	Nízká náročnost	Vysoká náročnost
Čas nutný na realizaci ve výuce	Nízká náročnost	Vysoká náročnost
Vhodnost nasazení v úvodních hodinách	Ano	Někdy ano
Rozvoj myšlení, tvořivosti, představivosti, fantazie	Ne	Ano
Zvýšení zájmu o učivo	Ne	Ano
Sebepoznání	Ne	Ano
Změna vztahů ve třídě	Ne	Ano
Dává žákům prostor	Ne	Ano
Přehledný zápis, systematizace	Ano	Ne
Rozvoj komunikačních dovedností	Ne	Ano
Rozvoj kooperace	Ne	Ano
Vhodnost nasazení při prezentaci náročné učební látky	Ano	Ne
Vhodnost nasazení při nutnosti zprostředkovat žákům větší množství informací	Ano	Ne
Náročnost na poznávací procesy žáků	Nízká	Vysoká
Vhodnost nasazení při upevňování a procvičování učiva	Ano	Někdy ano
Vhodnost nasazení v diagnostické fázi výuky	Ano	Někdy ano
Vhodnost nasazení v případě výuky podprůměrných žáků	Ano	Ano, ale v omezené míře
Vhodnost nasazení při výuce nadaných žáků	Ano, ale v omezené míře	Ano
Možnost seberealizace, posilování sebedůvěry a odpovědnosti	Ne	Ano

Ve srovnání s tradičními metodami jsou aktivizující metody na 2. stupni základní školy využívány minimálně. Překážky pro využití aktivizujících metod mohou být následující:

- Nevyhovující složení třídy – neukáznění žáci, nedostačující intelektová úroveň žáků apod.
- Přetíženost pedagogů – péče o třídní výkazy a třídní knihy, jednání s rodiči, dozory, porady, sepisování různých hlášení apod. (Pecina, Zormanová, 2009, s. 42).

3.2.3 Druhy didaktických her

Didaktické hry zahrnují množství různorodých aktivit, jež můžeme třídit z různých hledisek. Dle Kožuchové a Korčákové (1998) lze didaktické hry dělit podle obsahu, podle toho, co didaktická hra rozvíjí a podle toho, v které části vyučovacího procesu hru využijeme.

Dělení didaktických her dle obsahu – hry na:

- jazykový rozvoj,
- logicko-matematický rozvoj,
- rozvoj vědeckého poznání,
- rozvoj pohybu,
- rozvoj esteticko-hudebních schopností,
- rozvoj organizačních a řídicích schopností.

Podle toho, co didaktická hra rozvíjí, může jít o hry:

- senzorické,
- na rozvoj paměti,
- na rozvoj myšlení,
- na rozvoj komunikace,
- na rozvoj tvořivosti.

Podle toho, v které části vyučovacího procesu didaktickou hru využijeme, jde o hry:

- motivační,
- získávání nových zkušeností,
- na upevnování znalostí.

Maňák, Švec (2003) zmiňují následující dělení didaktické hry dle jejich obsahu a cílů:

- Hry interakční – do této skupiny se řadí hry s hračkami, stavebnicemi, simulace činností, dále skupinové a sportovní hry, hry s pravidly a společenské hry, myšlenkové, strategické a učební hry.
- Hry simulační – jsou konfliktní hry, hraní rolí, řešení problémů, loutky a maňásci.
- Hry scénické – tyto hry mají jasné rozlišení mezi hráči a diváky, využívají rekvizity a převleky.

Dále je uvedeno členění dle doby a místa konání, převládající činnosti a hodnocení:

- Doba trvání – hry dlouhodobé nebo krátkodobé.
- Místo konání – příroda, hřiště, třída.
- Prevládající činnost – vědomostní, pohybové hry.

- Hodnocení – čas výkonu, hodnotitel učitel – žák, kvalita, kvantita.

(Maňák, Švec, 2003, s.128)

3.2.4 Vliv didaktické hry na žáka

Dle slovenských autorek Kožuchové a Korčákové (1998) má didaktická hra u žáků významný vliv na:

- Kognitivitu – ve vyučovacím procesu využíváme didaktické hry, které rozvíjejí poznávací funkce žáků. Didaktická hra v oblasti poznávací činnosti obsahuje výrazný seberealizační prvek. Zároveň evokuje produktivní aktivity a rozvíjí myšlení. Žák získává způsobilost a zručnost řešit různé problémy.
- Motivaci a aktivizaci – zajímavost, přirozenost a přitažlivost hry snižuje náročnost probíraného učiva. Aktivizace znamená vzbuzení aktivity žáků ve výchovně vzdělávací práci. Hru, jako přirozený aktivizační prostředek využíval už J. A. Komenský. Motivace je chápána jako souhrn činitelů, podněcujících, usměrňujících a udržujících lidské jednání. Hnacím motorem pro lidskou motivaci jsou city, které hrají významnou roli v didaktické hře.
- Emocionalitu – záměrem didaktické hry je žáky intenzivně citově stimulovat. Pro rozvoj emocionality mají zvláštní význam soutěživé hry. Na jedné straně jde o maximální nasazení ve prospěch jednotlivce nebo skupiny, ale na druhé straně je potřeba u žáků pěstovat smysl pro fair play, umět se ovládat po prohře, mít úctu k těm, kteří jsou lepší, být tolerantní a slušný k poraženým. Emocionalita tedy zahrnuje prožívání skutečnosti. Týká se to jednak vztahu k sobě samému, ke svým pocitům, ke spolužákům, učitelovi, a celkově mezilidských vztahů.
- Specializaci – při didaktické hře žák musí respektovat platná pravidla hry, což podporuje jeho socializaci. Dítě má možnost zjistit svoje vlastní schopnosti a porovnat je se schopnostmi ostatních spolužáků. Pomáhá mu to při sebehodnocení. Zároveň si uvědomuje, jak je spolužáky chápáný. Vnímá svoje přednosti i nedostatky podle toho, jak je užitečný v týmu. Didaktická hra napomáhá dítěti lépe poznat sebe samého, ale i ostatní spolužáky. Právě v zápalu hry se více odkrývají jejich schopnosti a osobní vlastnosti. To umožňuje formovat schopnost žít efektivně s druhými lidmi a spolupracovat s nimi.
- Komunikaci – didaktické hry umožňují rozvíjet způsobilost a schopnost žáků vyjádřit určitou myšlenku, vyměňovat si vzájemně informace.
- Kreativitu – většina didaktických her je založena na řešení problémových situací, které podporují rozvoj divergentního myšlení.

3.2.5 Práce učitele s didaktickou hrou

Při výuce, kde je užita aktivizující vyučovací metoda se z učitele stává partner žáků. Učitel je samozřejmě osobou, která řídí a organizuje průběh výuky, ale navíc se stává průvodcem a poradcem. Na tento styl vyučování se musí učitel důkladně připravit – musí mít jasně stanovený výchovně – vzdělávací cíl vyučovací hodiny, dobře promyšlenou organizaci práce a další výuku, při níž by měl využít výsledky práce z aktivizujícího vyučování (Sitná, 2009, s. 52).

Metodická příprava k začlenění didaktických her do výuky musí respektovat jak obecné didaktické zásady, tak také specifická hlediska. Metodická příprava by měla postupovat dle následujících bodů:

- *Vytyčení cílů hry – sociálních, kognitivních, emocionálních, ujasnění důvodů pro volbu konkrétní hry.*
- *Diagnóza připravenosti žáků – potřebné vědomosti, dovednosti, zkušenosti, přiměřená náročnost hry.*
- *Ujasnění pravidel hry – jejich znalost žáky, jejich upevnění či jejich obměna.*
- *Vymezení úlohy vedoucího hry – řízení, hodnocení.*
- *Stanovení způsobu hodnocení – diskuze, otázky subjektivity.*
- *Zajištění vhodného místa – uspořádání místnosti, úprava terénu.*
- *Příprava pomůcek, materiálu, rekvizit – možnosti improvizace, vlastní výroba.*
- *Určení časového limitu hry – rozvrh průběhu hry, časové možnosti účastníků.*
- *Promyšlení případných variant – možné modifikace, iniciativa žáků, rušivé zásahy.*

(Maňák, Švec, 2003, s. 128-129)

Při zadávání hry si by měl učitel vždy ujasnit:

- *vztah použité hry (metody) a organizačního nároku – budou žáci hrát hru kolektivně, individuálně nebo ve skupinách?;*
- *přesnost a srozumitelnost úloh a otázek – jsou otázky jednoznačné a pochopitelné?;*
- *pochopení požadavků, úloh a otázek žáky -dokáží žáci zopakovat podstatu toho, co od nich očekáváme, na co se jich ptáme, co mají řešit?;*
- *poměr reproduktivních a produktivních her (metod);*
- *výchovný a vzdělávací efekt her – jde mi v konkrétní hře o rozvoj poznání, vůle, prožívání, charakteru, spolupráce, rozhodovacích schopností, apod. (Sochorová, [online] cit. 1.4.2019).*

Velmi důležitá je také pozice pedagoga ve hře. Učitel strukturuje dění tím, že:

- hry do vyučování vytváří, vybírá a připravuje,
- zajišťuje sociální a materiální podmínky,
- reguluje tempo,
- spoluvytváří prostor pro projevení se všech žáků a dbá na to, aby se všichni žáci do hry zapojili,
- zabraňuje konfliktům mezi žáky.

Aby role pedagoga byla naplněna, měl by projevovat:

- zájem o dění a angažovanost – děti by měly cítit, že jejich názory přijímá, chápe a respektuje a má čas se jimi zabývat;
- citlivost – měl by nechat dostatek prostoru pro projevení názorů a prožitků žáků;
- pochopení pro vývoj dění - měl by najít hranici, při které bude naplněna jeho role vedoucího, a vést tak skupinu žáků k samostatnosti a více nezasahovat do jejich činnosti, než je nutné;
- toleranci;
- respekt – k žakovým postojům, znalostem a zkušenostem;
- odhad – měl by umět vystihnout, kdy a za jakých okolností lze zasáhnout do průběhu hry.

Při využití didaktické hry či jakékoliv jiné aktivizující činnosti ve vyučování musí dát učitel velký pozor, aby předčasným a přílišným převzetím aktivity nepřeměnil průběh hry v pouhou ilustraci, která oživila vyučovací hodinu, ale ztratila tak svoji výchovnou hodnotu. Učitel by se neměl bát ticha a měl by žákům poskytnout čas na rozmyšlení odpovědi a překonání strachu z projevení názoru nahlas před ostatními spolužáky. Na závěr činnosti je třeba s žáky shrnout získané poznatky, cíle a další zajímavé věci a postřehy, které během aktivity získali (Sochorová, [online] cit. 1.4.2019).

4 Výzkumná část

4.1 Cíle a organizace práce

Cílem a smyslem výzkumu bylo ověřit funkčnost a smysluplnost vytvořených didaktických her. Funkčnost, účinnost a smysluplnost byla ověřována pomocí připravených dotazníků, které žáci vyplňovali před realizací jednotlivých her a po jejich realizaci.

Výzkumu se zúčastnilo celkem 172 žáků 7. ročníku ze čtyř základních škol. Dvě základní školy se nachází ve velkém městě s cca 100 tisíci obyvateli a další dvě jsou z menších měst s počtem obyvatel cca do 6 tisíc. V každé základní škole výzkum probíhal vždy ve dvou paralelních třídách 7. ročníku. Na základě zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů nejsou v práci zmiňovány názvy základních škol, ale jsou označovány písmeny A, B, C, D. Školy A a B jsou základní školy ze stejného velkého města a zajišťují vzdělávání 1. a 2. stupně. Školy C a D nejsou ze stejného menšího města, ale obě taktéž zajišťují vzdělávání 1. a 2. stupně.

Výzkumný vzorek zahrnoval respondenty s různými inteligenčními schopnostmi a čtenářskou gramotností. Na základě dostupných informací se v každé třídě nacházel alespoň jeden žák se specifickými poruchami učení a dále ve škole D 2 žáci s individuálním vzdělávacím plánem.

4.2 Metodika práce

Pro diplomovou práci jsem zvolila kvantitativní metodu výzkumu, která je založena na dotazníkovém šetření a spojila jsem ji s užitím didaktické hry ve výuce. Dotazníky vycházely z jednotlivých didaktických her tak, aby odpovídaly jejich složení. Dotazník obsahoval 6 úkolů – 5 úkolů otevřených, které prokazovaly přesnou znalost jednotlivých frazémů a 1 úkol uzavřený, kde žáci vybírali z nabízených možností.

První úkol byl zaměřen na znalost přísloví. Respondenti měli do jednotlivých přísloví doplnit chybějící slova. Jednalo se o tato přísloví: *Pod lampou bývá největší tma.; Dvakrát měř a jednou řež.; Ani kuře zadarmo nehrabe.; Dočkej času jako husa klasu.; Bez práce nejsou koláče.; Kdo chce psa bít, hůl si najde.; Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne.; Mluví stříbro, mlčí zlato.; Po bitvě je každý generál.; Házet flintu do žita.; Kovářova kobyla chodí bosa.; Co oči nevidí, to srdce nebolí.; Nekupuj zajíce v pytli.; Padla kosa na kámen.; Omotat si někoho kolem prstu.*

Druhý úkol, jediný uzavřený s nabídkou odpovědí, se skládal z 10 přísloví rozdělených na dvě části: *Jak se do lesa volá – tak se z lesa ozývá.; Nemá cenu plakat – nad rozlitym mlékem.; Můj dům – můj hrad.; Dobrá hospodyňka pro pírkou – i přes plot skočí.; Když se kácí les – létají třísky.; Boží mlýny melou – pomalu, ale jistě.; Když se dva perou – třetí se směje.; Lepší vrabec*

v hrsti – než holub na střeše.; Darovanému koni – na zuby nekoukej.; Co na srdci – to na jazyku.
Žáci k sobě spojovali vhodné části a správné odpovědi zapisovali do tabulky.

Ve třetím cvičení měli respondenti doplnit chybějící slovo do pranostiky. Dotazník obsahoval 15 pranostik: *Na svatého Blažeje kamínek se ohřeje.; Na svatého Jiří vylézají hadi a štíři., Svatá Barborka vyhání dřevo ze dvorka.; Prosinec se sněhem na pěšině, žito je v každé vysočině.; Na svatého Martina kouřívá se z komína, a na svatou Kateřinu schováme se pod peřinu.; Na svatou Lucii jasný den – urodí se konopí a len.; Na Hromnice musí skřivan vrznout, i kdyby měl zmrznout.; Přiletí-li straka brzo na podzim ke vsi, bude záhy sněžit.; Jsou-li dlouho šišky na stromě, zima stálá nebude.; Na svatého Ondřeje ještě se zem ohřeje.; Na svatého Vojtěcha v polích samá potěcha.; Tři dny před Jakubem jasné, urodí se žito krásné.; Po teplém září zle se říjen tváří.; Do Jana Křtitele nechval ječmene.; Po svatém Matouši – čepice na uši.*

Ve čtvrtém cvičení měli žáci doplnit přirovnání: *Řval jako...; Spí jako...; Mlčí jako...; Sladký jako...; Starý jako...; Kluk jako...; Ticho jako...; Bílá jako...; Hluchý jako...; Roste jako...; Tenký jako...; Líný jako...; Rozčepýřený jako...; Kluzký jako...; Slizký jako....*

V pátém cvičení měli dotazovaní za úkol vysvětlit význam celkem šesti rčení: *Má to háček.; Nevidí si do pusy.; Posílat ke všem čertům.; Stát za starou bačkoru.; Až naprší a uschne.; Jeho dni jsou sečteny.*

Podstatou posledního, šestého cvičení bylo doplnit chybějící část rčení. V úkolu byla uvedena tato rčení: *Vyspat se...; Dělat páte...; Udělat něco za...; Je to lepší...; Hrách na...; Přijít na....*

Celý výzkum se skládal ze třech vyučovacíh hodin u každé třídy. V první hodině byly žákům rozdány dotazníky, žáci pracovali samostatně na jejich vyplnění a poté byla provedena společná kontrola a diskuze nad významem jednotlivých frazémů. Druhá vyučovací hodina byla věnována realizaci didaktických her. Žáci byli rozděleni do skupin a každá skupina hrála všechny čtyři hry. Ve třetí vyučovací hodině, která následovala s odstupem třech dnů, žáci opět vyplnili stejný dotazník jako před realizací her.

Výzkumu se zúčastnilo celkem 172 žáků 7. ročníku ze čtyř základních škol, přesněji 43 respondentů ze dvou paralelních tříd každé školy. Návratnost zadaných dotazníků byla 100 %.

5 Didaktické hry – vznik a pravidla

Následující kapitola podrobně popisuje vznik jednotlivých didaktických her a vymezuje pravidla hry.

5.1 Poznej přísloví

Poznej přísloví je karetní hra určená do výuky českého jazyka na 2. stupeň základní školy, konkrétně pro 7. ročník. Didaktická pomůcka se skládá z 35 hracích karet a z pravidel hry. Časová dotace pro hru je cca 15 minut. Ideální počet hráčů je stanoven na 2-5. Cílem pomůcky je, aby si žáci hravou formou zapamatovali znění známých a tradičních českých přísloví.

Didaktická pomůcka se řadí mezi ty náročnější z důvodu, že obsahuje pouze obrazový materiál, žáci nemají k dispozici žádnou nápovědu pomocí slov či začátečních písmen slov. Hra u žáků napomáhá rozvíjet slovní vyjádření myšlenek, paměti a postřehu, významně také rozšiřuje slovní zásobu.

Didaktická hra obsahuje 35 karet, na nichž jsou pomocí obrázků zobrazena jednotlivá česká přísloví. Při výběru jednotlivých přísloví jsem vycházela z mé bakalářské práce, kde jsem se již znalostí frazémů u žáků na základní škole zabývala, dále z knih: Základní slovník českých přísloví od Františka Čermáka, Druhý rozum pod lavicí aneb Hledej a najdeš od Kateřiny Ševčíkové, Hry s příslovími, hádankami a pranostikami od autorek Evy Schneiderové a Marie Hanzové.

Pomůcka obsahuje následující přísloví: *Pod lampou bývá největší tma.; Dvakrát měř a jednou řež.; My o vlku a vlk za dveřmi.; Ani kuře zadarmo nehrabe.; Dočkej času jako husa klasu.; Bez práce nejsou koláče.; Kdo chce psa bít, hůl si najde.; Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne.; Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.; Mluvíti stříbro, mlčeti zlato.; Po bitvě je každé generál.; Nemá cenu plakat nad rozlitym mlékem.; Všechny cesty vedou do Říma.; Čert nikdy nespí.; Můj dům, můj hrad.; Dobrá hospodyňka pro pířko i přes plot skočí.; Jablko nepadá daleko od stromu.; Omotat si někoho kolem prstu.; Kovářova kobyła chodí bosa.; Když se kácí les, létají třísky.; Boží mlýny melou pomalu, ale jistě.; Házet flintu do žita.; Když se dva perou, třetí se směje.; Nekupuj zajíce v pytli.; Sůl nad zlato.; Vrána k vráně sedá.; I zdi tu mají uši.; Lepší vrabec v hrsti než holub na střeše.; Darovanému koni na zuby nekoukej.; Padla kosa na kámen.; Co oči nevidí, to srdce nebolí.; Co na srdci to na jazyku.; Nemaluj čerta na zeď.; Pustil si pusu na špacír.; Ve dvou se to lépe táhne.*

5.1.1 Pravidla hry

1. Cíl hry

Cílem hry je správně pojmenovat každé přísloví, které je zobrazeno na hrací kartě.

2. Příprava hry

Učitel promíchá karty a položí je na stůl či jinou hrací plochu obrázkovou stranou nahoru. Hráči sedí kolem stolu tak, aby každý z nich na obrázky přehledně viděl. Důležité je si na začátku hry s žáky ujasnit pravidla, aby každý z nich věděl, jak postupovat.

3. Průběh hry

Hráči sedí kolem stolu, učitel před ně položí balíček obrázkových karet. Jakmile některý z žáků ví znění přísloví, pojmenuje je nahlas a kartu získává. Takto hra pokračuje, dokud nejsou mezi hráče rozděleny všechny karty. Vítězem hry je ten, který správně pojmenoval nejvíce přísloví a získal tak nejvyšší počet karet.

V případě, že ani jeden z hráčů nedokáže na základě obrázků daný frazém pojmenovat, tak hrací kartu odloží stranou a po dokončení hry (tedy až budou rozebrány a pojmenovány všechny hrací karty) žáci společně nad obrázky popřemýšlí a pokusí se přísloví rozpoznat. Pokud se jim to ani takto nepodaří, mohou se zeptat svých ostatních spolužáků nebo učitele.

Správnost svých odpovědí si hráči ověří na zadní straně karty, kde je celé znění přísloví napsáno. Pokud žák pojmenuje přísloví chybně, karta se odloží stranou a již se do hry nevrací.

5.1.2 Formy a metody

Během této hry bude uplatněna skupinová forma výuky, kdy učitel může mít tuto hru připravenou v několika sadách (třída bude rozdělena např. na 4 skupiny a všechny skupiny budou využívat tuto didaktickou pomůcku) nebo může do výuky zapojit více her, jež se zabývají frazémy (v tomto případě bude třída opět rozdělena např. na 4 skupiny a každá skupina bude využívat odlišnou didaktickou pomůcku na procvičení a zapamatování frazémů).

Pomůcka využívá metodu didaktické hry, jejíž specifika jsou popsána v teoretické části v kapitole 3.

5.1.3 Klíčové kompetence

Didaktická hra Poznej přísloví rozvíjí následující klíčové kompetence:

- Kompetence k učení
 - Žák vyhledává a třídí informace na základě jejich pochopení. Získané informace efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě.
- Kompetence komunikativní

- Žák naslouchá a porozumí promluvám druhých lidí, vhodně na ně reaguje, zapojuje se do diskuze, obhajuje svůj názor a dokáže vhodně argumentovat.
- Žák dokáže porozumět různým typům textů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, přemýšlí o nich a využívá je ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění.
- Kompetence sociální a personální
 - Žák účinně spolupracuje ve skupině.
 - Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů.
 - Žák přispívá k diskuzi v malé skupině i k debatě celé třídy.
- Kompetence pracovní
 - Žák účinně užívá materiály a dodržuje vymezená pravidla, adaptuje se na nové pracovní podmínky.

(RVP ZV, 2017)

5.1.4 Vznik hry

K realizaci metodické pomůcky mě inspirovala karetní hra Double, která je zaměřena na procvičení pozornosti. Právě této hře je podobný průběh didaktické hry, kdy všichni hráči sledují obrázek a kdo ví, tak správnou odpověď řekne nahlas.

Nejdříve jsem pomocí odborných publikací a další beletrie sestavila seznam 35 přísloví, které pomůcka obsahuje. K jednotlivým příslovím jsem pak vymyslela obrázky, jež je budou vystihovat. O realizaci obrázků se postaral Marek Pelán, který všechny namaloval na výkres o velikosti A5. Poté byly scanovány do počítače, upravovány pomocí programu Paint.net a nakonec vytištěny.

5.2 Poznej pranostiku

Poznej pranostiku je karetní hra určená do výuky českého jazyka pro 7. ročník základní školy. Pomůcka obsahuje 35 hracích karet a pravidla hry. Časová dotace pro hru je 15 minut. Ideální počet hráčů je stanoven na 2-5. Cílem didaktické pomůcky je, aby si žáci hravou a zábavnou formou zapamatovali a zopakovali české pranostiky.

Hra se řadí k obtížnějším. Žáci mají k dispozici pouze slova, na jejichž základě rozpoznávají správné znění pranostiky. Do hry jsou zařazeny i pranostiky méně známé a pro žáky tak náročnější na rozpoznání a pojmenování.

Jednotlivé pranostiky byly vybírány především z dětských knih, a to: Hry s příslovími, hádankami a pranostikami (2013) od autorek Evy Schneiderové a Marie Hanzové a dále z knih Adventní čas (2005), Jaro (2007), Léto a podzim (2006) od Dagmar Šottnerové.

Hra obsahuje následující pranostiky: *Únor bílý, pole sílí.*; *Svatá Lucie noci upije, ale dne nepřidá.*; *Na Nový rok o slepičí krok.*; *Na Hromnice o hodinu více.*; *Na svatého Blažeje kamínek se ohřeje.*; *Březen za kamna vlezem.*; *Na svatého Jiří vylézají hadi a štíři.*; *Medardova kápě – čtyřicet dní kape.*; *Svatá Anna, chladno z rána.*; *Svatá Barborka vyhání dřevo ze dvorka.*; *Prosinec se sněhem na pěšině, žito je v každé vysočině.*; *Na svatého Martina kouřívá se z komína, a na svatou Kateřinu schováme se pod peřinu.*; *Přijede-li Martin na bílém koni, metelice za metelici se honí.*; *Na svatou Lucii jasný den – urodí se konopí a len.*; *Pankrác, Servác, Bonifác – ledoví muži spalují mrazem ovoce i růži.*; *Na Hromnice musí skřivan vrznout, i kdyby měl zmrznout.*; *Podzim jezdí na strakatém koni.*; *Vlaštovka přináší jaro, ale kukačka teplé dny.*; *Přiletí-li straka brzo na podzim ke vsi, bude záhy sněžit.*; *Jedna vlaštovička jaro nedělá.*; *Mnoho sněhu – mnoho trávy.*; *Jsou-li dlouho šišky na stromě, zima stálá nebude.*; *Zima je trýzeň, jaro je přízeň.*; *Studená rosa z rána pěkné počasí předznamenává.*; *Na svatého Ondřeje ještě se zem ohřeje.*; *Na svatého Vojtěcha v polích samá potěcha.*; *Tři dny před Jakubem jasné, urodí se žito krásné.*; *Co červenec nedovaří, srpen nedopeče.*; *Po teplém září zle se říjen tváří.*; *Na Tři krále o krok dále.*; *Až přijde máj, vyženeme kozy v háj.*; *Do Jana Křtitele nechval ječmene.*; *Na svatého Jana jahody do džbána.*; *Po svatém Matouši – čepice na uši.*; *Svatý Havel do zeli zajel.*

5.2.1 Pravidla hry

1. Cíl hry

Cílem hry je správně pojmenovat každou pranostiku, která je pomocí slov zobrazena na hrací kartě.

2. Příprava hry

Učitel promíchá karty a položí je na stůl či jinou hrací plochu lícovou stranou nahoru. Hráči sedí kolem stolu tak, aby každý z nich na hrací kartu přehledně viděl. Důležité je si na začátku hry s žáky ujasnit pravidla, aby každý z nich věděl, jak postupovat.

3. Průběh hry

Hráči sedí kolem stolu, učitel před ně položí balíček hracích karet. Jakmile některý z žáků ví znění pranostiky, pojmenuje je nahlas a kartu získává. Takto hra pokračuje, dokud nejsou mezi hráče rozděleny všechny karty. Vítězem hry je ten, který správně pojmenoval nejvíce pranostik a získal tak nejvyšší počet karet.

V případě, že ani jeden z hráčů nedokáže na základě slov danou pranostiku pojmenovat, tak hrací kartu odloží stranou a po dokončení hry (tedy až budou rozebrány a pojmenovány všechny hrací karty) žáci společně nad správným zněním

pranostiky popřemýšlí a pokusí se ji rozpoznat. Pokud se jim to ani takto nepodaří, mohou se zeptat svých ostatních spolužáků nebo učitele.

Správnost svých odpovědí si hráči ověří na zadní straně karty, kde je celé znění pranostiky napsáno. Pokud žák pojmenuje pranostiku chybně, karta se odloží stranou a již se do hry nevrací.

5.2.2 Formy a metody

Forma výuky je skupinová, kdy jsou žáci rozděleni do několika menších skupin, ideálně po 5 členech. Využívanou metodou ve výuce je didaktická hra, jejíž specifika jsou rozebrána v kapitole 3 této práce.

5.2.3 Klíčové kompetence

Didaktická pomůcka Poznej pranostiku rozvíjí následující klíčové kompetence:

- Kompetence k učení
 - Žák vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení a propojení je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě.
- Kompetence komunikativní
 - Žák formuluje a vyjadřuje své myšlenky v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v ústním projevu.
 - Žák rozumí různým typům textů a obrazových materiálů, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu se zapojení do společenského dění.
 - Žák využívá získané komunikativní dovednosti ke kvalitní spolupráci s ostatními lidmi.
- Kompetence sociální a personální
 - Žák účinně spolupracuje ve skupině, společně s pedagogy se podílí na utváření pravidel v týmu.
 - Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy.
- Kompetence pracovní
 - Žák účinně využívá materiály a dodržuje vymezená pravidla.

(RVP ZV, 2017)

5.2.4 Vznik hry

Při tvorbě této hry jsem se taktéž jako u hry Poznej přísloví inspirovala karetní hrou Double, která je zaměřena na procvičení pozornosti. Stejně tak má tato pomůcka u žáků rozvíjet pozornost a paměť. Nejprve byl sestaven seznam pranostik, které bude hra obsahovat, poté jsem vytvořila pomocí Wordu jednotlivé hrací karty, kdy jsou na lícové straně zaznamenána slova a na druhé straně pak správné řešení. Nakonec byly hrací karty vytištěny.

5.3 Spoj rčení a přirovnání

Spoj rčení a přirovnání je karetní hra pexeso, jež je zaměřena na česká rčení a přirovnání. Je určena do výuky českého jazyka pro 7. ročník základní školy. Čas hry je určen cca na 15 minut. Pomůcka obsahuje 72 hracích karet (36 párů), pravidla hry a klíč se správným řešením (řazený do dvou částí dle rčení a přirovnání a jednotlivé frazémy jsou poskládány abecedně pro lepší orientaci). Ideální počet hráčů je stanoven na 2-5. Cílem hry je, aby si žáci hravou formou a snadněji zapamatovali znění českých rčení a přirovnání a procvičili si jejich znalost.

Tato hra se řadí mezi ty jednodušší, žáci mají pouze spojit dvě části rčení a přirovnání k sobě. Didaktická hra u žáků napomáhá rozvíjet paměť a pozornost.

Didaktickou hru tvoří 36 párů hracích karet, kdy 18 párů se věnuje rčení a 18 se věnuje přirovnání. Na každé hrací kartě je zapsána část frazému. Ve hře byla užita rčení a přirovnání, jež vychází z dotazníku mé bakalářské práce a dále z odborných publikací: Lidová rčení (1963) od Jaroslava Zaorálka, Hry s příslovími, hádankami a pranostikami (2013) od Evy Schneiderové a Marie Hanzové.

Během hry si žáci procvičí následující rčení: *Má to háček.; Nevidí si do pusy.; Posílat ke všem čertům.; Být zadarmo drahý.; Stát za starou bačkoru.; Až naprší a uschne.; Nasadit brouka do hlavy.; Vyspat se do růžova.; Jeho dni jsou sečteny.; Dělat páte přes deváté.; Udělat něco za pět minut dvanáct.; Je to lepší než pár facek.; Hrách na stěnu házet.; Otloukat o hlavu.; hrát druhé housle.; Držet basu.; přijít na buben.; Dát si do trumpety.* A dále 18 přirovnání: *Řval jako lev.; Spí jako dřevo.; Mlčí jako hrob.; Sladký jako med.; Tenký jako vlas.; Starý jako Metuzalém. Krásná jako bohyně.; Kluk jako buk.; Kroutí se jako červ.; Ticho jako v kostele.; Bílá jako lilie.; Hluchý jako poleno.; Roste jako z vody.; Rozčepýřený jako vrabec.; Slizký jako had.; Kluzký jako úhoř.; Líný jako veš.; Volný jako pták.*

5.3.1 Pravidla hry

1. Cíl hry

Cílem hry je správně poskládat všechna rčení a přirovnání. Tedy správně spojit dvě karty, které patří k sobě.

2. Příprava hry

Učitel promíchá hrací karty a společně s žáky je poskládá na hrací plochu vždy lícovou stranou dolů. Učitel si se žáky ujasní pravidla, aby každý věděl, jak v průběhu hry postupovat.

3. Průběh hry

Žáci sedí kolem hrací plochy a postupují ve směru hodinových ručiček. Hráč, který je právě na řadě, otočí dvě karty. Pokud karty tvoří správně znějící rčení nebo přísloví, tak si

hráč karty ponechá a hraje znovu. Pokud ale karty správně znějící rčení nebo přísloví netvoří, tak karty otočí zpět lícem dolů a ve hře pokračuje další hráč. Žáci o správnosti rčení a přirovnání během hry diskutují. Pokud se žáci ve skupině nemohou na správnosti shodnout, přivolají učitele.

Hra trvá do té doby, než jsou rozebrány všechny hrací karty. Vyhrává ten hráč, který získá největší počet dvojic.

Po ukončení hry si žáci zkontrolují správnost rčení a přirovnání pomocí klíče správných odpovědí.

5.3.2 Formy a metody

Při realizaci didaktické pomůcky je využívána skupinová forma výuky, kdy jsou žáci rozděleni do několika menších skupin, ideálně po 5 členech. Využívanou metodou výuky je didaktická hra, jež je detailně popsána v kapitole 3 této práce.

5.3.3 Klíčové kompetence

Spoj rčení a přirovnání rozvíjí následující klíčové kompetence:

- Kompetence k učení
 - Žák vyhledává, třídí informace a na základě jejich pochopení je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě.
- Kompetence komunikativní
 - Žák porozumí různým typům textů, obrazových materiálů, přemýšlí o nich, vhodně na ně reaguje a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění.
- Kompetence sociální a personální
 - Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se na utváření pravidel práce v týmu, pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce.
 - Žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu.
 - Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy.
- Kompetence pracovní
 - Žák účinně a bezpečně využívá materiály, dodržuje vymezená pravidla.

(RVP ZV, 2017)

5.3.4 Vznik hry

Hra byla vytvořena podle klasické a všem známé hry pexeso. Pomocí odborných publikací byl vytvořen seznam rčení a přirovnání a poté byly jednotlivé frazémy vhodně rozděleny na hrací karty. Hrací karty vznikly pomocí programu Word a poté byly vytištěny.

5.4 Znáš význam?

Znáš význam? je karetní hra pexeso zaměřující se na pochopení významu českých přirovnání, rčení a přísloví. Hra je určena pro výuku českého jazyka na 2. stupeň základní školy, konkrétně pro 7. ročník. Časová dotace pro realizaci dané pomůcky je 15 minut. Hra obsahuje celkem 72 hracích karet, tedy 36 párů, pravidla hry a klíč správných odpovědí, který je seřazen dle přirovnání, rčení a přísloví. Hra je určena pro 2–5 hráčů. Cílem hry je, aby žáci dokázali vysvětlit význam jednotlivých českých frazémů.

Didaktická pomůcka má u žáků rozvíjet paměť a pozornost a významně rozšiřuje jejich slovní zásobu. Svoji náročností se řadí mezi ty jednodušší hry.

Frazémy byly opět vybírány z odborných publikací: Základní slovník českých přísloví (2013) od Františka Čermáka, Druhý rozum pod lavicí aneb Hledej a najdeš (2007) od Kateřiny Ševčíkové, Hry s příslovími, hádankami a pranostikami (2013) od autorek Evy Schneiderové a Marie Hanzové a dále Lidová rčení (1963) od Jaroslava Zaorálka. Při výběru byly zohledňovány frazémy, jež byly užity v předešlých třech hrách. Cílem bylo užít stejné frazémy, aby se jejich znalost prohloubila a žáci nebyli zahlceni velkým množstvím přísloví, rčení a přirovnání.

Hra obsahuje 12 přirovnání: *Řval jako lev.; Mlčí jako hrob.; Sladký jako med.; Starý jako Metuzalém.; Kluk jako buk.; Ticho jako v kostele.; Bílá jako lilie.; Hluchý jako poleno.; Roste jako z vody.; Spí jako dřevo.; Tenký jako vlas.; Krásná jako bohyně.* Dále 12 rčení: *Má to háček.; Nevidí si do pusy.; Posílat ke všem čertům.; Stát za starou bačkoru.; Až naprší a uschne.; Vyspat se do růžova.; Jeho dni jsou sečteny.; Dělat páté přes deváté.; Udělat něco za pět minut dvanáct.; Je to lepší než pár facek.; Hrách na stěnu házet.; Mít tuhý kořínek.* A 12 přísloví: *Dočkej času jako husa klasu.; Jablko nepadá daleko od stromu.; Darovanému koni na zuby nekoukej.; Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.; Lepší vrabec v hrsti než holub na střeše.; Vrána k vráně sedá.; Po bitvě je každé generál.; Nemá cenu plakat nad rozlitém mlékem.; Všechny cesty vedou do Říma.; Nermaluj čerta na zeď.; Dobrá hospodyňka pro pírkou i přes plot skočí.; Ani kuře zadarmo nehrabe.*

5.4.1 Pravidla hry

1. Cíl hry

Cílem hry je správně poskládat jednotlivá rčení, přirovnání a přísloví se správným významem. Tedy správně spojit dvě karty, které patří k sobě.

2. Příprava hry

Učitel promíchá hrací karty a společně s žáky je poskládá na hrací plochu vždy lícovou stranou dolů. Učitel si se žáky ujasní pravidla, aby každý věděl, jak v průběhu hry postupovat.

3. Průběh hry

Žáci sedí kolem hrací plochy a postupují ve směru hodinových ručiček. Hráč, který je právě na řadě, otočí dvě karty. Pokud karty tvoří správnou dvojici, hráč si karty ponechá a hraje znovu. Pokud ale karty správně znějící rčení nebo přísloví netvoří, karty se otočí zpět lícem dolů a ve hře pokračuje další hráč. Žáci o správnosti významů během hry diskutují. Pokud se žáci ve skupině nemohou na správnosti shodnout, přivolají učitele.

Hra trvá do té doby, než jsou rozebrány všechny hrací karty. Vyhrává ten hráč, který získá největší počet dvojic.

Po ukončení hry si žáci zkontrolují správnost rčení, přirovnání a přísloví a jejich významů pomocí klíče správných odpovědí.

5.4.2 Formy a metody

Během této hry je využívána skupinová forma výuky, kdy jsou žáci rozděleni do několika menších skupin. Výukovou metodou je didaktická hra, jejíž specifika jsou popsána v kapitole 3 této práce.

5.4.3 Klíčové kompetence

Didaktická pomůcka *Znáš význam?* rozvíjí následující klíčové kompetence:

- Kompetence k učení:
 - Žák vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a v praktickém životě.
- Kompetence komunikativní
 - Žák se účinně zapojuje do diskuze, obhájí svůj názor a vhodně argumentuje.
 - Žák rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji.
- Kompetence sociální a personální
 - Žák účinně spolupracuje ve skupině, společně s pedagogy se podílí na vytváření pravidel práce v týmu.
 - Žák přispívá k diskuzi v malé skupině i k debatě celé třídy.
- Kompetence pracovní
 - Žák účinně využívá materiály a dodržuje vymezená pravidla.

(RVP ZV, 2017)

5.4.4 Vznik hry

Hra byla vytvořena na základě hry *pexeso*. Nejprve byl pomocí odborných publikací a předešlých her vytvořen seznam frazémů, jež budou v pomůcce užity, poté pomocí Wordu byly vytvořeny hrací karty a následně vytištěny.

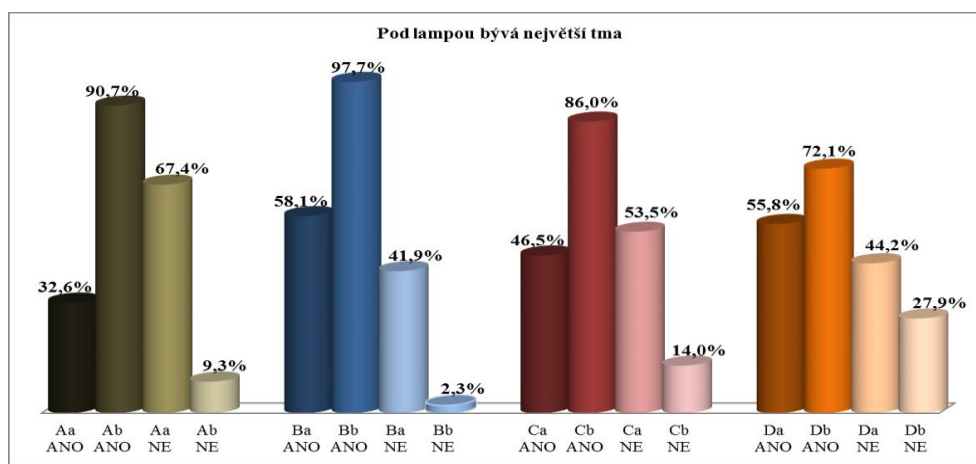
6 Vyhodnocení a porovnání výsledků

6.1 Doplnění přísloví

V následujícím cvičení měli žáci doplnit do zadaných přísloví vynechané slovo a prokázat tak znalost či neznalost daného frazému. Cvičení obsahovalo celkem 15 přísloví. Jednotlivá přísloví vychází z didaktické hry Poznej přísloví, pomocí ní si žáci frazémy procvičovali a ve skupině si vysvětlovali jejich význam.

6.1.1 Pod lampou bývá největší tma.

Graf 1 - Frazeologie - cvičení 1 - frazém 1

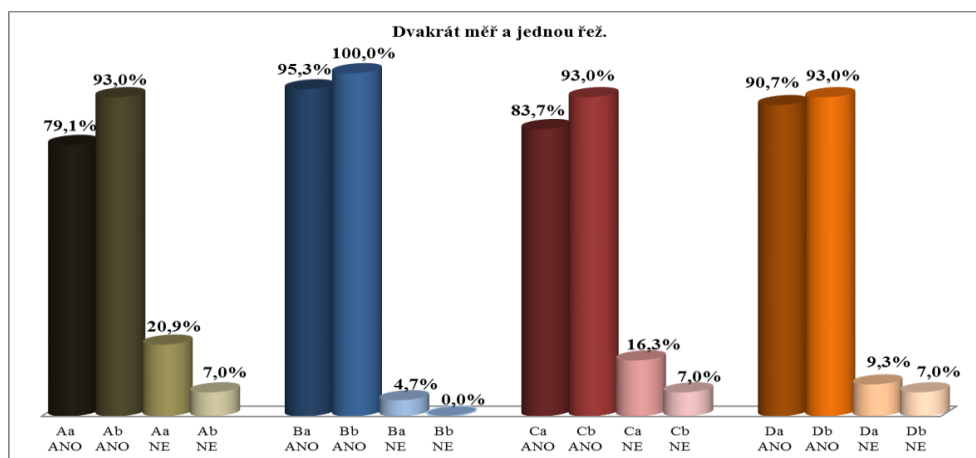
(zdroj: vlastní)

Žáci měli doplnit slovo *lampa* do uvedeného přísloví *Pod lampou bývá největší tma*. Před realizací didaktické hry Poznej přísloví byla znalost u žáků školy A 32,6 %, u žáků školy B 58,1 %, C 46,5 % a u žáků školy D pak 55,8 %. Nejvíce toto přísloví znají tedy žáci školy B – základní školy z velkého města a druhá největší znalost se projevila u žáků školy D – školy z malého města. V tomto případě velikost města a školy nemá na výsledky dotazníků žádný vliv. Po realizaci didaktické hry byla zaznamenána největší znalost přísloví na škole B – 97,7 %, nejvíce úspěšná byla hra ve škole A, kde se znalost zvýšila o 58,1 %. Nejmenší rozdíl mezi znalostí před uvedením a po uvedení didaktické hry nastal ve škole D, kdy se znalost zvýšila o pouhých 16,3 %.

Za správnou odpověď byly považovány varianty *Pod lampou/svícnem bývá největší tma*. V případě, že respondenti neznali správnou odpověď, neuváděli žádnou možnost nebo se objevovaly možnosti např. *pod světlem, stromem, postelí, pytlí*.

6.1.2 Dvakrát měř a jednou řež

Graf 2 - Frazeologie - cvičení 1 - frazém 2

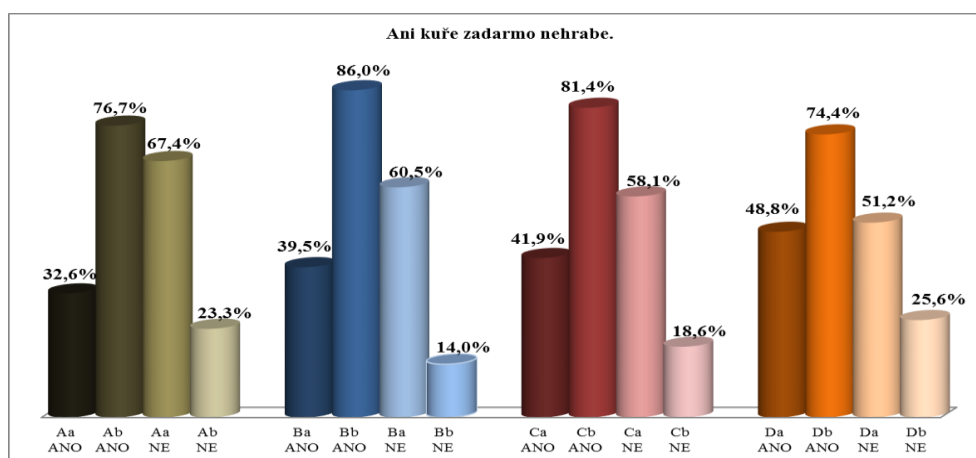
(zdroj: vlastní)

V následujícím přísloví měli respondenti doplnit vynechané slovo *měř* do frazému *Dvakrát měř a jednou řež*. V prvním dotazníku před uvedením didaktické hry Poznej přísloví respondenti školy B prokázali téměř 100 % znalost, a to 95,3 %. Podobně si vedli i žáci základní školy D, kde uvedlo správnou odpověď 90,7 % dotazovaných. Nejhorších výsledků dosáhla škola A, kde frazém zná 79,1 % žáků. Po realizaci didaktické hry se znalost u školy B zvýšila na 100 %, u škol A, C a D shodně na 93 %. Ani v tomto případě neměla na znalost či neznalost přísloví vliv velikost města či školy.

Toto přísloví znají téměř všichni žáci. Špatných odpovědí bylo jen velmi málo, políčko pro doplnění buď zůstávalo prázdné nebo se objevila odpověď např. *řeš, zkus, jez, miř*.

6.1.3 Ani kuře zadarmo nehrabe

Graf 3 - Frazeologie - cvičení 1 - frazém 3

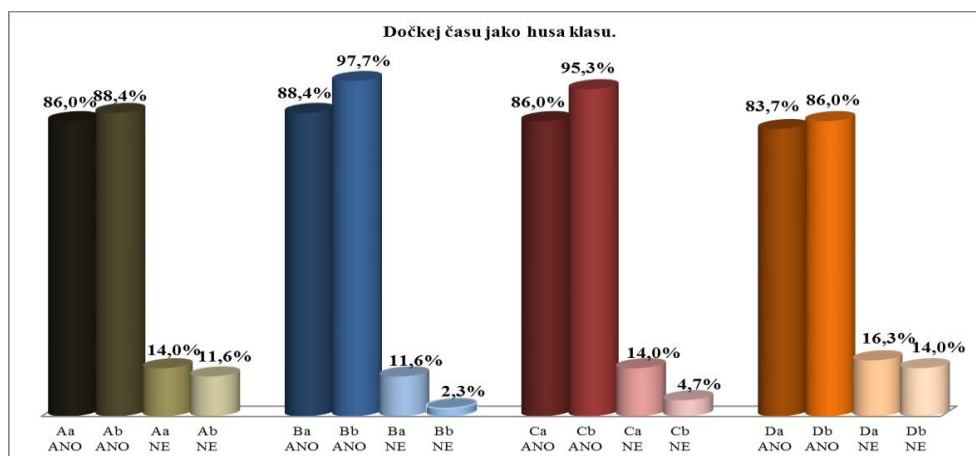
(zdroj: vlastní)

Do frazému *Ani kuře zadarmo nehrabe* měli žáci doplňovat chybějící slovo *zadarmo*. Před užitím didaktické hry *Poznej přísloví* byla prokázána největší znalost u žáků základní školy D, a to 48,8 % a dále u žáků školy C – 41,9 %. Nejméně správných odpovědí uvedli žáci základní školy A – 32,6 %. V dotazníku po realizaci didaktické hry nejvíce vyhovujících odpovědí uvedli respondenti školy B – 86,0 %, došlo zde ke zvýšení znalosti o 46,5 %. K nejmenšímu posunu znalosti došlo u dotazovaných základní školy D, zlepšení o pouhých 25,6 %. Výsledky jsou poměrně vyrovnané u všech základních škol, proto vliv velikosti města či školy výsledky nijak nepodmínil.

Mezi nevyhovující odpovědi se řadí např. *měř, nadarmo, venku, nohou, samo, kuře, za peníze*. Nejčastěji zůstávalo políčko nevyplněné.

6.1.4 Dočkej času jako husa klasu.

Graf 4 - Frazeologie - cvičení 1 - frazém 4

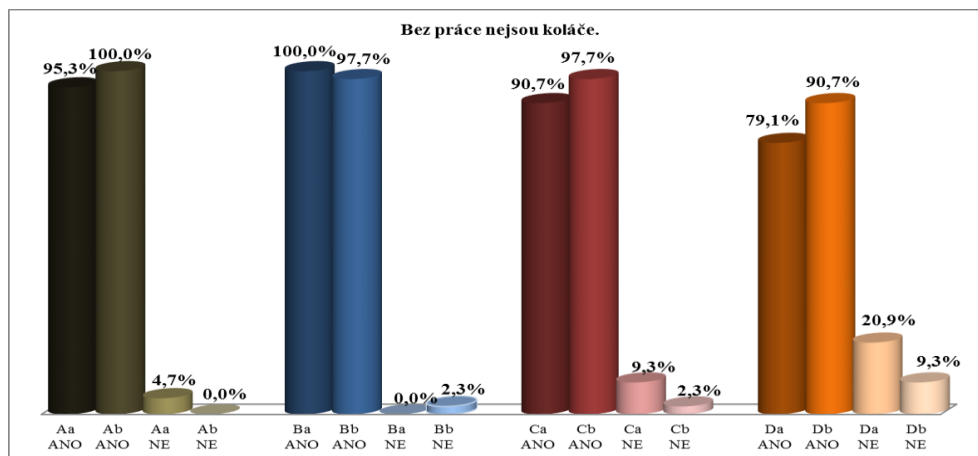
(zdroj: vlastní)

Čtvrtým příslovím v prvním cvičení bylo *Dočkej času jako husa klasu* a respondenti měli doplňovat slovo *husa*. Výsledky před realizací a po realizaci didaktické hry se příliš neliší a u všech základních škol jsou vyrovnané. Nejvíce správných odpovědí ve variantě dotazníku „a“ (před uvedením didaktické hry do praxe) uvedli žáci školy B – 88,4 %. 86,0 % správných odpovědí uvedli žáci ze škol A a C, nejmenší znalost byla prokázána na škole D – 83,7 %. Ve variantě b dotazníku (po praktické části výzkumu – hraní her) prokázalo největší znalost frazému 97,7 % respondentů ze základní školy B, nejmenší znalost pak prokázali respondenti školy D – 86,0 %. U tohoto přísloví opět neměla velikost města a školy vliv na výsledky výzkumu.

U žáků, kteří neznali správnou odpověď se neobjevovala žádná další jiná slova, ale místo pro doplnění zůstávalo prázdné.

6.1.5 Bez práce nejsou koláče.

Graf 5 - Frazeologie - cvičení 1 - frazém 5

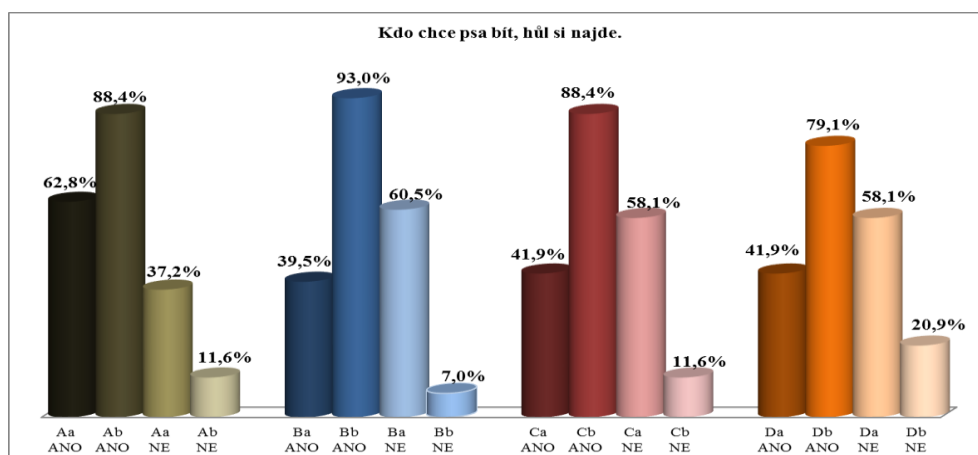
(zdroj: vlastní)

Smyslem pátého dílčího úkolu bylo doplnit slovo *koláče* do přísloví *Bez práce nejsou koláče*. Znalost přísloví je u žáků velmi velká. Již před uvedením didaktických her znalo frazém na základních školách A a C téměř 100 % žáků, škola A – 95,3 %, škola C – 90,7 %. Respondenti základní školy B prokázali 100% znalost daného přísloví. Nejhůře si vedla škola D, kde správnou odpověď uvedlo 79,1 % žáků. Po realizaci didaktické hry se u školy A znalost zvýšila na 100 %, u školy C na 97,7 %, u školy D na 90,7 %. U respondentů školy B došlo k poklesu znalosti o 2,3 %, tedy na 97,7 %. Rozdíl mezi školami z velkého a malého města není opět podstatný.

Mezi další doplněná slova patří např. *peníze* nebo *kováče*. Nejčastěji nebyla doplněna žádná možnost u žáků, kteří přísloví neznají.

6.1.6 Kdo chce psa bít, hůl si najde.

Graf 6 - Frazeologie - cvičení 1 - frazém 6

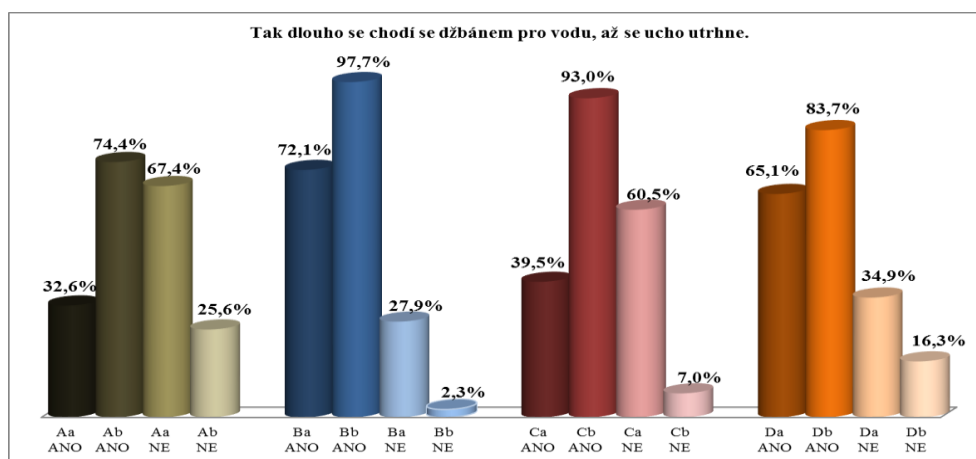
(zdroj: vlastní)

Šestým frazémem ve cvičení 1 bylo přísloví *Kdo chce psa bít, hůl si najde* a žáci měli doplňovat chybějící slovo *psa*. Již při prvním vyplňování dotazníků si nejlépe vedla škola A, kde správnou odpověď zaznamenalo 62,8 % respondentů. Dotazovaní ze základních škol C a D uvedli shodně 41,9 % správných odpovědí. Nejhůře si vedla škola B se znalostí 39,5 %. Po užití didaktické hry poznej přísloví, ale škola B dosáhla nejlepších výsledků a prokázala znalost 93,0 %. Také u žáků škol A a C se zlepšila znalost přísloví, správných odpovědí bylo zaznamenáno 88,4 %. Nejmenší znalost po aplikaci didaktické hry a při druhém vyplňování dotazníků prokázali respondenti základní školy D – 79,1 %. Výsledky všech škol jsou poměrně vyrovnané, opět zde není rozdíl mezi školami ve velkém a malém městě.

Žáci vymysleli řadu dalších možností odpovědi, které však většinou neměly významový ani gramatický smysl. Mezi chybné odpovědi se řadí např. *být, jednou, Vaška, jinýho, pánem, čarovat, vůlí*.

6.1.7 Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne.

Graf 7 - Frazeologie - cvičení 1 - frazém 7

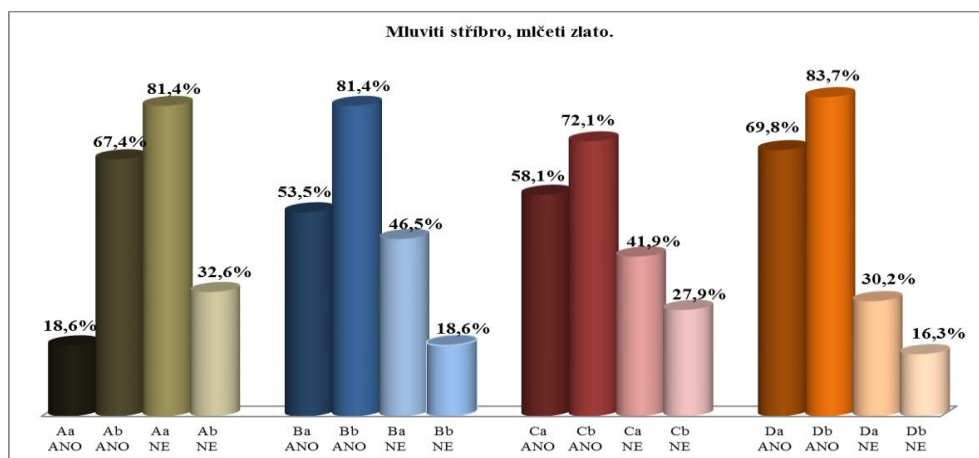
(zdroj: vlastní)

V sedmém dílčím cvičení měli respondenti doplňovat slovo *džbánem* do přísloví *Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne*. Již při prvním vyplňování dotazníků před realizací didaktické hry dosahovala základní škola B výborných výsledků – znalost 72,1 % a škola D pouze o 13 % méně, a to 65,1 %. Dotazovaní ze škol A a C prokazovali menší znalost – škola A 32,6 % a škola C 39,5 %. Po realizaci didaktické hry Poznej přísloví se znalost u všech škol zapojených do výzkumu zvýšila. Největší rozdíl byl zaznamenán u školy C, kdy znalost prokázalo 93,0 % žáků. Žáci školy B při vyplňování dotazníků varianty b prokázali znalost 97,7 %, žáci školy C pak 83,7 %. U respondentů základní školy se výsledky zlepšily o 41,8 %, tedy znalost dosahovala 74,4 %.

Mezi další zaznamenané odpovědi patří např. *chodí, tam, hrnkem, hrncem, vědrem*

6.1.8 Mluvíti stříbro, mlčeti zlato.

Graf 8 - Frazeologie - cvičení 1 - frazém 8

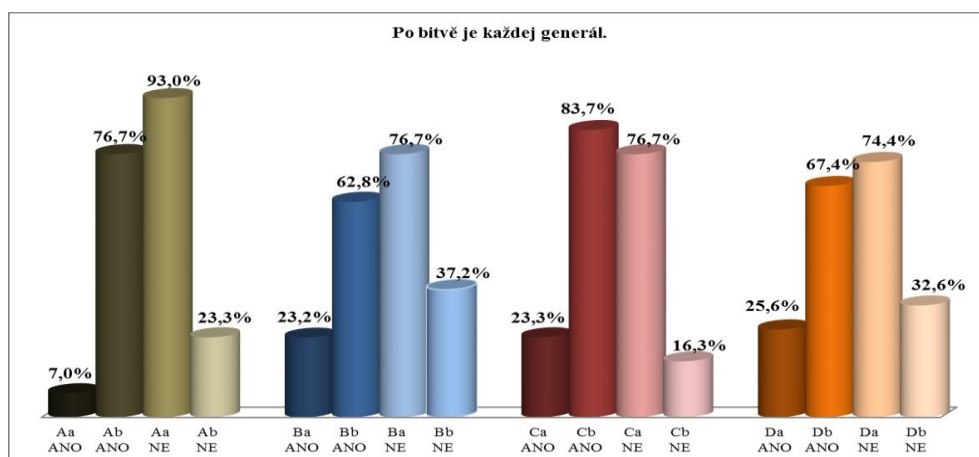
(zdroj: vlastní)

V přísloví *Mluvíti stříbro, mlčeti zlato* bylo úkolem respondentů dopsat slovo *mlčeti*. Před realizací didaktické hry poznej přísloví byly výsledky u škol B, C a D poměrně vyrovnané – 53,5 %, 58,1 % a 69,8 %. Dotazovaní školy A prokázali minimální znalost tohoto přísloví, a to 18,6 %. Po realizaci didaktické hry, ale narostla znalost u žáků základní školy A o 48,8 %, tedy na 67,4 %. U ostatních základních škol došlo také ke zlepšení výsledků. Největší znalost prokázali dotazovaní školy D – 83,7 %, dále dotazovaní školy B – 81,4 % a dotazovaní školy C – 72,1 %. I když škola A zaznamenala největší nárůst znalosti, zůstává na pomyslném posledním místě v porovnání s výsledky ostatních škol účastnících se výzkumu.

Mezi chybné odpovědi se řadí např. *mluviti, určitý, mysleti, slyšeti, nad, brát*.

6.1.9 Po bitvě je každý generál.

Graf 9- Frazeologie - cvičení 1 - frazém 9

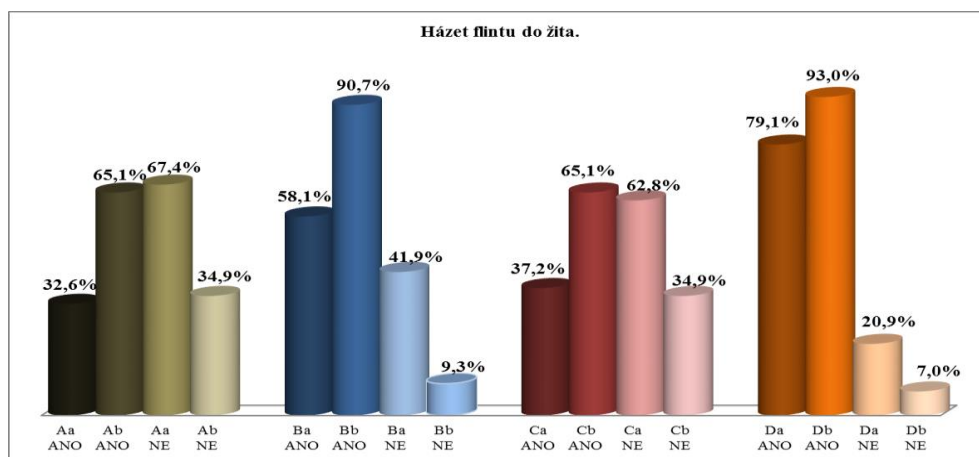
(zdroj: vlastní)

V devátém přísloví *Po bitvě je každé generál* měli žáci doplňovat slovo *bitvě*. Znalost tohoto frazému před realizací didaktické hry byla velmi nízká. Na základní škole A odpovědělo správně pouze 7,0 % respondentů, na škole B 23,2 % respondentů, na škole C 23,3 % respondentů. Dotazovaní ze základní školy D dosáhli před užitím didaktické hry nejlepších výsledků v porovnání s ostatními školami účastnicími se výzkumu, ale i tak byly výsledky velmi nízké – 25,6 %. Po realizaci didaktické hry se znalost přísloví zvýšila ve všech školách. Největší rozdíl zaznamenala škola A, kdy se znalost zvedla o 69,7 %, a to na 76,7 %. Nejnižších znalostí dosahují respondenti školy B, kdy bylo doplněno 62,8 % správných slov. Nejlépe si vedla základní škola C, svoji znalost prokázalo celkem 83,7 % respondentů.

V úkolu se neobjevily žádné další možné odpovědi. Žáci nechávali políčko pro vyplnění prázdné.

6.1.10 Házet flintu do žita

Graf 10 - Frazeologie - cvičení 1 - frazém 10

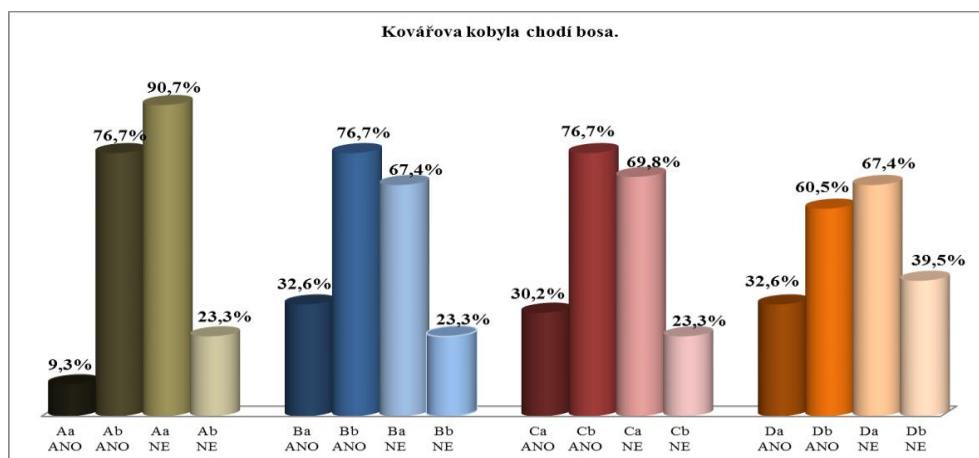
(zdroj: vlastní)

V desátém přísloví *Házet flintu do žita* žáci doplňovali slovo *flintu*. Již při vyplňování dotazníku varianty a žáci základní školy D dosahovali velmi dobrých výsledků – 79,1 % správných odpovědí. Respondenti ze základní školy B prokázali znalost 58,1 %, ze školy C 37,2 % a respondenti školy A pak 32,6 %. Po realizaci didaktické hry Poznej přísloví došlo u všech škol účastnicích se výzkumu ke zlepšení znalosti. Nejlepších výsledků dosáhli dotazovaní základní školy D – 93,0 %, na pomyslném druhém místě se umístili respondenti školy B – 90,7 % správných odpovědí. Dotazovaní škol A a C zapsali shodně 65,1 % správných slov.

K dalším zapsaným slovům se řadí: házet špinu, klíče, kameny, slovo, hůl, kosu, seno, zrní, jehlu.

6.1.11 Kovářova kobyla chodí bosa.

Graf 11 - Frazeologie - cvičení 1 - frazém 11

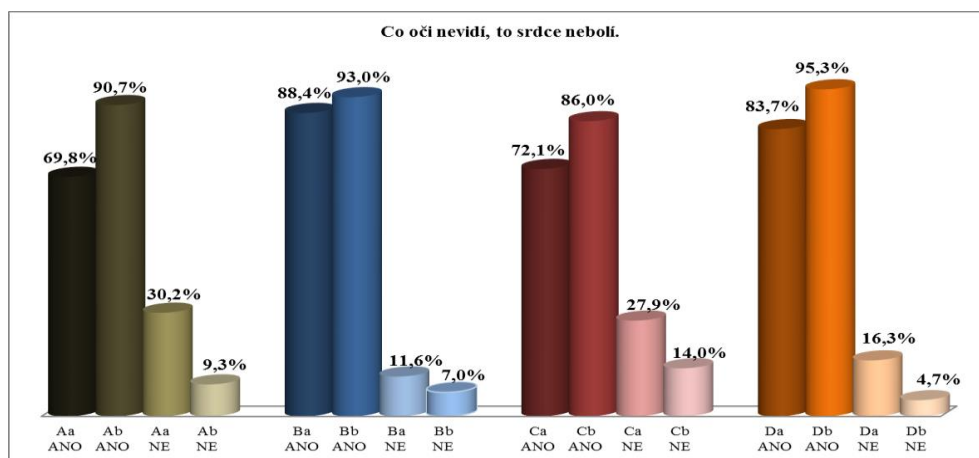
(zdroj: vlastní)

V jedenáctém dílčím cvičení doplňovali respondenti slovo *kobyla* do přísloví *Kovářova kobyla chodí bosa*. Výsledky základních škol B, C a D byly vyrovnané – školy B a D shodně 32,6 % a škola C 30,2 %. Nejméně správných odpovědí zaznamenali žáci základní školy A, pouhých 9,3 %. Po realizaci didaktické hry *Poznej přísloví* došlo ke zlepšení výsledků u všech škol účastnících se výzkumu. Respondenti škol A, B a C prokázali shodnou znalost při vyplňování dotazníku varianty „b“, a to 76,7 %. Didaktická hra nejméně ovlivnila znalost přísloví u žáků základní školy D, kdy správné slovo do frazému doplnilo 60,5 % dotazovaných.

Další doplněná slova byla např. *kovářova klisna, žena, nevěsta, dcera, husa*.

6.1.12 Co oči nevidí, to srdce nebolí.

Graf 12 - Frazeologie - cvičení 1 - frazém 12

(zdroj: vlastní)

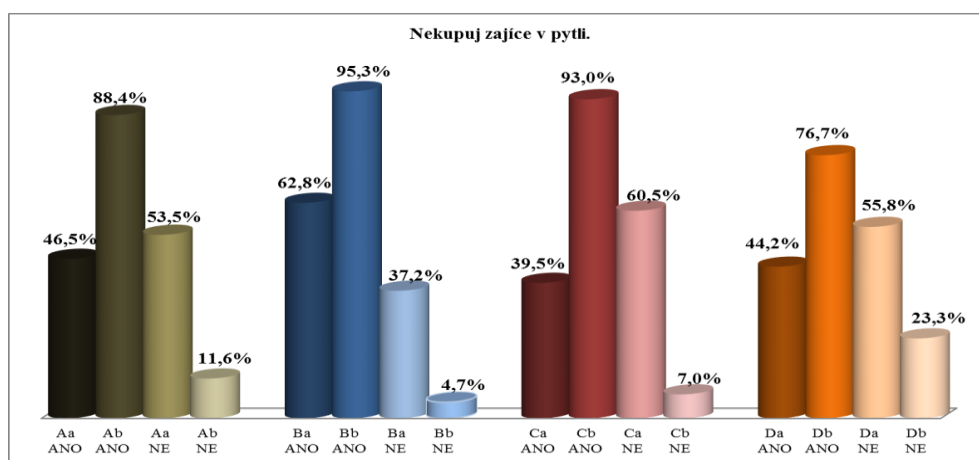
Slovo *oči* dopisovali respondenti do přísloví *Co oči nevidí, to srdce nebolí*. Znalost přísloví je u žáků poměrně velká. Již v prvním dotazníku prokázalo svoji znalost ve škole B 88,4

% dotazovaných, ve škole D 83,7 % , ve škole C 72,1 % a v základní škole A 69,8 % žáků. Po vyzkoušení didaktické hry se znalost přísloví ve všech školách zvýšila. Největší rozdíl před realizací a po realizaci didaktické hry byl zaznamenán v základní škole A, kdy se výsledky zlepšily o 20,9 %, a to na 90,7 %. Nejvíce správných odpovědí uvedli respondenti základní školy D – 95,3 %. Dotazovaní ze základní školy B vylepšili svoji znalost na 93,0 % a ze základní školy C na 86,0 %. Ani u tohoto přísloví nebyl patrný rozdíl mezi školami z velkého a malého města.

Respondenti psali i řadu dalších možností, např. *srdce, se, pusa, neslyší, člověk*.

6.1.13 Nekupuj zajíce v pytli.

Graf 13 - Frazeologie - cvičení 1 - frazém 13

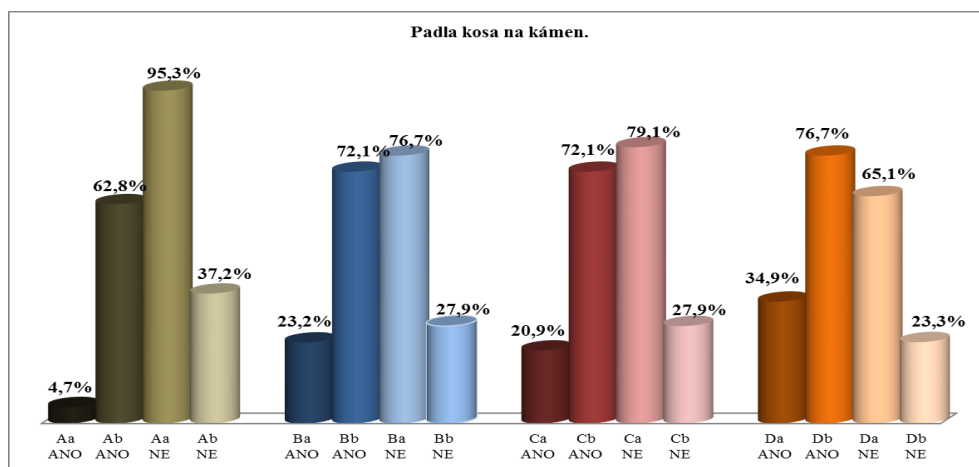
(zdroj: vlastní)

Do přísloví *Nekupuj zajíce v pytli* měli žáci za úkol doplnit slovo *zajíce*. Již před realizací didaktické hry znala frazém téměř polovina dotazovaných z každé školy, v případě základní školy B dokonce 62,8 %. V základní škole A pak 46,5 %, ve škole C 39,5 % a ve škole D 44,2 % dotazovaných. Po užití didaktické hry *Poznej přísloví* se zvýšil počet žáků, kteří přísloví znají ve všech základních školách účastnících se výzkumu. Největší znalost prokázali žáci základní školy B – 95,3 %. Žáci základní školy C – 93,0 %, školy A 88,4 %. Nejméně správných odpovědí doplnili respondenti školy D – 76,7 %.

Mezi další slova, jež žáci doplňovali, patří: *nekupuj maso, králíka, žito, jídlo, ježka, obilí, tmu, čerta*.

6.1.14 Padla kosa na kámen.

Graf 14 - Frazeologie - cvičení 1 - frazém 14

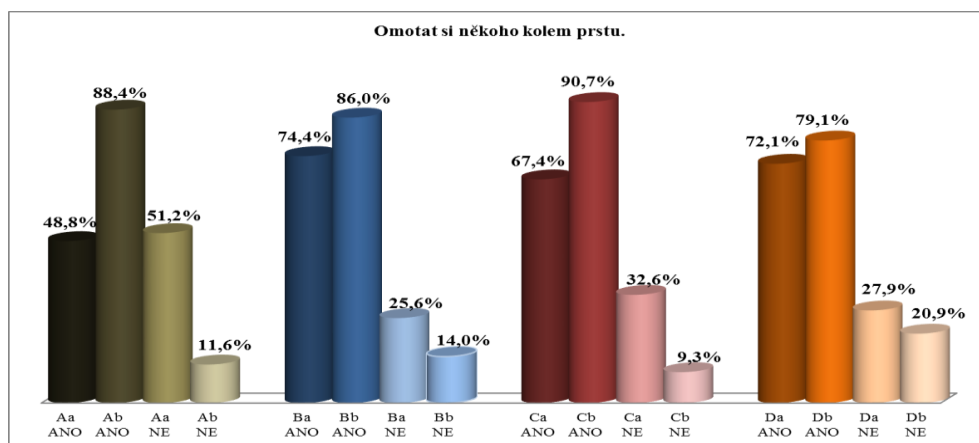
(zdroj: vlastní)

V případě frazému *Padla kosa na kámen* měli respondenti za úkol dopsat slovo *kosa*. Znalost tohoto přísloví nebyla u žáků při prvním vyplňování dotazníku příliš velká. Nejméně správných odpovědí doplnili žáci ze základní školy A – pouhých 4,7 %. Respondenti ze základní školy C zapsali 20,9 % správných odpovědí a dotazovaní ze školy B pak 23,2 %. Nejlépe si před realizací didaktické hry vedli žáci základní školy D, kteří uvedli 34,9 % správných odpovědí. Po vyzkoušení didaktické hry *Poznej přísloví* a při vyplňování dotazníků varianty „b“ již žáci prokazovali větší znalost. Největší znalost prokázali žáci školy D 76,7 %. Respondenti škol B a C, uvedli shodně 72,1 % správných odpovědí. Znalost přísloví se podstatně zvýšila i u žáků základní školy A, a to na 62,8 %. Došlo zde k nárůstu znalosti o 58,1 %.

Další žáci uvedli např. *vosa, rosa, husa, sklenice, hlavou, sekera, ruka, ze švestky, kámen*.

6.1.15 Omotat si někoho kolem prstu.

Graf 15 - Frazeologie - cvičení 1 - frazém 15

(zdroj: vlastní)

V posledním přísloví prvního cvičení *Omotat si někoho kolem prstu* bylo úkolem doplnit slovo *prstu*. Rozdíl mezi výsledky před realizací a po realizaci didaktické hry poznej přísloví nebyl příliš velký. Již při prvním vyplňování dotazníku žáci prokazovali vysokou znalost frazému. Ve školách B a D přes 70 %, konkrétně ve škole B – 74,4 % a ve škole D 72,1 %. Žáci školy C zaznamenali celkem 67,4 % správných odpovědí a nejmenší znalost byla zjištěna u respondentů základní školy A – 48,8 %. Po užití didaktické hry se znalost přísloví u žáků zlepšila. K nejmenšímu, o pouhých 7,0 % zlepšení došlo u respondentů základní školy D. Naopak největší nárůst znalosti byl zaznamenán u žáků školy A, a to o 39,6 % (88,4 %). Nejvíce správných odpovědí zapsali žáci základní školy C 90,7 %. Dotazovaní školy B uvedli 86,0 % odpovídajících slov.

Mezi další doplňované varianty se řadí: *krku, pasu, hrudi, hlavy, těla, sebe*.

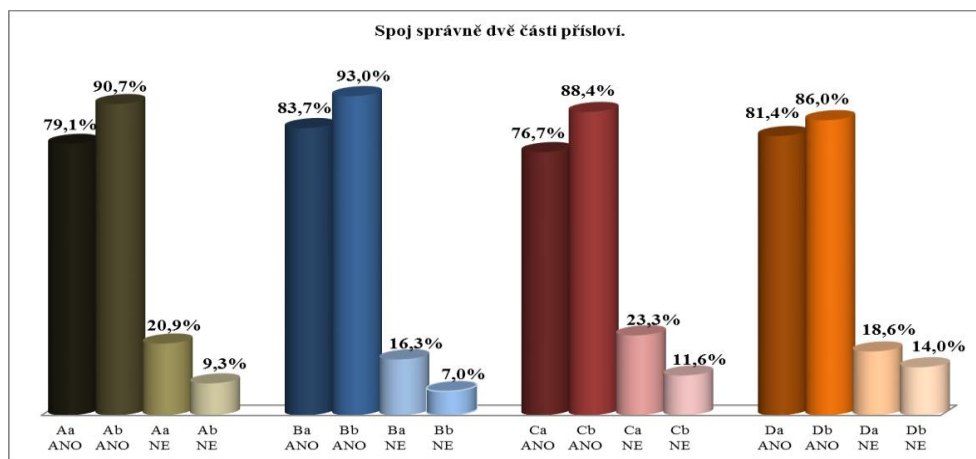
6.1.16 Diskuze

Smyslem prvního cvičení bylo pomocí doplňování vynechaných slov do přísloví ověřit znalost těchto frazémů u žáků účastnících se výzkumu. Respondenti si svoji znalost zvyšovali a ověřovali pomocí didaktické hry Poznej přísloví. U hry byla ověřena její správnost, platnost a funkčnost. S výjimkou jedné školy a jednoho přísloví (frazém 5 – *Bez práce nejsou koláče*, u respondentů základní školy B došlo ke snížení znalosti o 2,3 %) bylo prokázáno zvýšení znalosti. V některých případech žáci uváděli 100% znalost (*Dvakrát měř a jednou řež*. – žáci základní školy B; *Bez práce nejsou koláče*. – žáci základní školy A). Nejmenší znalost byla zjištěna u přísloví: *Házet flintu do žita*. – žáci základních škol A a C – 65,1 %; *Po bitvě je každý generál*. – respondenti základní školy B – 62,8 %; *Kovářova kobyla chodí bosa* – dotazovaní základní školy D – 60,5 %. Vliv velikosti města na znalost jednotlivých frazémů nebyl prokázán.

6.2 Spoj správně dvě části přísloví

Druhé cvičení dotazníku je opět zaměřeno na znalost přísloví a vychází stejně jako cvičení 1 z didaktické hry Poznej přísloví. Žáci měli za úkol spojit vždy dvě rozdělené části frazému.

Graf 16 - Frazeologie - cvičení 2 - frazém 16

(zdroj: vlastní)

Žáci v tomto cvičení prokazovali velkou znalost již před uvedením didaktické hry Poznej přísloví. Úkol bylo možné správně splnit i za pomoci pozorného čtení a uvědomění si správných větných staveb. Při prvním vyplňování dotazníku si nejlépe vedli respondenti základních škol B a D, přesněji žáci základní školy B doplnili 83,7 % správných odpovědí a žáci školy D 81,4 %. Jen o něco méně správných odpovědí uvedli dotazovaní ze základních škol A – 79,1 % a C – 76,7 %. Po realizaci didaktické hry došlo ke zlepšení výsledků u všech účastnících se škol. Největší znalost prokázali žáci školy B – 93,0 %, dále žáci školy A – 90,7 %. Rozdíl mezi žáky škol nebyl příliš velký. I poslední škola D a předposlední škola C dosáhla velmi dobrých výsledků, C – 88,4 %, D – 86,0 %.

Vzniklá chybná spojení jsou např. *Nemá cenu plakat to na jazyku.*; *Co na srdci nad rozlitym mlékem.*; *Nemá cenu plakat můj hrad.*; *Když se dva perou můj hrad.*

6.2.1 Diskuze

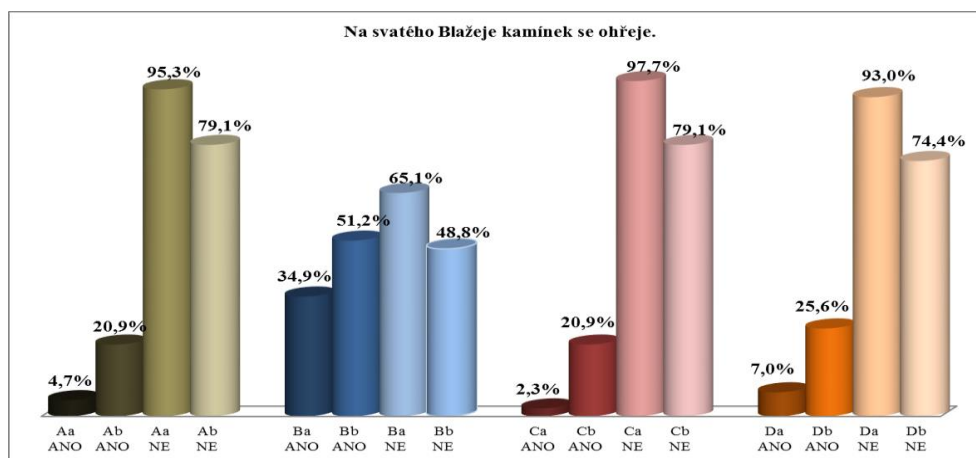
I tento úkol prokázal funkčnost didaktické hry Poznej přísloví. Po realizaci hry došlo ke zvýšení znalosti přísloví u všech škol účastnících se výzkumu. Výsledky základních škol byly vyrovnané a rozdíl mezi školami z velkého a menšího města nebyl prokázán.

6.3 Dopln chybějící slovo do pranostiky

Ve třetím cvičení žáci doplňovali chybějící slovo do pranostiky a tím měli prokázat znalost či neznalost daného frazému. Pranostiky uvedené v dotazníku vycházely z didaktické hry Poznej pranostiku, díky níž si žáci pranostiky procvičovali a upevňovali. Dotazník obsahoval celkem 15 pranostik.

6.3.1 Na svatého Blažeje kamínek se ohřeje.

Graf 17 - Frazeologie - cvičení 3 - frazém 17

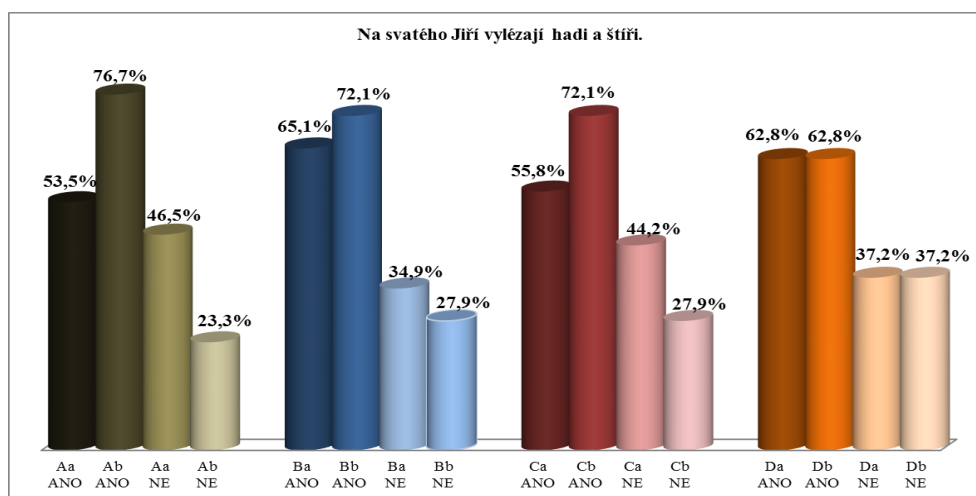
(zdroj: vlastní)

Do pranostiky *Na svatého Blažeje kamínek se ohřeje* měli respondenti doplňovat slovo *kamínek*. Znalost tohoto frazému je velmi nízká. Nejlépe si vedli dotazovaní základní školy B, kteří zaznamenali 34,9 % správných odpovědí již při prvním vyplňování dotazníku varianty „a“. Žáci ostatních škol prokázali spíše neznalost – žáci školy D 7,0 % správných odpovědí, žáci školy A 4,7 % a žáci školy C 2,3 %. Ani po realizaci didaktické hry se výsledky nijak výrazně nezlepšily. Největší znalost opět potvrdili respondenti základní školy B – 51,2 %. U ostatních škol nedošlo k výraznému posunu výsledků – D 25,6 % a školy A a C shodně 20,9 %.

Nejčastěji nechávali žáci políčko pro odpověď prázdné, ale objevilo se i několik dalších možných variant, např. *zem, čaj, u pece, půda, silnice, každý, rychle, voda, jaro, dům, den*.

6.3.2 Na svatého Jiří vylézají hadi a štíři.

Graf 18 - Frazeologie - cvičení 3 - frazém 18

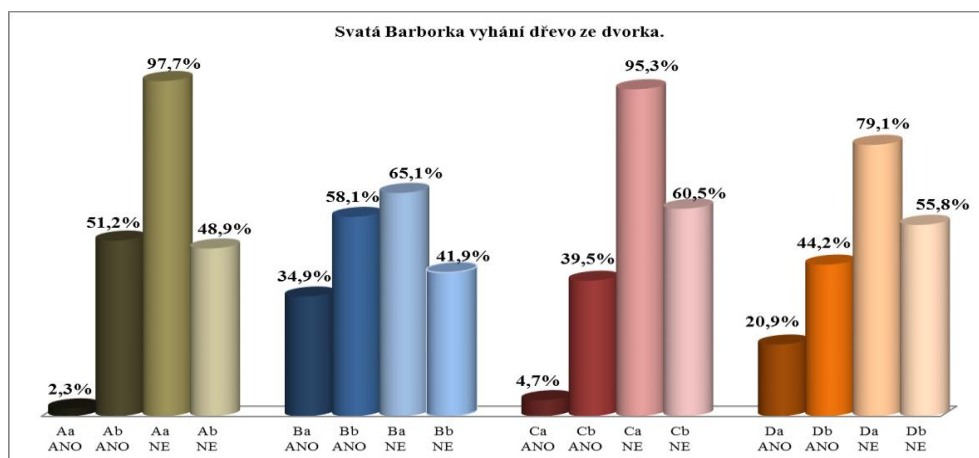
(zdroj: vlastní)

Jméno *Jiří* měli žáci doplnit do pranostiky *Na svatého Jiří vylézají hadi a štíři*. V porovnání s předchozí pranostikou *Na svatého Blažeje kamínek se ohřeje* byla prokázána u žáků mnohem větší znalost. Již při vyplňování dotazníku „a“ svoji znalost prokázalo na základní škole B 65,1 % dotazovaných, na škole D 63,8 %, na škole C 55,8 % a na škole A 53,5 %. Po realizaci didaktické hry *Poznej pranostiku* se znalost zvýšila u žáků základních škol A, B a C. Respondenti školy D uvedli shodný počet správných odpovědí jako před užitím didaktické hry. Největší nárůst znalosti byl prokázán na základní škole A, kde správnou odpověď doplnilo 76,7 % žáků (o 23,2 % více). Respondenti základních škol B a C uvedli shodně 72,1 % odpovídajících slov.

Mezi další možné odpovědi, jež žáci uváděli se řadí např. *Ondřeje, Martina*.

6.3.3 Svatá Barborka vyhání dřevo ze dvorka.

Graf 19 - Frazeologie - cvičení 3 - frazém 19

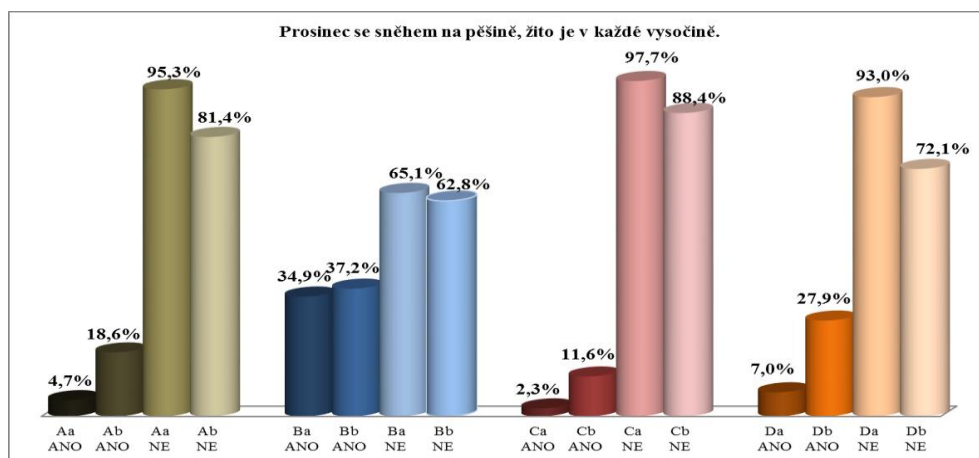
(zdroj: vlastní)

Do pranostiky *Svatá Barborka vyhání dřevo ze dvorka* měli dotazovaní doplňovat slovo *dřevo*. Největší znalost prokázali žáci základní školy B 34,9 % a naopak nejnižší pak respondenti základní školy A – 2,3 %. Druhá nejnižší znalost byla zaznamenána na základní škole C 4,7 %. Po užití didaktické hry *Poznej pranostiku* se výsledky všech účastníků ze škol zvýšily. Nejlepší znalost opět prokázali žáci školy B 58,1 %. Na pomyslném druhém místě se umístila základní škola A – 51,2 %. Žáci základních škol C a D prokázali téměř shodnou znalost, přesněji žáci školy D 44,2 % a žáci školy C 39,5 %.

U žáků, kteří odpovídali chybně byla zaznamenána celá řada různých odpovědí, např. *husy, chudobu, zimu, psi, polena, slepice, kohouty, mráz, holuby, ho*.

6.3.4 Prosinec se sněhem na pěšině, žito je v každé vysočině.

Graf 20 - Frazeologie - cvičení 3 - frazém 20

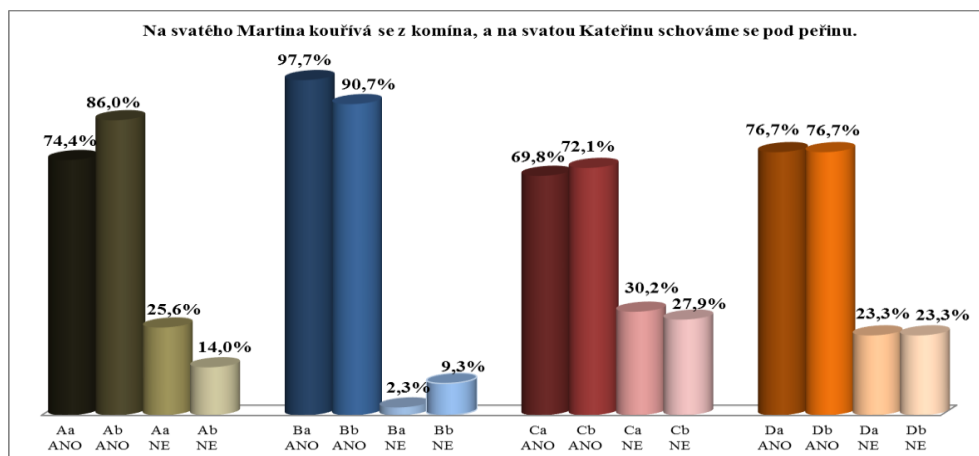
(zdroj: vlastní)

Do frazému *Prosinec se sněhem na pěšině, žito je v každé domovině* měli respondenti doplňovat slovo *prosinec*. Největší znalost pranostiky prokázali při prvním vyplňování dotazníku „a“ žáci základní školy B – 34,9 %. Po uvedení didaktické hry se však znalost příliš nezvýšila – 37,2 %. Nejnižších výsledků dosáhli dotazovaní základní školy C, kdy uvedli 2,3 % správných odpovědí v dotazníku „a“ a po realizaci didaktické hry, pak 11,6 %. Největší nárůst znalosti byl zaznamenán u žáků základní školy D, kdy před realizací didaktické hry prokázalo znalost 7 % žáků a po realizaci pak 27,9 %. U žáků základní školy pak rozdíl činil 13,9 % (nejprve znalost 4,7 % a poté 18,6 %).

V případě chybných odpovědí byla zaznamenána pouze dvě slova: *Moravě, tráva*.

6.3.5 Na svatého Martina kouřívá se z komína, a na svatou Kateřinu schováme se pod peřinu.

Graf 21 - Frazeologie - cvičení 3 - frazém 21

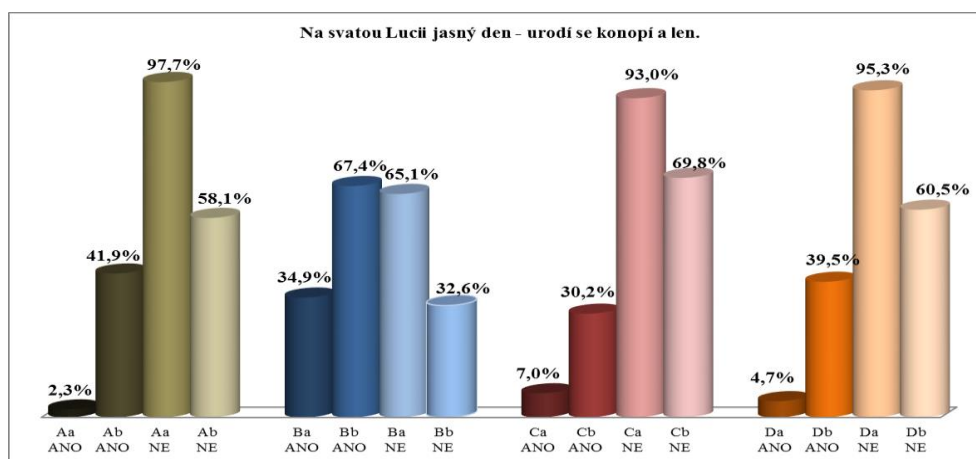
(zdroj: vlastní)

Pátým dílčím úkolem ve cvičení 3 bylo doplnit slovo *peřinu* do pranostiky *Na svatého Martina kouřivá se z komína, a na svatou Kateřinu schováme se pod peřinu*. Žáci všech škol účastnících se výzkumu projevili poměrně vysokou znalost frazému. Nejvyšší znalost byla prokázána u žáků základní školy B. V prvním dotazníku uvedli 97,7 % správných odpovědí a po realizaci didaktické hry pak 90,7 %. Znalost zde nepatrně klesla. Velmi dobře si vedli také respondenti základní školy A, kteří zapsali před vyzkoušením didaktické hry Poznej pranostiku 74,4 % odpovídajících slov a po užití didaktické hry pak 86,0 %. Na pomyslném třetím místě stojí základní škola D, kde byla prokázána znalost 76,7 % a po vyzkoušení didaktické hry se nijak nezměnila. Dotazovaní základní školy C uvedli v dotazníku „a“ 69,8 % správných odpovědí a v dotazníku „b“ 72,1 %.

Znalost této pranostiky je poměrně vysoká, a proto se objevila jen jedna další možnost: *deku*.

6.3.6 Na svatou Lucii jasný den – urodí se konopí a len.

Graf 22 - Frazeologie - cvičení 3 - frazém 22

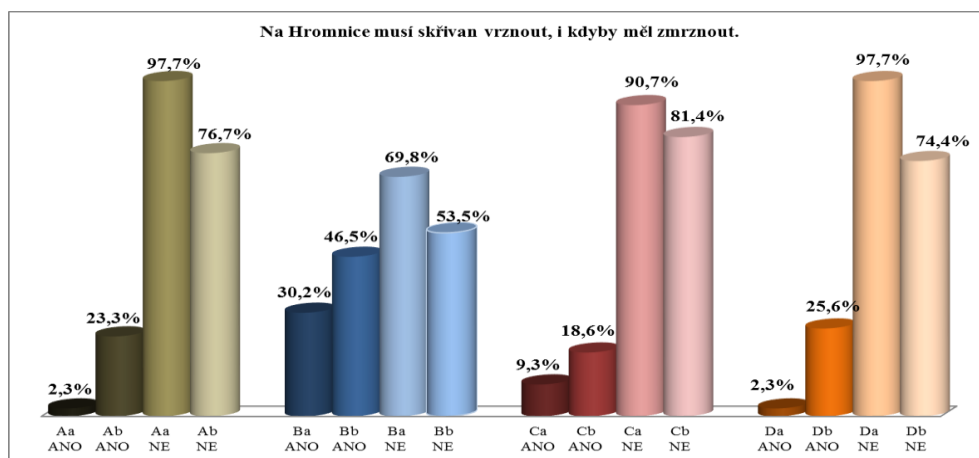
(zdroj: vlastní)

Znalost šesté pranostiky ve cvičení 3 měli žáci potvrdit doplněním slova *konopí* do frazému *Na svatou Lucii jasný den – urodí se konopí a len*. Nejvyšší znalost opět prokázali žáci základní školy B, při vyplňování dotazníku „a“ uvedli 34,9 % správných odpovědí a po realizaci didaktické hry pak 67,4 %. Největší vliv didaktické hry Poznej pranostiku na zlepšení znalosti u žáků byl prokázán na základní škole A. V prvním kole výzkumu byla zaznamenána znalost 2,3 %, ale ve druhém kole pak 41,9 %. Ke zlepšení došlo také u respondentů základních škol D a C. Dotazovaní školy D zapsali v dotazníku „b“ 39,5 % správných odpovědí a respondenti školy C 30,2 %.

Při vyplňování tohoto dílčího frazému vynikla fantazie a kreativita žáků. Bylo doplněno celkem 13 dalších odpovědí: *žito, obilí, lýko, klas, pšenice, ječmen, louka, mlýn, seno, pevný, chmel, den, ovoce*.

6.3.7 Na Hromnice musí skřivan vrznout, i kdyby měl zmrznout.

Graf 23 - Frazeologie - cvičení 3 - frazém 23

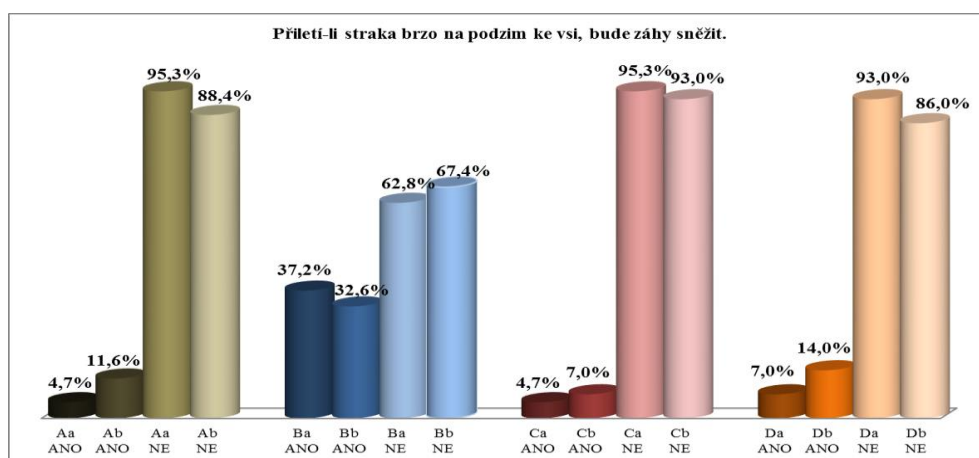
(zdroj: vlastní)

Slovo *Hromnice* měli respondenti dopisovat do pranostiky *Na Hromnice musí skřivan vrznout, i kdyby měl zmrznout*. I v tomto případě byla největší znalost zaznamenána u žáků základní školy B, před realizací didaktické hry 30,2 % a po realizaci 46,5 %. I u ostatních škol účastnících se výzkumu došlo díky didaktické hře *Poznej pranostiku* ke zlepšení výsledků, ale i přesto byly výsledky nízké. Nejlepší zlepšení (o 23,3 %) bylo prokázáno u respondentů základní školy D. Dotazovaní základní školy A uvedli v dotazníku „b“ 23,3 % správných odpovědí a respondenti školy C 18,6 %.

Dále byly zaznamenány možnosti: *buben, Blažeje, podzim, střeše, ní, dveře, jaře*.

6.3.8 Přiletí-li straka brzo na podzim ke vsi, bude záhy sněžit.

Graf 24 - Frazeologie - cvičení 3 - frazém 24

(zdroj: vlastní)

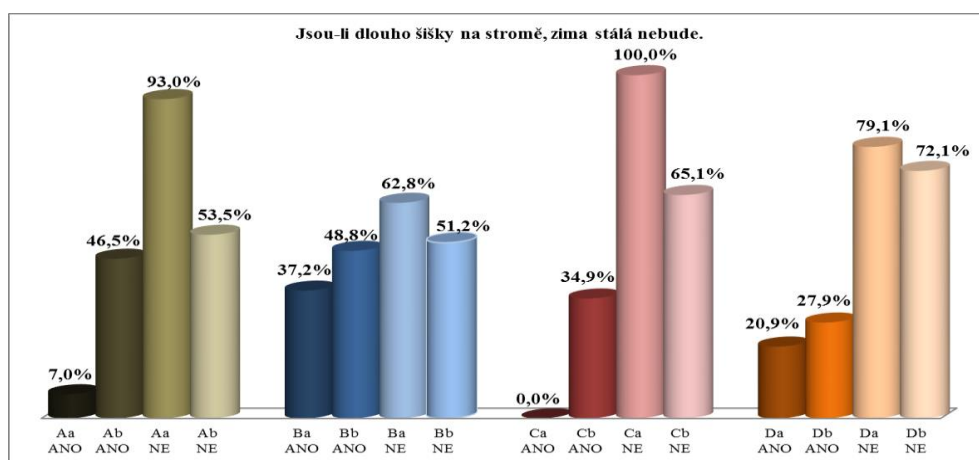
Znalost pranostiky *Přiletí-li straka brzo na podzim ke vsi, bude záhy sněžit* žáci prokazovali doplněním slova *straka*. Výsledky výzkumu jsou v tomto případě velmi nízké.

Nejlépe opět odpovídali respondenti základní školy B, ale bohužel došlo po realizaci didaktické hry k poklesu znalosti, před realizací 37,2 % správných odpovědí a po realizaci 32,6 %. U ostatních škol účastnících se výzkumu došlo ke zlepšení znalosti po uvedení didaktické hry, ale znalost i přes to zůstala velmi malá. Žáci dosáhli této znalosti: základní škola D 14,0 % (zlepšení o 7,0 %), škola A 11,6 % (zlepšení o 6,9 %) a základní škola C 7,0 % (zlepšení o 2,3 %).

Mezi další doplněné odpovědi se řadí např. *vlaštovky, čáp, zima, vrány, vrána, vrabec, havran, ptáci*.

6.3.9 Jsou-li dlouho šišky na stromě, zima stálá nebude.

Graf 25- Frazeologie - cvičení 3 - frazém 25

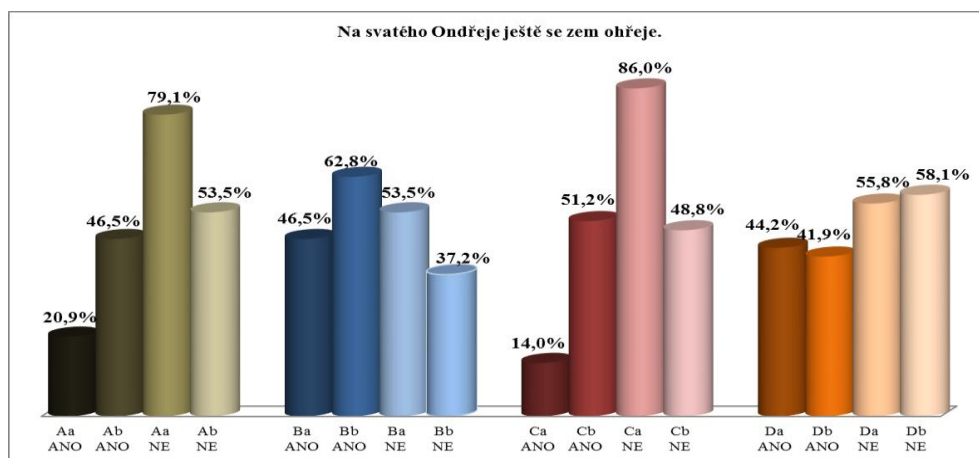
(zdroj: vlastní)

Slovem *šišky* respondenti prokazovali znalost pranostiky *Jsou-li dlouho šišky na stromě, zima stálá nebude*. Stejně jako v předchozích frazémeh i v tomto dílčím úkolu prokázali největší znalost žáci základní školy B, v dotazníku „a“ 37,2 % a v dotazníku „b“ 48,8 %. Naopak nejmenší znalost byla zaznamenána u dotazovaných základní školy D 27,9 % (před užitím didaktické hry 20,9 %). Největší vliv na zlepšení znalosti pranostiky měla didaktická hra u žáků základní školy A. Znalost se zde zvýšila o 39,5 %, a to ze 7,0 % na 46,5 %. K velkému zlepšení došlo také u respondentů základní školy C, z 0,0 % na 34,9 %.

Mezi další zapsaná slova patří např. *vlaštovky, listy, jablka, holuby, ptáci*.

6.3.10 Na svatého Ondřeje ještě se zem ohřeje.

Graf 26 - Frazeologie - cvičení 3 - frazém 26

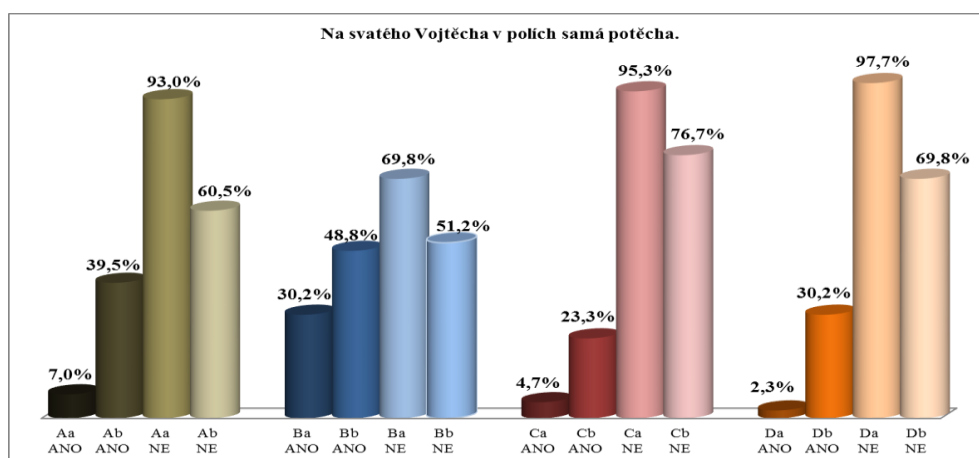
(zdroj: vlastní)

Do pranostiky *Na svatého Ondřeje ještě se zem ohřeje* respondenti doplňovali jméno *Ondřej*. I v tomto případě si opět nejlépe vedli žáci základní školy B a při vyplňování dotazníku „b“ prokázali znalost 62,8 %. Největší rozdíl ve znalosti před realizací a po realizaci didaktické hry Poznej pranostiku byl zaznamenán u respondentů základní školy C (před užitím didaktické hry 14,0 % a po užití 51,2 % správných odpovědí). Také u žáků základní školy A došlo k nárůstu správných odpovědí (z 20,9 % na 46,5 %), ale naopak u žáků základní školy D k nepatrnému poklesu, a to o 2,3 %.

Další zaznamenaná jména jsou např. *Blažej, Matěj, Martin*.

6.3.11 Na svatého Vojtěcha v polích samá potěcha.

Graf 27 - Frazeologie - cvičení 3 - frazém 27

(zdroj: vlastní)

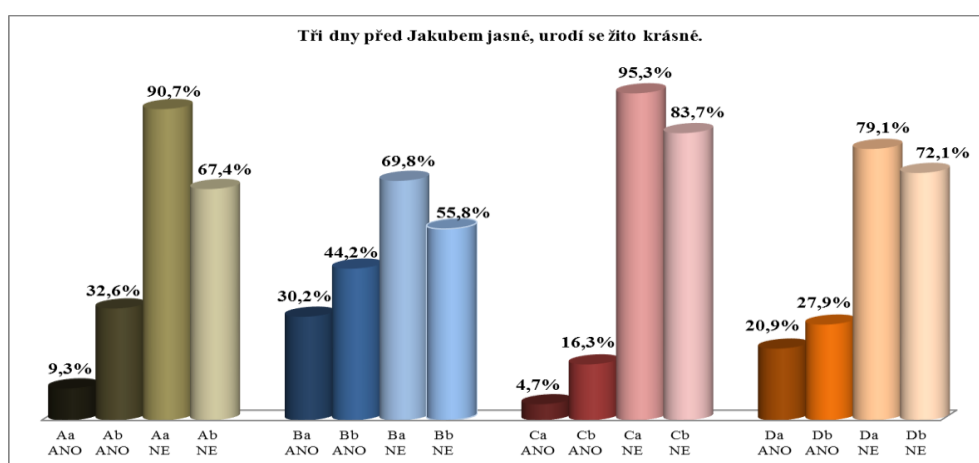
Jedenáctou pranostikou ve cvičení 3 bylo *Na svatého Vojtěcha v polích samá potěcha* a žáci měli doplnit slovo *potěcha*. Podobně jako v několika předchozích dílčích úkolech i v tomto

případě si nejlépe vedli respondenti základní školy B a již v prvním dotazníku „a“ prokázali znalost 30,2 %, ve druhém dotazníku „b“ po realizaci didaktické hry Poznej pranostiku pak 48,8 %. Druhých nejlepších výsledků dosáhli žáci základní školy A – 39,5 % (zlepšení znalosti o 32,5 %). Respondenti základní školy C uvedli před realizací didaktické hry pouhých 4,7 % správných odpovědí, ale po užití didaktické hry se procento správných odpovědí zvýšilo na 23,3 %. Ze základní školy D odpovědělo správně při vyplňování dotazníku „b“ 30,2 % dotazovaných.

K dalším zaznamenaným možnostem patří např. *úroda, neplecha, okvěta, útěcha, voda, paseka, kuřata*.

6.3.12 Tři dny před Jakubem jasné, urodí se žito krásné.

Graf 28 - Frazeologie - cvičení 3 - frazém 28

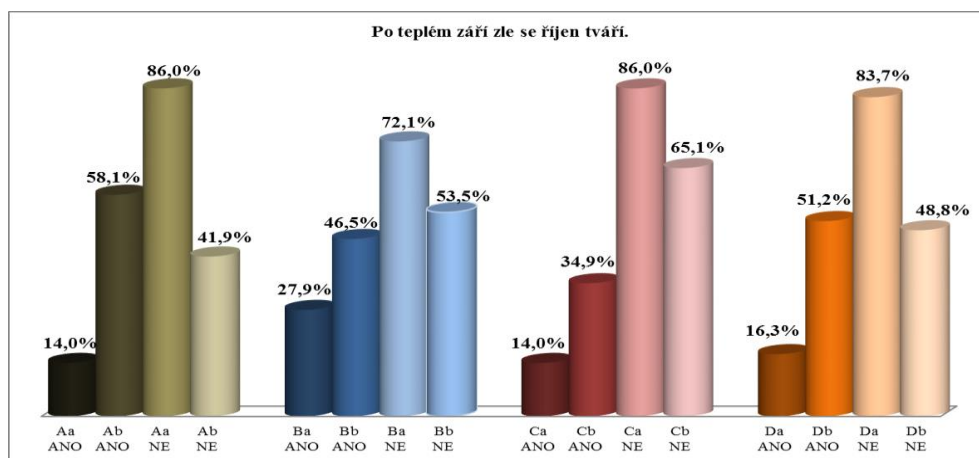
(zdroj: vlastní)

Do pranostiky *Tři dny před Jakubem jasné, urodí se žito krásné* respondenti dopisovali slovo *žito*. I u této pranostiky prokázali největší znalost respondenti základní školy B. Před užitím didaktické hry jejich znalost dosahovala 30,2 % a po realizaci didaktické hry 44,2 %. Dobře si vedli také dotazovaní ze základní školy A, po vyzkoušení didaktické hry zapsali celkem 32,6 % odpovídajících slov (zlepšení o 23,3 %). Nejmenší znalost byla zaznamenána u respondentů školy C, pouhých 16,3 %. 27,9 % správných odpovědí uvedli žáci základní školy D. V tomto případě se jednalo také o nejnižší nárůst znalosti, pouze o 7,0 %.

Dotazovaní zapisovali řadu dalších slov, např. *jaro, dítě, pole, mládě, léno, léto, seno, obilí, jablka*.

6.3.13 Po teplém září zle se říjen tváří.

Graf 29 - Frazeologie - cvičení 3 - frazém 29

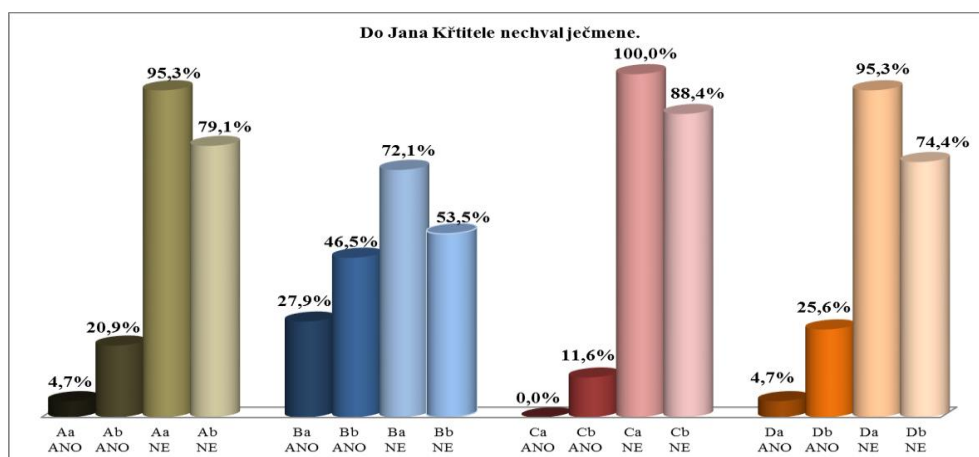
(zdroj: vlastní)

Ve třinácté pranostice *Po teplém září zle se říjen tváří* bylo vynecháno slovo *říjen*. Na rozdíl od několika předchozích dílčích cvičení prokázali největší znalost frazému žáci základní školy A, a to 58,1 % po užití didaktické hry *Poznej přísloví*. Na pomyslném druhém místě se nachází základní škola D, kde respondenti vyplnili 51,2 % odpovídajících slov. Dotazovaní ze základní školy B v dotazníku „b“ uvedli 46,5 % správných odpovědí, o 18,6 % více než v dotazníku „a“. Nejmenší znalost prokázali respondenti základní školy C 34,9 % (v dotazníku „a“ 14,0 %).

K dalším možným odpovědím se řadí např. *jaro, na ně, zase, každý, všichni, lidi, dívka, ona*.

6.3.14 Do Jana Křtitele nechval ječmene.

Graf 30 - Frazeologie - cvičení 3 - frazém 30

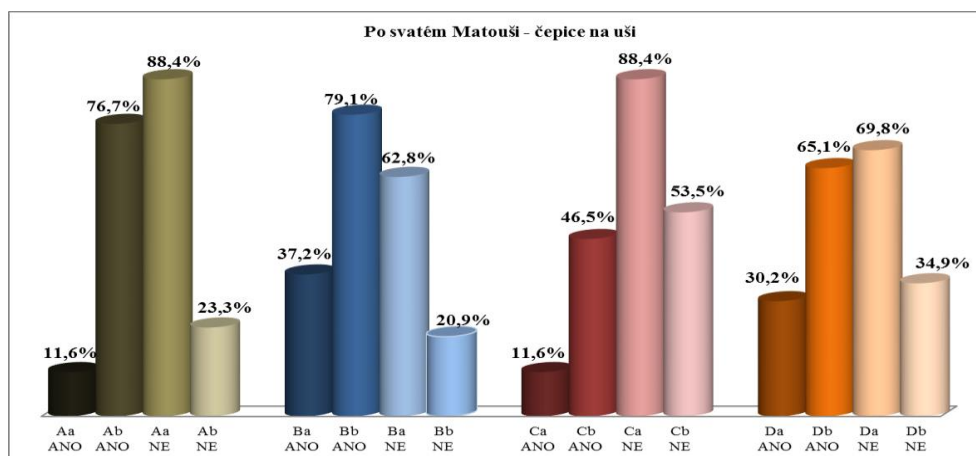
(zdroj: vlastní)

V pranostice *Do Jana Křtitele nechval ječmene* bylo vynecháno slovo *ječmen* a žáci je měli doplňovat v jeho náležitém tvaru (*ječmene*). Největší znalost opět prokázali respondenti základní školy B, a to při vyplňování dotazníku „a“ – 27,9 %, i při vyplňování dotazníku „b“ 46,5 %. Naopak nejnižší znalost uvedli dotazovaní základní školy C, kdy před realizací didaktické hry pranostiku neznal žádný z respondentů a po užití didaktické hry zapsalo správnou odpověď 11,6 % žáků. Dotazovaní ze základní školy A zaznamenali 20,9 % odpovídajících slov. Největší rozdíl znalosti před využitím a po využití didaktické hry *Poznej pranostiku* byl zaznamenán u žáků základní školy D – 20,9 % (v dotazníku „a“ 4,7 % správných odpovědí, v dotazníku „b“ pak 25,6 %).

Chybně napsané možnosti jsou např. *zbytečně, sebe, zloděje*.

6.3.15 Po svatém Matouši – čepice na uši.

Graf 31 - Frazeologie - cvičení 3 - frazém 31

(zdroj: vlastní)

Posledním dílčím úkolem ve cvičení 3 bylo doplnit slovo *čepice* do pranostiky *Po svatém Matouši – čepice na uši*. U tohoto frazému byla zaznamenána ve všech školách účastnících se výzkumu poměrně vysoká znalost v porovnání s ostatními pranostikami. Nejvyšší znalost opět potvrdili žáci základní školy B – před realizací didaktické hry *Poznej pranostiku* 37,2 % a po realizaci didaktické hry 79,1 %. Druhá největší znalost byla zaznamenána u respondentů základní školy A-76,7 % a došlo zde také k největšímu nárůstu správných odpovědí v důsledku užití didaktické hry (zlepšení o 65,1 %). Žáci základní školy D v dotazníku varianty „b“ zapsali 65,1 % odpovídajících slov. Nejmenší znalost uvedli dotazovaní základní školy C 46,4 %. U všech škol však došlo ke zlepšení výsledků.

K chybně zapsaným slovům se řadí např. *dostal, mráz, nehled', táhne, zima je, zima, šahej si*.

6.3.16 Diskuze

Smyslem třetího cvičení bylo prokázat znalost uvedených pranostik doplněním správného chybějícího slova. Respondenti svoji znalost ověřovali a zvyšovali pomocí didaktické hry Poznej pranostiku. U hry byla ověřena její platnost, i když je hra nejnáročnější didaktickou pomůckou ze zde zmiňovaných. S výjimkou pranostiky *Na svatého Martina kouřívá se z komína, a na svatou Kateřinu schováme se pod peřinu* (po realizaci didaktické hry pokles správných odpovědí u školy B z 97,7 % na 90,7 % a u školy D se počet odpovídajících slov nemění, u varianty dotazníku „a“ i „b“ 76,7 %) došlo u všech pranostik uvedených v tomto cvičení ke zvýšení znalosti žáky. Největší znalost byla prokázána u pranostik: *Na svatého Martina kouřívá se z komína, a na svatou Kateřinu schováme se pod peřinu* (základní škola B 90,7 %, škola A 86,0 %), *Po svatém Matouši – čepice na uši* (základní škola B – 79,1 %). Naopak nejméně známé jsou u žáků pranostiky: *Prosinec se sněhem na pěšině, žito je v každé vysočině* (základní škola C 11,6 %), *Přiletí-li straka brzo na podzim ke vsi, bude záhy sněžít* (základní škola A 11,6 % správných odpovědí a základní škola C 7,0 % správných odpovědí), *Do Jana Křtitele nechval ječmene* (žáci základní školy C uvedli také pouze 11,6 % odpovídajících slov).

V tomto cvičení si nejlépe v porovnání se školami účastnících se výzkumu vedli respondenti základní školy B. Prokázali nejvyšší znalost u pranostik popisovaných v dílčích cvičeních 1, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14 a 15.

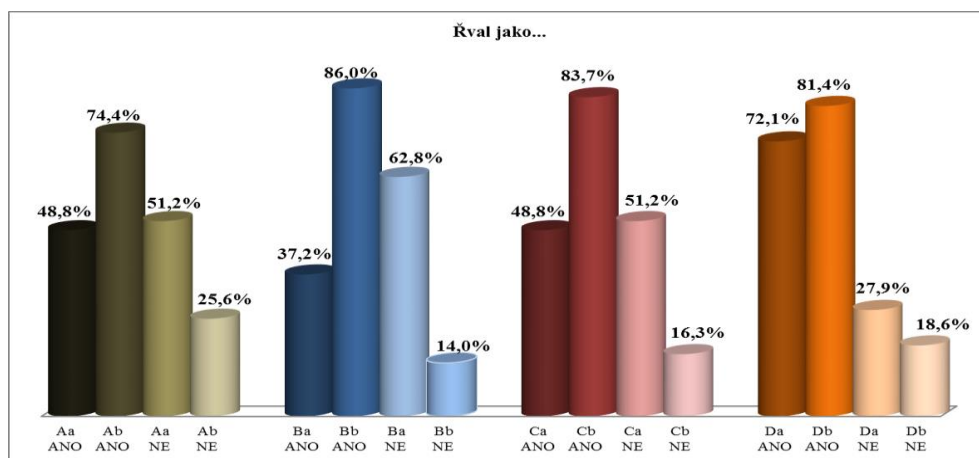
Velikost města a školy neměla na výsledky výzkumu žádný vliv. Žáci ze všech zúčastněných škol podávali vcelku vyrovnané výsledky.

6.4 Doplnění přirovnání

Čtvrtý úkol dotazníku se zaměřuje na ověření znalosti přirovnání. Cvičení obsahuje 15 přirovnání a úkolem dotazovaných je správně doplnit druhou část frazému. Přirovnání jsou zapsána na základě didaktické hry Spoj rčení a přirovnání a dotazník tak ověřuje funkčnost a smysluplnost zmíněné hry.

6.4.1 Řval jako...

Graf 32- Frazeologie - cvičení 4 - frazém 32

(zdroj: vlastní)

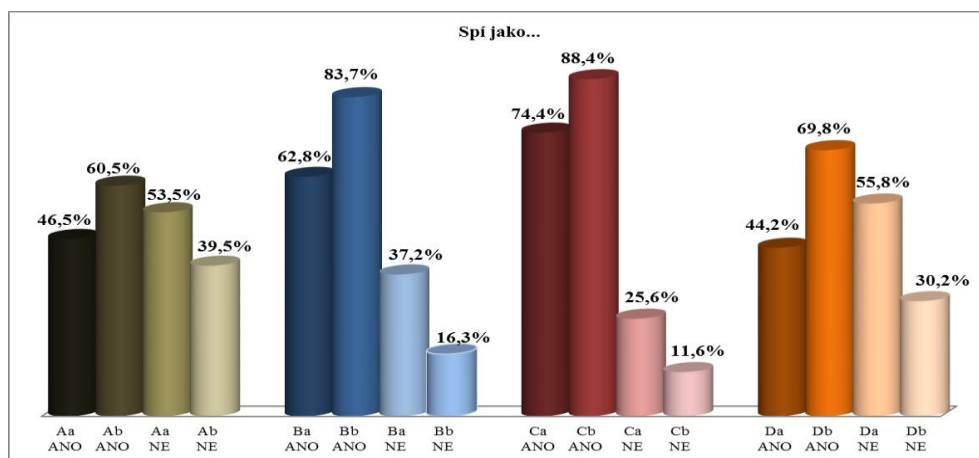
Dle Zaorálka (1963) a Čermáka (2007) má následující přirovnání několik tvarů, a to: *Řval jako lev, tur, pavián*. Karty didaktické hry obsahují frazém ve tvaru *Řval jako lev*, ale pro účely výzkumu byly uznávány i ostatní možnosti.

Znalost přísloví je u žáků poměrně vysoká. Již při vyplňování dotazníku „a“ respondenti základní školy D uvedli 72,1 % správných odpovědí, žáci školy A a C 48,8 % správných odpovědí a respondenti ze základní školy B pak 37,2 %. Po realizaci didaktické hry Spoj rčení a přirovnání se znalost u všech žáků účastnících se výzkumu zlepšila. Nejlepších výsledků dosáhli dotazovaní základní školy B 86,0 %. Respondenti základní školy C zapsali 83,7 % správných možností, školy D 81,4 % a školy A 74,4 %.

Dotazovaní uváděli i další slova dle své fantazie, např. *medvěd, siréna, pastýř, smyslů zbavený, tygr, o život, páv, střelený, hluchý*.

6.4.2 Spí jako...

Graf 33 - Frazeologie - cvičení 4 - frazém 33

(zdroj: vlastní)

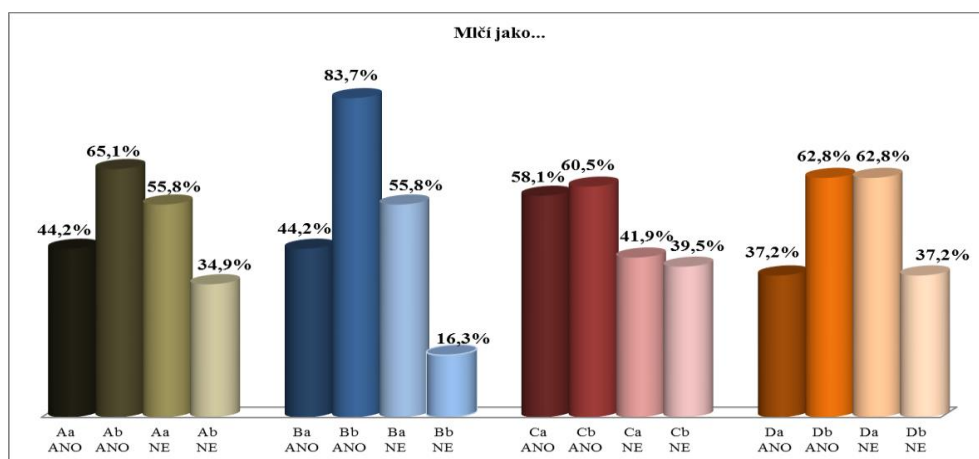
Do frazému *Spí jako...* měli žáci doplňovat druhou část. Dle Zaorálka (1963) a Čermáka (2007) jsou uváděny typy: *Spí jako dřevo, zabitý, dudek*. Didaktická hra pracuje s přirovnáním *Spí jako dřevo*. Ve výzkumu jsou však zaznamenány i další uváděné možnosti z odborné literatury.

Po realizaci didaktické hry Spoj rčení a přirovnání se znalost daného frazému u všech žáků účastnících se výzkumu zvýšila. Respondenti základní školy C prokázali největší znalost – 88,4 %, žáci školy B pak 83,7 %. O něco nižší znalost byla zaznamenána u dotazovaných základních škol A 60,5 % a D 69,8 %.

Respondenti zapisovali množství dalších chybných slov např. *medvěd, miminko, já, neviňátko, palma, nemluvně*.

6.4.3 Mlčí jako...

Graf 34 - Frazeologie - cvičení 4 - frazém 34

(zdroj: vlastní)

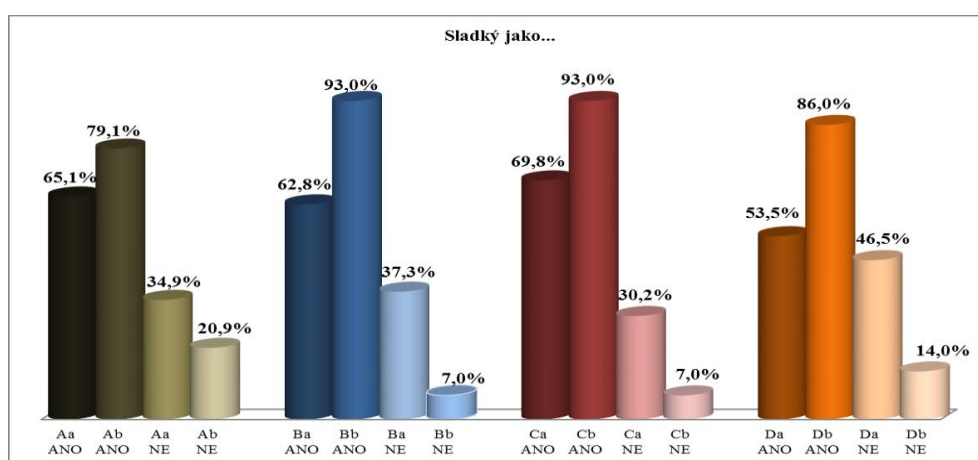
Dle Zaorálka (1963) zní frazém *Mlčí jako hrob*. Čermák (2007) pak zmiňuje další možnost – *Mlčí jako ryba*. V didaktické hře se užívá tvar *Mlčí jako hrob*.

Nejvyšší znalost prokázali žáci základní školy B 83,7 %, nejnižší pak respondenti školy C 60,5 %. Dotazovaní ze základních škol A a D zapsali také přes 60 % správných odpovědí (A 65,1 %, D 62,8 %). Znalost přirovnání se i v tomto případě díky realizaci didaktické hry zvýšila.

I v tomto případě žáci opět uvedli řadu dalších možností, např. *had, dudek, krtek, želva, hrom, hlemýžď, strom, včela, myš, němý*.

6.4.4 Sladký jako...

Graf 35- Frazeologie - cvičení 4 - frazém 35

(zdroj: vlastní)

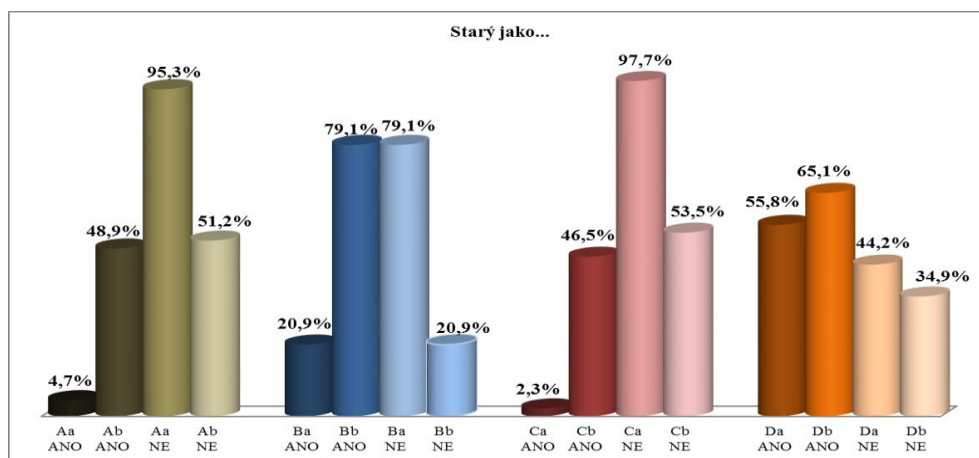
Didaktická hra využívá přirovnání *Sladký jako med* dle Zaorálka (1963). Čermák (2007) uvádí jak tuto variantu, tak také další možný tvar *Sladký jako cecek*. Ve výsledcích výzkumu jsou opět zahrnuty obě tyto možnosti.

Znalost frazému je u žáků vysoká. Již při vyplňování dotazníku varianty „a“ byly výsledky následující: základní škola A 65,1 %, B 62,8 %, C 69,8 % a D 53,5 %. Po užití didaktické hry Spoj rčení a přirovnání se znalost u všech žáků účastnících se výzkumu zlepšila. Nejvíce si zapamatovali přirovnání žáci základních škol B a C, uvedli shodně 93,0 % správných odpovědí. I u respondentů základních škol A a D došlo ke zlepšení, A 79,1 %, D 86,0 %.

K dalším zapsaným slovům patří např. *jablko, nanuk, cukr, jahoda, bonbón*.

6.4.5 Starý jako...

Graf 36 - Frazeologie - cvičení 4 - frazém 36

(zdroj: vlastní)

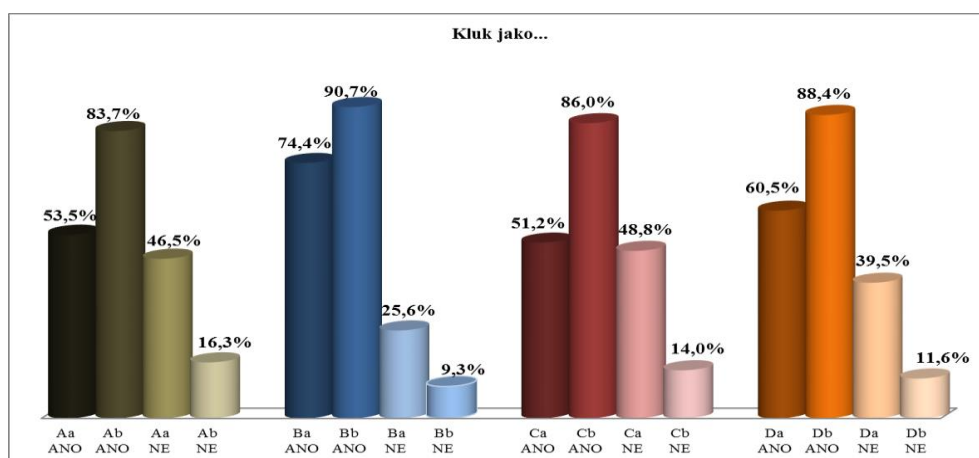
V pátém dílčím úkolu cvičení 4 žáci doplňovali do přirovnání slovo *Metuzalém*. Celé přirovnání tedy zní *Starý jako Metuzalém* dle Zaorálka (1963).

Při vyplňování dotazníku „a“ prokázali největší znalost žáci základní školy D 55,8 %. Naopak nejméně správných odpovědí uvedli respondenti základní školy C 2,3 %. Ani u dotazovaných základních škol A a B nebyla znalost příliš vysoká (A 4,7%; B 20,9%). Didaktická hra měla pozitivní vliv na upevnění přirovnání u žáků, ve všech školách účastnících se výzkumu došlo ke zlepšení znalosti. Nejlépe si vedli respondenti základní školy B 79,1 %, nejhůře pak dotazovaní školy C 46,5 %.

Žáci zapsali i řadu dalších možností, např. *děda, strom, Jeruzalém, lišák, dějiny*.

6.4.6 Kluk jako...

Graf 37 - Frazeologie - cvičení 4 - frazém 37

(zdroj: vlastní)

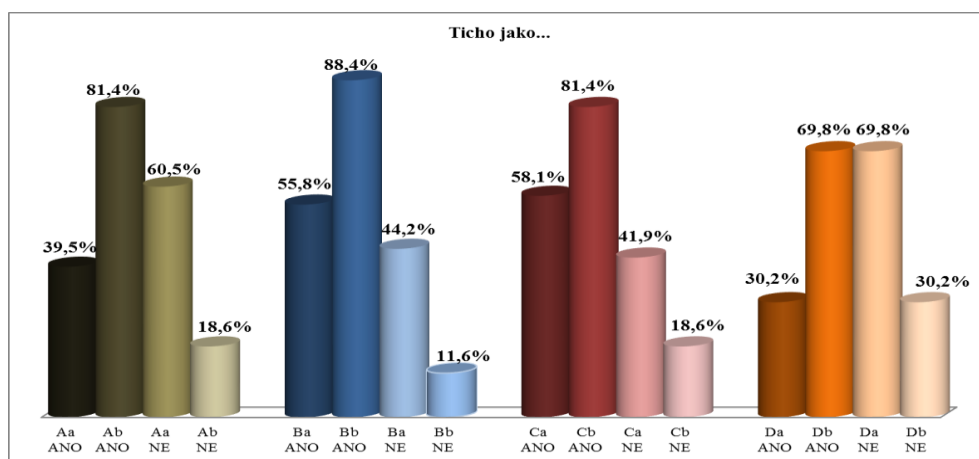
Dle Zaorálka (1963) zní celé přirovnání *Kluk jako buk*. Žáci prokazovali znalost frazému doplněním slova *buk*.

Před realizací byly výsledky výzkumu následující: A 53,5 %, B 74,4 %, C 51,2 %, D 60,5 %. Po vyzkoušení pexesa Spoj rčení a přirovnání se znalost přirovnání u žáků zvýšila. Největší znalost prokázali respondenti základní školy B 90,7 %. Na pomyslném druhém místě stojí žáci základní školy C 86,0 %. Naopak nejmenší znalost byla ověřena u dotazovaných ze školy A 83,7 %. Rozdíl mezi nejlepšími a nejhoršími je zde jen velmi nepatrný.

Respondenti zapsali i další slova, např. *dub, řípa, jedle, kovář*.

6.4.7 Ticho jako...

Graf 38 - Frazeologie - cvičení 4 - frazém 38

(zdroj: vlastní)

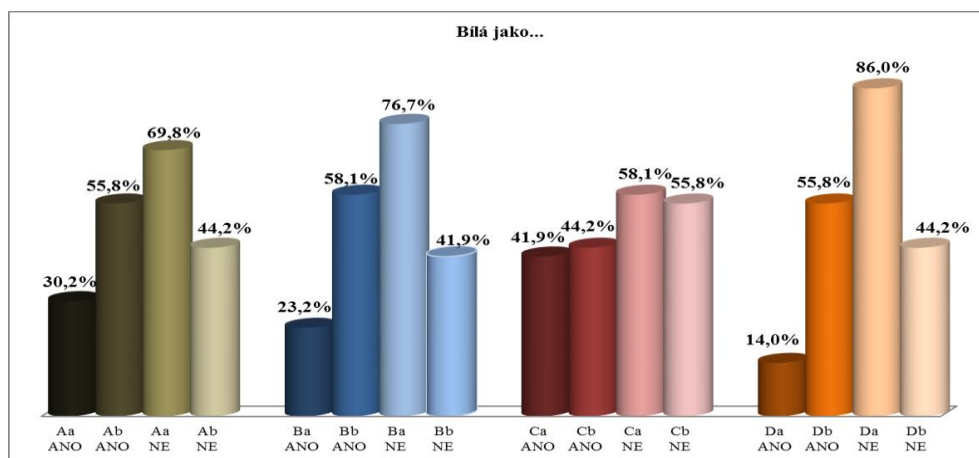
Dle Zaorálka (1963) se užívá přirovnání *Ticho jako v kostele*, Čermák (2007) zmiňuje dále přirovnání *Ticho jako v hrobě*. Didaktická hra Spoj rčení a přirovnání pracuje s typem od Zaorálka, ale ve výsledcích výzkumu jsou zahrnuty obě možnosti.

Ze všech účastníků se tříd si nejlépe vedli žáci základní školy B, po vyzkoušení didaktické hry prokázali znalost 88,4 %. Jen o několik procent menší znalost byla zaznamenána u respondentů základních škol A a C (shodně 81,4 %). Nejméně správných odpovědí uvedli dotazovaní ze základní školy D 69,8 %.

Dále byla zapsána slova např. *v márnici, na hřbitově, doma, v pytli*.

6.4.8 Bílá jako...

Graf 39 - Frazeologie - cvičení 4 - frazém 39

(zdroj: vlastní)

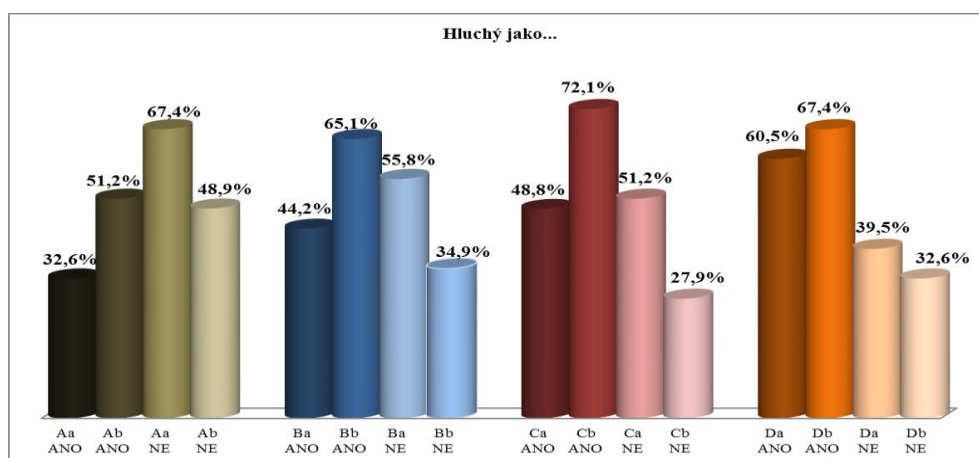
Existuje několik typů přirovnání *Bílá jako...*, dle Zaorálka (1963) je to *Bílá jako lilie, labuť* a dle Čermáka (2007) pak *Bílá jako sniž*. Didaktická hra využívá frazém *Bílá jako lilie*, ale výzkum opět zahrnuje všechny zmíněné možnosti.

Po realizaci didaktické hry se znalost frazému opět zvýšila. Nejlépe si vedli žáci základní školy B, kteří uvedli 58,1 % správných odpovědí. Velmi dobrou znalost prokázali také respondenti ze základních škol A a D, zapsali shodně 55,8 % odpovídajících slov v dotazníku varianty „b“. Nejmenší znalost a také nejmenší rozdíl mezi výsledky před realizací a po realizaci didaktické hry byl zaznamenán u žáků základní školy C 44,2 % (zlepšení pouze o 2,3 %).

K chybným možnostem patří např. *mlha, zima, peřina, bílek, holubice, mořská pěna, den*.

6.4.9 Hluchý jako...

Graf 40 - Frazeologie - cvičení 4 - frazém 40

(zdroj: vlastní)

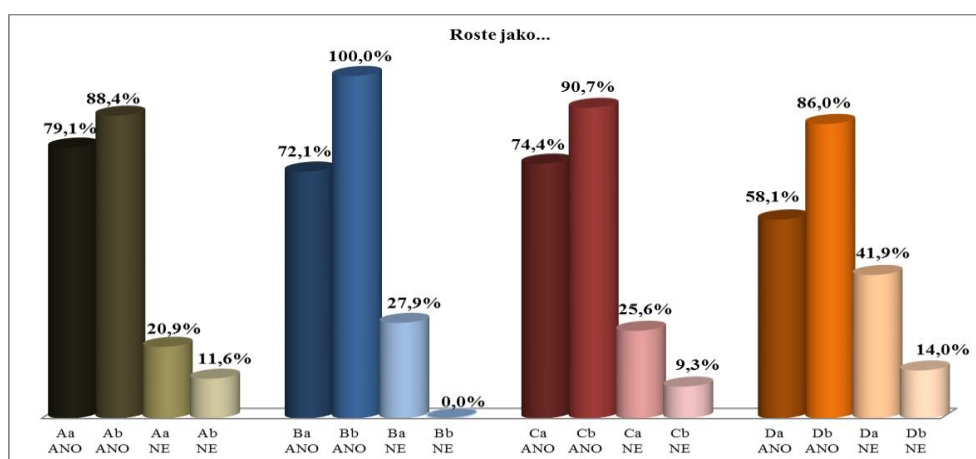
Zaorálek (1963) uvádí přirovnání *Hluchý jako poleno, pařez*. U Čermáka (2007) najdeme tvar *Hluchý jako pařez*. Didaktická hra pracuje s možností *Hluchý jako poleno*, ale pro účely výzkumu byly opět uznávány oba typy.

Díky realizaci pexesa Spoj rčení a přirovnání opět došlo u žáků ke zlepšení znalosti. Po uvedení hry si tento frazém pamatovalo 72,1 % respondentů základní školy C (zlepšení o 23,3 %). Dotazovaní ze základní školy D zapsali 67,4 % správných odpovědí, ale posun je v tomto případě pouze o 6,9 %. Respondenti školy B prokázali znalost 65,1 %. Nejméně odpovídajících slov uvedli žáci základní školy A 51,2 %. Je zde ale patrný nárůst znalosti o 18,6 %.

Dále žáci uváděli tato slova: *slon, osika, čáp, patrona, strom*.

6.4.10 Roste jako...

Graf 41 - Frazeologie - cvičení 4 - frazém 41

(zdroj: vlastní)

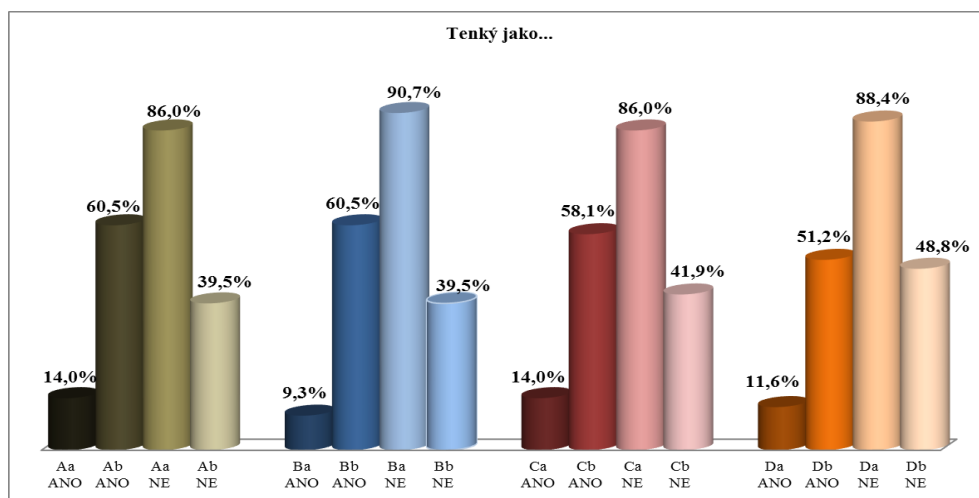
Zaorálek (1963) i Čermák (2007) uvádí dvě možnosti frazému: *Roste jako z vody*, *Roste jako dříví v lese*. Pexeso Spoj rčení a přirovnání obsahuje přirovnání ve tvaru *Roste jako z vody*. Výsledky výzkumu zahrnují oba možné typy.

Znalost přirovnání je velmi vysoká. Již při vyplňování prvního dotazníku „a“ byla znalost u žáků základních škol A, B a C přes 70 % (přesněji: A 79,1 %, B 72,1 % a C 74,4 %). Nejméně správných odpovědí uvedli respondenti školy D 58,1 %. Po realizaci didaktické hry došlo ke zvýšení znalosti. Nejlepších výsledků dosáhli žáci základní školy B, kteří uvedli 100 % odpovídajících slov, respondenti základní školy C pak 90,7 %. Pomyslné poslední místo patří respondentům školy D 86,0 %.

Mezi chybné odpovědi se řadí např. *květina, Říp, jablko, lilie*.

6.4.11 Tenký jako...

Graf 42 - Frazeologie - cvičení 4 - frazém 42

(zdroj: vlastní)

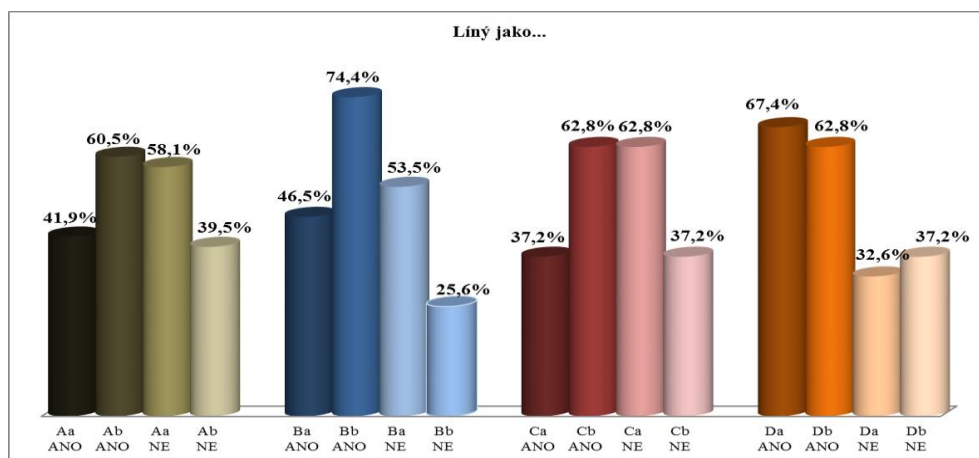
Dle Zaorálka (1963) zní přirovnání *Tenký jako vlas*, Čermák (2007) uvádí další možnost *Tenký jako nit*. Didaktická hra pracuje s variantou, jež zmiňuje Zaorálek. Výsledky výzkumu zahrnují oba typy.

Účinnost didaktické hry je v tomto případě významná. Při vyplňování dotazníku „a“ byla znalost frazému nízká – základní škola A, C 14 %, D 11,6 %, B 9,3 %. Po realizaci pexesa Spoj rčení a přirovnání se výsledky významně zlepšily. Nejvíce správných odpovědí uvedli žáci základních škol A a B 60,5 %, naopak nejméně respondenti školy D 51,2 %. Dotazování školy C zapsali 58,1 % odpovídajících možností.

Respondenti napsali množství dalších kreativních slov, např. *špejle, vyžle, papír, pirko, párátka, střívkno, tkanička, Mates*.

6.4.12 Líný jako...

Graf 43 - Frazeologie - cvičení 4 - frazém 43

(zdroj: vlastní)

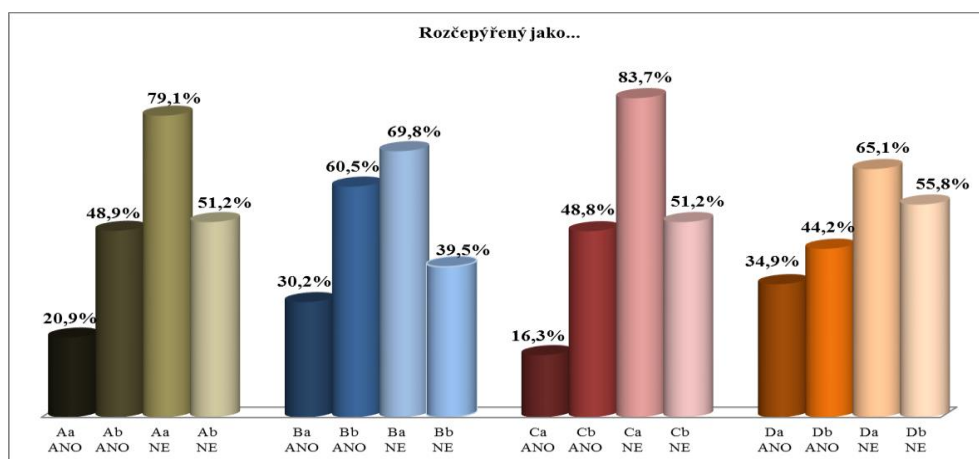
Zaorálek (1963) uvádí typ frazému *Líný jako veš*, který je i využit v didaktické hře Spoj rčení a přirovnání. Čermák (2007) uvádí další varianty přirovnání: *Líný jako prase, vepř*. Výsledky výzkumu zahrnují všechny tyto možnosti.

U škol A, B, C došlo po realizaci didaktické hry k nárůstu znalosti. Při vyplňování dotazníku „a“ uvedli žáci těchto základních škol následující procenta správných odpovědí: A 41,9 %, B 46,5 %, C 37,2 %. Po užití didaktické hry Spoj rčení a přirovnání byly zaznamenány tyto výsledky: A 60,5 % (nejnižší znalost), B 74,4 % (nejvyšší znalost), C 62,8 %. Respondenti základní školy D zapsali v dotazníku „a“ 67,4 % odpovídajících slov, ale v dotazníku „b“ došlo k poklesu a bylo uvedeno 62,8 % správných odpovědí.

K dalším chybným odpovědím se řadí např. *lenochod, já, medvěd, hroch*.

6.4.13 Rozčepýřený jako...

Graf 44 - Frazeologie - cvičení 4 - frazém 44

(zdroj: vlastní)

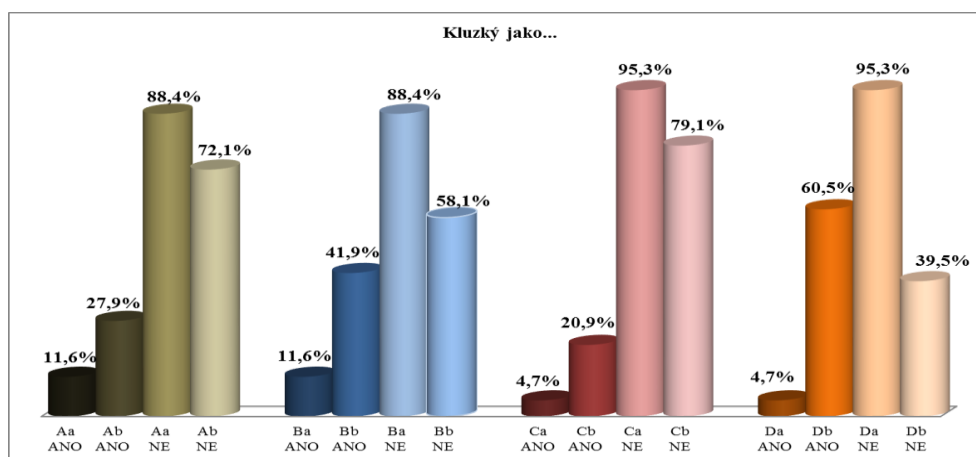
Zaorálek (1963) uvádí frazém *Rozčepýřený jako vrabec*. V tomto znění je uveden v didaktické hře i v dotazníku.

Po realizaci didaktické hry došlo u všech účastnících se škol ke zlepšení znalosti. Nejlépe si přirovnání zapamatovali žáci základní školy B, kteří zapsali 60,5 % správných odpovědí (zlepšení o 30,3 %), naopak nejméně odpovídajících slov bylo zaznamenáno u respondentů školy D 44,2 %. Dotazovaní školy A a C uvedli shodně 48,8 % znalost a u žáků školy C je nejvíce patrný rozdíl mezi výsledky před uvedením a po uvedení didaktické hry (32,5 %).

Respondenti dále napsali možnosti např. *pták, páv, hnízdo, pampeliška, divoženka, slepice, sýkora, kohout, havran*.

6.4.14 Kluzký jako...

Graf 45 - Frazeologie - cvičení 4 - frazém 45

(zdroj: vlastní)

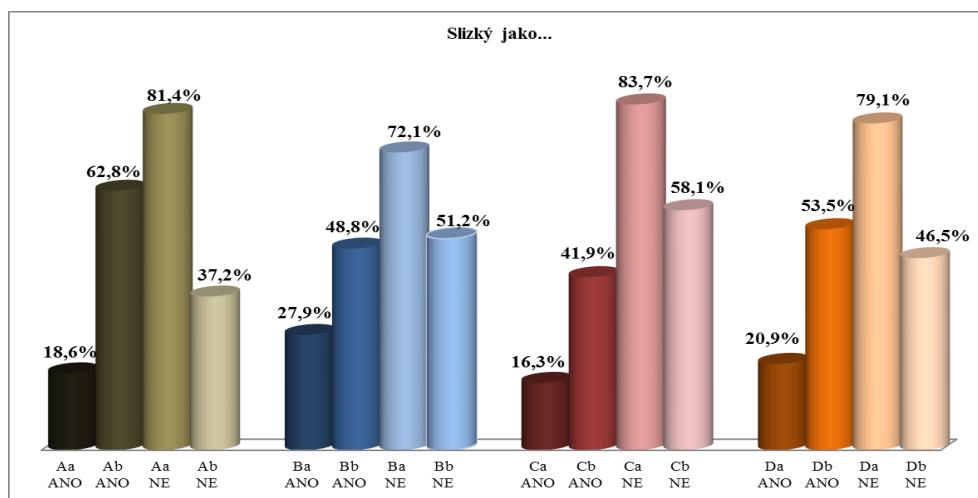
Zaorálek (1963) uvádí přirovnání *Kluzký jako úhoř* a úkolem respondentů bylo prokázat jeho znalost doplněním slova úhoř.

V tomto případě si žáci nevedli příliš dobře. Povědomí o frazému před realizací didaktické hry Spoj rčení a přirovnání bylo velmi nízké (A, B 11,6 %, C, D 4,7 %), a i když ve všech případech došlo ke zlepšení znalosti, tak kromě základní školy D (60,5 %, nejlepší výsledek) zůstávala procenta znalosti pod polovinou. Nejméně správných odpovědí zapsali dotazovaní základní školy C 20,9 %.

K dalším zapsaným slovům patří např. *máslo, červ, mýdlo, koule, slepyš, sliz, skluzavka*.

6.4.15 Slizký jako...

Graf 46 - Frazeologie - cvičení 4 - frazém 46

(zdroj: vlastní)

Posledním přirovnáním ve cvičení 4 je *Slizký jako had* dle Zaorálka (1963). Žáci měli doplnit slovo had. Didaktická hra Spoj rčení a přirovnání využívá frazém v tomto znění.

Před realizací didaktické hry byly výsledky následující: základní škola A 18,6 %, B 27,9 %, C 16,3 %, D 20,9 %. Po užití pexesa se procento znalosti zvýšilo. Nejlepší povědomí o přirovnání mají respondenti ze základní školy A 62,8 %, naopak nejmenší žáci základní školy C 41,9 %. Dotazovaní školy D zapsali 53,5 % správných odpovědí a školy B 48,8 %.

K chybně zapsaným slovům patří např. *žába, slimák, sliz, hlemýžď, šnek*.

6.4.16 Diskuze

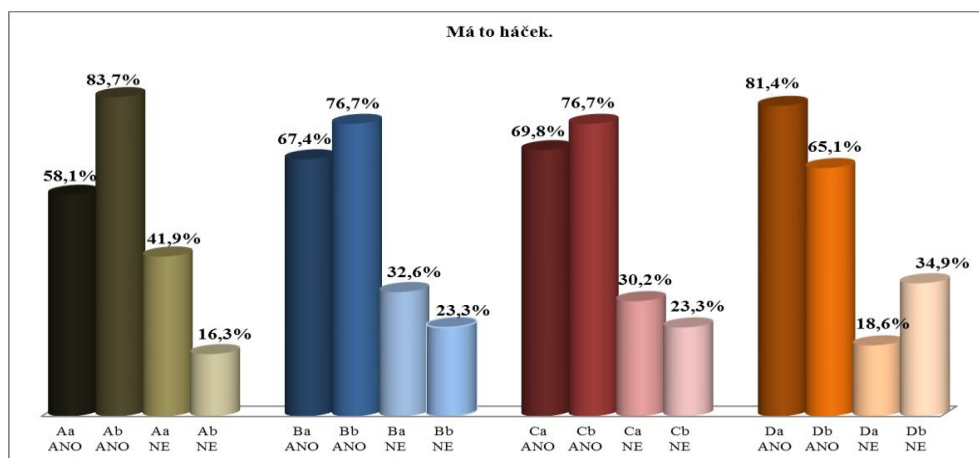
Žáci měli v tomto cvičení pomocí doplnění druhé části přirovnání prokázat jejich znalost. Respondenti si svoji znalost ověřovali a zvyšovali pomocí didaktické hry Spoj rčení a přirovnání. Hra splnila svůj účel a potvrdila svoji funkčnost a správnost. Nejlepší výsledky byly zaznamenány u přirovnání: *Roste jako...* (respondenti základní školy B uvedli 100,0 % správných odpovědí), *Sladký jako...* (žáci škol B, C – 93,0 % správných slov), *Kluk jako...* (B 90,7 %). Nejnižší znalost prokázali dotazovaní u frazémů: *Starý jako...* (C 2,3 %), *Tenký jako...* (B 9,3 %), *Kluzký jako...* (C a D shodně 4,7 %). U žáků se neprokázal se vliv velikosti města a školy na znalost přirovnání.

6.5 Vysvětlí význam rčení

V následujícím cvičení měli žáci za úkol krátkou větou nebo slovním spojením vysvětlit význam daného rčení. V dotazníku bylo zapsáno celkem 6 frazémů, které vycházely z didaktické hry *Znáš význam?*

6.5.1 Má to háček.

Graf 47 - Frazeologie - cvičení 5 - frazém 47

(zdroj: vlastní)

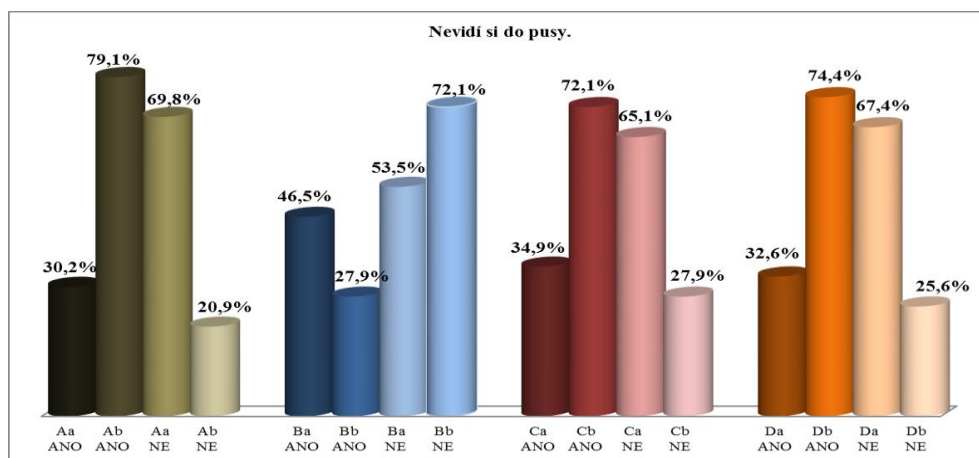
Nejčastějším vysvětlením frazému Má to háček bylo: má problém, je v tom problém, zádrhel.

Již před realizací didaktické hry žáci projevili velmi vysokou znalost: respondenti základní školy A 58,1 %, školy B 67,4 %, C 69,8 %, D 81,4 %. Po užití didaktické hry došlo v základních školách A, B a C ke zlepšení výsledků, ale v případě základní školy D bohužel k výraznému poklesu (z 81,4 % na 65,1 %). Nejvyšší znalost prokázali respondenti základní školy A 83,7 %. 76,7 % správných odpovědí zapsali dotazovaní ze základních škol B a C.

Žáci v případě neznalosti nechávali místo pro odpověď prázdné, ale objevilo se např. vysvětlení: na něčem se dohodnou, ale neřekne všechno.

6.5.2 Nevidí si do pusy.

Graf 48 - Frazeologie - cvičení 5 - frazém 48

(zdroj: vlastní)

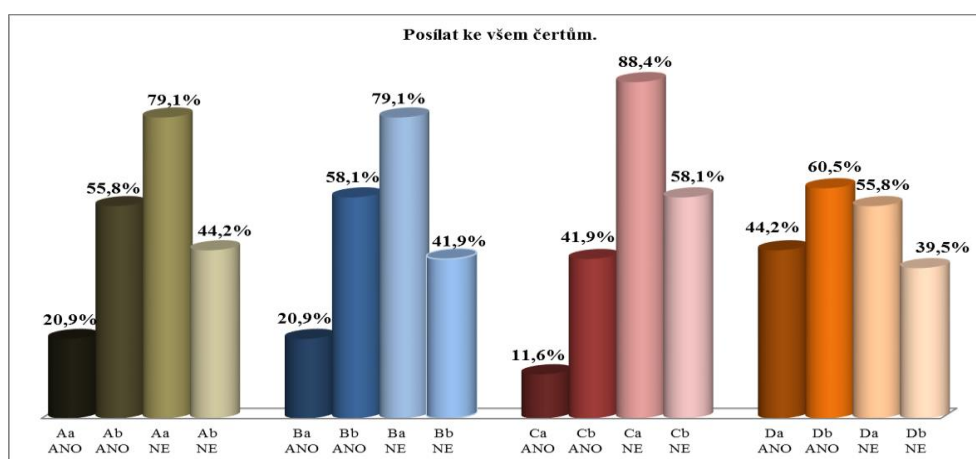
V případě rčení Nevidí si do pusy žáci nejčastěji odpovídali je drzý, mluví neopatrně.

Při vyplňování dotazníku „a“ prokázali nejvyšší znalost respondenti základní školy B 46,5 %, ale bohužel při druhém dotazníkovém šetření jejich znalost poklesla téměř o polovinu na 27,9 %. Ostatní školy v prvním dotazníkovém šetření „a“ uváděli kolem 30,0 % správných odpovědí (A 30,2 %, C 34,9 %, D 32,6 %). Po realizaci didaktické hry dosáhli nejlepších výsledků žáci základní školy A 79,1 %, ale i respondenti ze škol C (72,1 %) a D (74,4 %) prokázali velmi dobrou znalost.

K nevyhovujícím odpovědím se řadí např. je pyšný; neslyší, co říká; protože oči má jinde než pusou.

6.5.3 Posílat ke všem čertům.

Graf 49 - Frazeologie - cvičení 5 - frazém 49

(zdroj: vlastní)

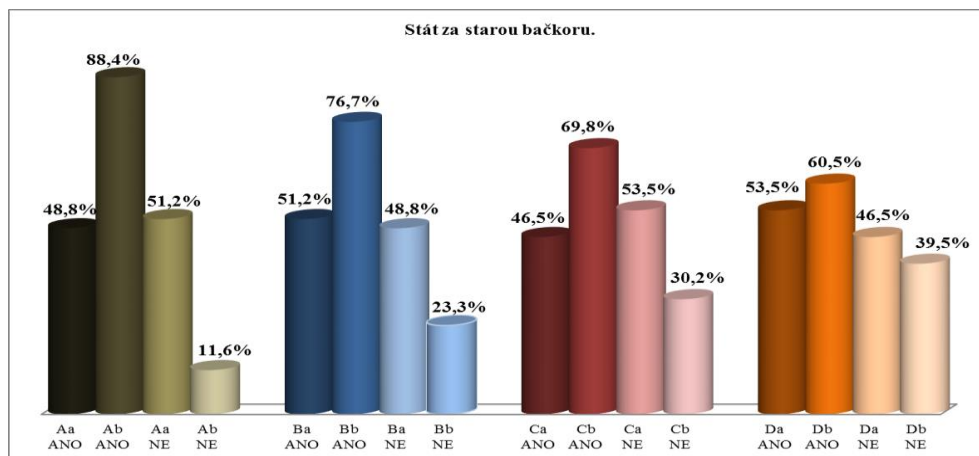
Vysvětlení frazému Posílat ke všem čertům je někoho, něco proklínat.

Při vyplňování dotazníku varianty „a“ uvedli žáci základních škol A a B 20,9 % správných odpovědí. Nejméně vyhovujících vysvětlení podali respondenti školy C 11,6 % a naopak nejvíce dotazovaní základní školy D 44,2 %. Po realizaci didaktické hry došlo ke zvýšení znalosti ve všech školách účastnících se výzkumu. Nejvíce správných odpovědí uvedli žáci základní školy D 60,6 %, nejméně respondenti ze základní školy C 41,9 %. Na škole A byla zaznamenána znalost 55,8 % a na základní škole B 58,1 %.

Žáci neuvedli žádné další možné odpovědi. V případě neznalosti nechávali místo pro vyplnění prázdné.

6.5.4 Stát za starou bačkoru.

Graf 50 - Frazeologie - cvičení 5 - frazém 50

(zdroj: vlastní)

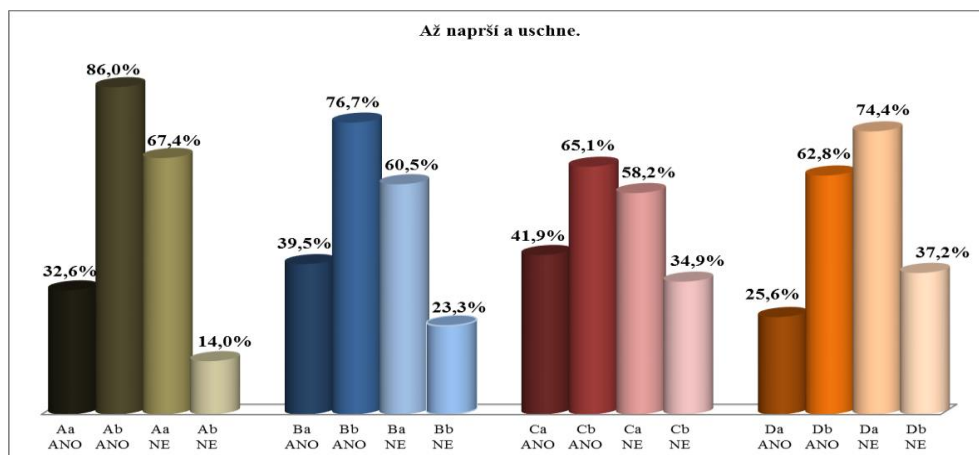
Rčení *Stát za starou bačkoru* můžeme vysvětlit např. *stát za nic*. Právě tuto odpověď uváděli žáci nejčastěji.

Již před realizací didaktické hry bylo zapsáno velké množství správných odpovědí, konkrétně: A 48,8 %, B 51,2 %, C 46,5 %, D 53,5 %. Po užití didaktické hry *Znáš význam?* došlo ke zlepšení znalosti ve všech školách účastnících se výzkumu. Nejlépe si rčení zapamatovali respondenti základní školy A 88,4 %, naopak nejhůře žáci základní školy D 60,5 %. 76,7 % dotazovaných ze základní školy B podalo správné vysvětlení, ze školy C pak 69,8 %.

K dalším uvedeným odpovědím patří: *nevyhazovat věci; dělat ze sebe něco, co nejsem*.

6.5.5 Až naprší a uschne.

Graf 51 - Frazeologie - cvičení 5 - frazém 51

(zdroj: vlastní)

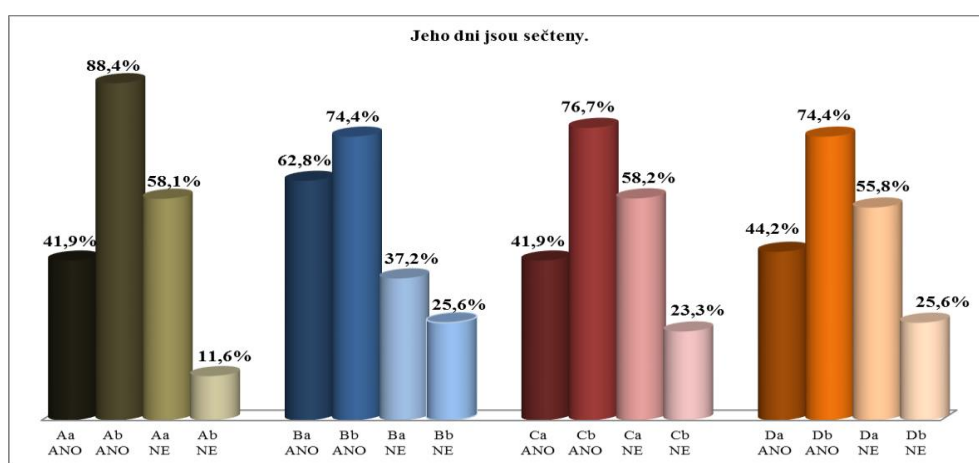
Frazém *Až naprší a uschne* je možné interpretovat slovem *nikdy*.

Před realizací didaktické hry *Znáš význam?* dokázalo vysvětlit rčení 41,9 % žáků ze základní školy C, 39,5 % žáků ze školy B a 32,6 % respondentů ze základní školy A. Nejméně správných odpovědí bylo zaznamenáno na základní škole D 25,6 %. Po užití didaktické hry se výsledky ve všech účastnících se školách zvýšily. Nejlépe si rčení zapamatovali dotazovaní základní školy A, uvedli 86,0 % správných interpretací. Naopak nejméně správných interpretací uvedli žáci školy D 62,8 %. Výsledky základních škol B a C jsou následující: B 76,7 %, D 65,1 %.

Chybně uvedená vysvětlení jsou např. *za dlouho, později, udělá to až zaprší*.

6.5.6 Jeho dni jsou sečteny.

Graf 52 - Frazeologie - cvičení 5 - frazém 52

(zdroj: vlastní)

Jako správné vysvětlení rčení *Jeho dni jsou sečteny* byly uznávány možnosti: *brzy zemře, brzy umře, umírá*.

V dotaznících varianty „a“ žáci základní školy B uvedli 62,8 % správných odpovědí, což bylo nejvíce ze všech účastnících se škol. Stejně tomu bylo i po vyplnění dotazníku „b“, kdy zapsali 74,4 % správných odpovědí. Největší rozdíl mezi výsledky před realizací a po realizaci didaktické hry byl zaznamenán na základní škole A (nárůst o 46,5 %, z 41,9 % na 88,4 %). Znalost u žáků základních škol C a D byla na stejné úrovni (C 76,7 %, D 74,4 %). I v těchto školách došlo k lepšímu zapamatování rčení.

Mezi chybné odpovědi se řadí např. *chystá se odplata; něco udělal a už se to ví*.

6.5.7 Diskuze

Smyslem cvičení 5 bylo ověřit platnost, funkčnost a smysluplnost didaktické hry *Znáš význam?*. Ve dvou případech u této hry došlo k poklesu znalosti, a to u rčení *Má to háček*. (respondenti základní školy D v dotazníku „a“ uvedli 81,4 % správných odpovědí, ale v dotazníku „b“ 65,1 %) a *Nevidí si do pusy*. (dotazovaní základní školy B nejprve zapsali 46,5

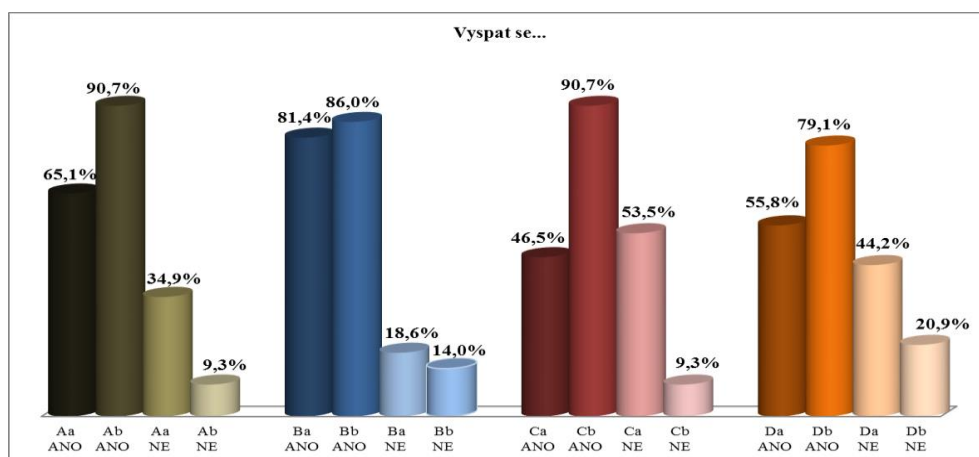
% odpovídajících interpretací, ale po realizaci didaktické hry pouhých 27,9 %). V těchto případech didaktická hra nenaplnila svoji účinnost a funkčnost. Nejlepší znalost projevili žáci základní školy A, kteří ve čtyřech dílčích cvičeních uvedli nejvyšší celkovou znalost ze všech dotazovaných (*Má to háček.* – 83,7 %, *Stát za starou bačkoru.* – 88,4 %, *Až naprší a uschne.* – 86,0 %, *Jeho dni jsou sečteny.* – 88,4 %). Nejmenší znalost byla zaznamenána u frazémů *Posílat ke všem čertům* (škola C 11,6 %) a *Až naprší a uschne* (základní škola D 25,6 %). Šlo ale o výsledky dotazníku „a“, po realizaci didaktické hry se výsledky v obou případech zlepšily.

6.6 Doplněná část rčení

Posledním šestým úkolem dotazníků bylo doplnit chybějící část rčení. Cvičení obsahovalo celkem 6 frazémů, které vycházely z didaktických her Spoj rčení a přirovnání a Znáš význam?.

6.6.1 Vyspat se...

Graf 53 - Frazeologie - cvičení 6 - frazém 53

(zdroj: vlastní)

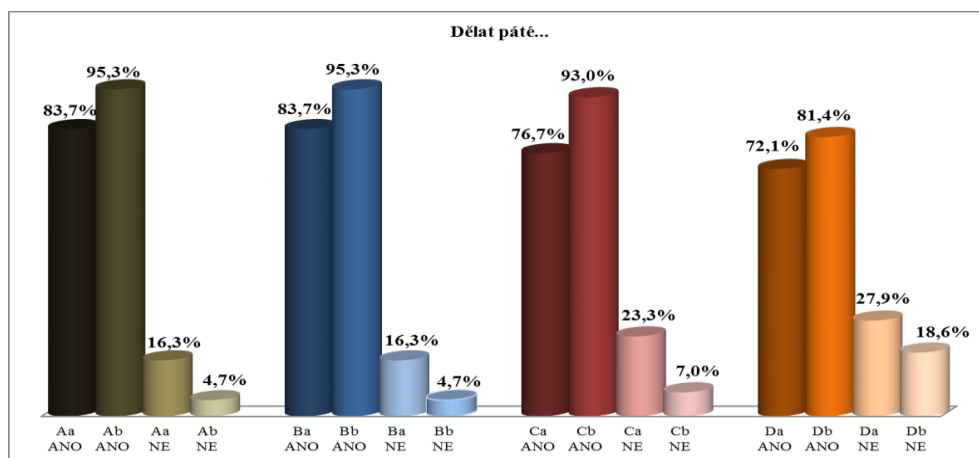
Dle Zaorálka (1963) zní celé rčení *Vyspat se do růžova.*, s tímto tvarem pracují didaktické hry a je zahrnut ve výsledcích výzkumu.

Znalost frazému je u žáků poměrně vysoká. Před užitím didaktické hry byly nejnižší výsledky zaznamenány na základní škole C, kde respondenti uvedli 46,5 % správných odpovědí. Ale po realizaci didaktické hry zde došlo k největšímu zlepšení, a to na 90,7 %. Stejně procento správných odpovědí uvedli také žáci základní školy A. Nejmenší rozdíl mezi výsledky je patrný u dotazovaných základní školy B, o pouhých 4,6 %. Po uvedení didaktické hry zapsali nejméně odpovídajících slov respondenti základní školy D 79,1 %.

Mezi další zaznamenané odpovědi patří např. *jako dudek; málo, ale dobře.*

6.6.2 Dělat páté...

Graf 54 - Frazeologie - cvičení 6 - frazém 54

(zdroj: vlastní)

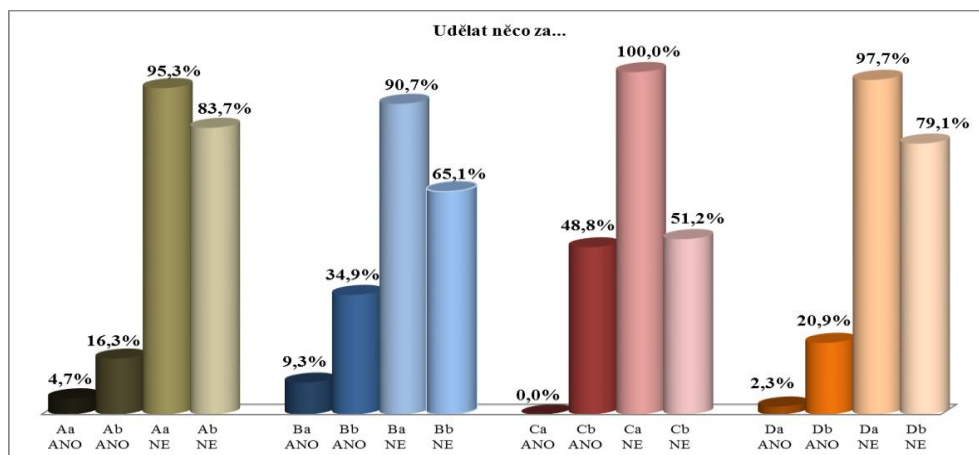
Zaorálek (1963) uvádí rčení *Dělat páté přes deváté.*, jeho znalost měli žáci prokázat doplněním slov *přes deváté*.

Znalost frazému je u žáků velmi vysoká, po realizaci didaktické hry téměř 100%. Při vyplňování dotazníku „a“ respondenti školy A a B zapsali shodně 83,7 % správných odpovědí, v dotazníku varianty „b“ pak opět shodně 95,3 %. Dotazovaní školy C prokázali jen o něco nižší znalost, 93,0 %. Nejméně odpovídajících slov uvedli respondenti školy D - 81,4 %. U všech zúčastněných škol došlo ke zlepšení.

Mezi chybné odpovědi patří např. *kafe, rozhodnutí*.

6.6.3 Udělat něco za...

Graf 55 - Frazeologie - cvičení 6 - frazém 55

(zdroj: vlastní)

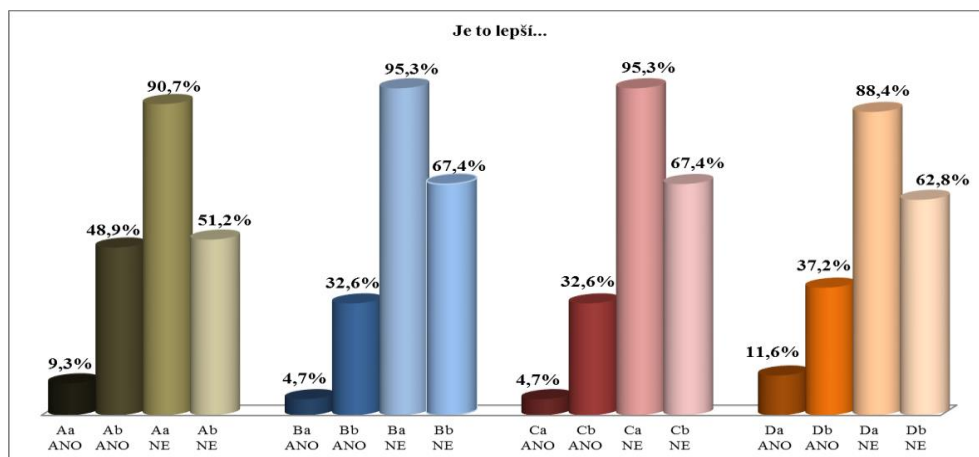
Úkolem žáků bylo do daného frazému *Udělat něco za* doplnit druhou část: ...*pět minut dvanáct*.

Znalost frazému je velmi nízká. Při vyplňování dotazníku „a“ žáci základní školy C neuvedli žádnou odpověď. Respondenti z ostatních škol několik možností zapsali, ale přesto je procento znalosti velmi malé (A 4,7 %, B 9,3 %, D 2,3 %). Po realizaci didaktické hry došlo u všech účastnících se škol ke zvýšení výsledků. Největší zlepšení bylo zaznamenáno u dotazovaných základní školy C 48,8 % (zlepšení z 0,0 %). Nejméně správných odpovědí zapsali žáci základní školy A 16,3 %. 34,9 % a 20,9 % odpovídajících slov doplnili respondenti škol B a D.

K chybně zapsaným slovům patří např. *starou belu, ostatní, housle, starou bačkoru, peníze*.

6.6.4 Je to lepší...

Graf 56 - Frazeologie - cvičení 6 - frazém 56

(zdroj: vlastní)

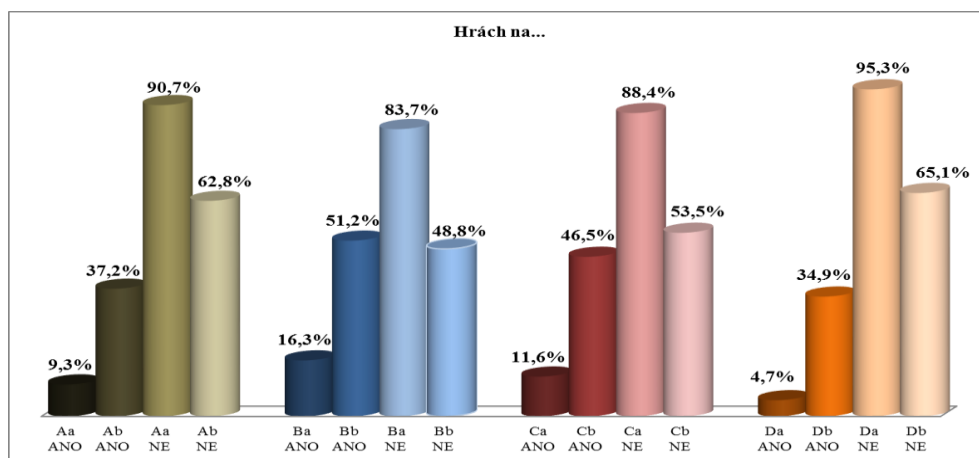
Ve čtvrtém dílčím cvičení úkolu 6 měli žáci doplňovat chybějící část rčení, a to slovní spojení ...*než pár facek*.

Je zde patrná velká úspěšnost didaktických her. Při vyplňování dotazníku „a“ byla ve všech školách účastnících se výzkumu zaznamenána jen velmi malá znalost: základní škola A 9,3 %, B 4,7 %, C 4,7 % a D 11,6 %. Po realizaci didaktických her došlo ke zlepšení výsledků. Nejvíce správných odpovědí zapsali žáci základní školy A 48,8 %, naopak nejméně odpovídajících možností uvedli shodně žáci základních škol B a C 32,6 %. Respondenti základní školy D zvýšili svoji znalost na 37,2 %.

Chybné možnosti jsou např. *nit, lepší, než horší*.

6.6.5 Hrách na...

Graf 57- Frazeologie - cvičení 6 - frazém 57

(zdroj: vlastní)

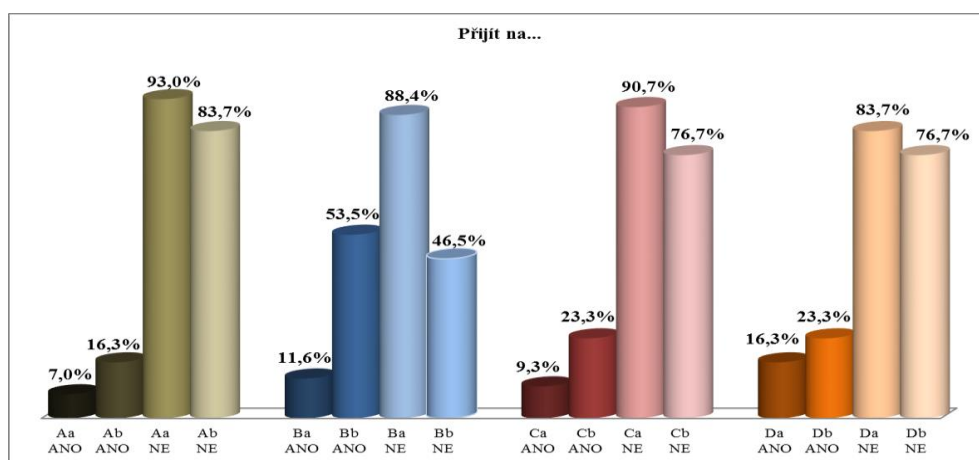
Do rčení *Hrách na stěnu házet*. měli žáci dopsat druhou část: ...*stěnu házet*.

Před realizací didaktických her nebyla znalost frazému příliš vysoká. Žáci zapsali tyto výsledky: základní škola A: 9,3 %, B 16,3 %, C 11,6 %, D 4,7 %. Po vyzkoušení her Spoj rčení a přirovnání a Znáš význam? došlo k nárůstu znalosti ve všech uvedených školách. Nejlepších výsledků dosáhli respondenti základní školy B 51,2 %, naopak nejmenších dotazovaní ze základní školy D 34,9 %. U žáků základní školy A byla zaznamenána znalost 37,2 % a u respondentů školy C 46,5 %.

Respondenti při vyplňování dotazníku projeví svoji kreativitu a zapsali množství dalších slov, např. *polévku, tebe, slabší, jídlo, matraci, zemi, stěnu neházet, čochku*.

6.6.6 Přijít na...

Graf 58 - Frazeologie - cvičení 6 - frazém 58

(zdroj: vlastní)

Posledním frazémem tohoto cvičení bylo *Přijít na buben*. Žáci měli prokázat znalost rčení doplněním slova *buben*.

Znalost rčení není u žáků příliš vysoká. V prvním dotazníkovém šetření uvedli respondenti základní školy A 7,0 % správných odpovědí, školy B 11,6 %, C 9,3 % a školy D 16,3 %. Po realizaci didaktických her se procento znalosti u všech zúčastněných škol zvýšilo. Nejlepších výsledků dosáhli žáci základní školy B, kteří zapsali 53,5 % odpovídajících slov. Naopak nejméně správných odpovědí bylo zaznamenáno u dotazovaných základní školy A 16,3 %. Respondenti základních škol C a D prokázali shodně znalost 23,3 %.

K chybně zapsaným odpovědím patří: *návštěvu, nápad, háček, své, zub*.

6.6.7 Diskuze

Poslední cvičení dotazníku mělo ověřit funkčnost a smysluplnost didaktických her Spoj rčení a přirovnání a Znáš význam?. Žáci prokazovali svoji znalost správným doplněním druhé části rčení. Didaktické hry splnily svůj účel, ve všech případech došlo ke zvýšení znalosti frazému po realizaci daných her. Nejlépe si žáci zapamatovali rčení *Dělat páte přes deváté*. (respondenti základních škol A a B zapsali 95,3 % správných odpovědí, dotazovaní školy C 93,0 %) a *Vyspat se do růžova*. (žáci základních škol A a C uvedli 90,7 % odpovídajících slov). Naopak nejmenší znalost byla prokázána u frazémů *Udělat něco za pět minut dvanáct* (škola A 16,3 %, škola D 20,9 %) a *Přijít na buben*. (A 16,3 %). Ani v tomto případě nebyl prokázán vliv velikosti města a školy na znalost rčení.

Závěr

Diplomová práce se zabývala frazeologií a její znalostí u žáků 7. ročníku 2. stupně základní školy. Práce má dvě části – teoretickou a výzkumnou.

Teoretická část vymezuje na základě odborné literatury frazeologii jako vědní lingvistickou disciplínu, historii frazeologie, základní pojmy. Dále podává stručný přehled o didaktické hře jako součásti metod výuky a o jejím vlivu na žáka.

Empirická část popisuje tvorbu didaktických pomůcek pro výuku frazémů a hodnotí výsledky dotazníkového šetření.

Pomocí dotazníků bylo zkoumáno, zda jednotlivé didaktické hry jsou funkční, smysluplné a mají vliv na lepší zapamatování rčení, přirovnání, přísloví a pranostik.

Didaktické pomůcky byly zhotoveny celkem 4 – Poznej přísloví, Poznej pranostiku, Spoj rčení a přirovnání, Znáš význam?. Jsou založeny na skupinové práci žáků. Jde jak o hry na rozvoj čtenářské gramotnosti, tak také o hry na rozvoj pozornosti. Každá z těchto pomůcek rozvíjí klíčové kompetence dle RVP ZV.

Dotazníkové šetření proběhlo na čtyřech základních školách, které jsou v práci označovány jako školy A, B, C a D a vždy se konalo dvakrát. První dotazník byl vyplňován před realizací didaktických her a druhý po realizaci.

První úkol dotazníku vycházel ze hry Poznej přísloví, obsahoval 15 přísloví a žáci prokazovali svoji znalost doplněním chybějícího slova do textu. Smyslem druhého cvičení bylo spojit vždy dvě části frazému k sobě a navazuje na didaktickou hru Poznej přísloví. Ve třetím úkolu žáci opět dopisovali chybějící slovo, ale tentokrát do patnácti pranostik. Třetí cvičení ověřuje platnost didaktické pomůcky Poznej pranostiku. Čtvrté cvičení odpovídá pexesu Spoj rčení a přirovnání a respondenti prokazovali svoji znalost doplněním druhé části přirovnání. Pátý úkol vychází ze hry Znáš význam?. Žáci měli krátkou větou či jedním slovem vysvětlit význam šesti rčení. Poslední šesté cvičení ověřovalo platnost dvou didaktických her: Spoj rčení a přirovnání a Znáš význam?. Respondenti opět doplňovali druhou část frazému.

Výsledky všech zúčastněných škol byly poměrně vyrovnané. Nebyl zaznamenán markantní rozdíl mezi žáky základních škol z menšího města a žáky základních škol z většího města. Všechny zmíněné školy využívají pro výuku českého jazyka také stejné učebnice – Český jazyk 7 z nakladatelství SPN.

Na základě výsledků dotazníkového šetření se ukázalo, že hry mají pozitivní vliv na zapamatování a naučení se jednotlivých frazémů. Žáci hry oceňovali jako zpestření výuky, několik z nich, trpící specifickými poruchami učení, vyzdvihovalo především obrázkovou hru Poznej přísloví, kdy jim obrázkové zpracování umožňovalo zapojit se do hry na plno a nebýt na rozdíl od ostatních spolužáků pozadu, např. kvůli pomalejšímu čtení.

Jediný zaznamenaný problém realizace didaktických her je časová náročnost pomůcek Spoj rčení a přirovnání a Znáš význam?. tyto hry byly navrženy jako pexeso, ale obsahují velké množství dvojic. Žáci nad dvojicí otočených karet vždy dlouho diskutovali ve skupině a hra tak neodpovídá času cca 15-20 minut, ale spíše jedné vyučovací hodině (45 minut). V případě těchto her bylo tedy upuštěno od pravidel a žáci skupinově skládali správné dvojice k sobě.

Žáci v dotazníkovém šetření projevovali svoji kreativitu a fantazii a v případě neznalosti doplňovali řadu originálních řešení. Většina respondentů nedokáže správně použít základní pravidla pravopisu a v odpovědích se vyskytovalo mnoho gramatických chyb, např. *osyka, cera, čbán, nápat*.

Výsledky empirické části považuji za vcelku uspokojivé. Znalost přísloví, rčení, pranostik a přirovnání se ve většině případů zvýšila. Didaktické hry lze v hodinách českého jazyka využívat. Slouží nejen k rozvoji slovní zásoby, ale upevňují také základní principy spolupráce, naslouchání druhým a respektování názoru ostatních.

Bibliografie

- BEČKA, Josef Václav. Česká stylistika. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8.
- BEČKA, Josef Václav. *Slovník synonym a frazeologismů*. 3., upr. a dopl. vyd. Praha: Novinář, 1982. Knihovnička Novináře.
- BITTNEROVÁ, Dana a Franz SCHINDLER. *Česká přísloví: soudobý stav konce 20. století*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0442-6.
- BRABCOVÁ, Radoslava. *Čeština našich dní*. Úvaly: Jinan, 1996
- ČECHOVÁ, Marie. *Čeština - řeč a jazyk*. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7235-413-9.
- ČECHOVÁ, Marie a Vlastimil STYBLÍK. *Čeština a její vyučování: didaktika českého jazyka pro učitele základních a středních škol a studenty učitelství*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-85937-47-6.
- ČEMUS, Otakar. *České Vánoce: koledy, říkanky, pranostiky*. Praha: Fragment, 2015. ISBN 978-80-253-2612-1.
- ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná: Czech and general phraseology*. V Praze: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1371-0.
- ČERMÁK, František. *Lexikon a sémantika*. Praha: Lidové noviny, 2010. ISBN 9788074220203.
- ČERMÁK, František. *Základní slovník českých přísloví: výklad a užití*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. ISBN 978-80-7422-258-0.
- ČERMÁK, František, Jiří HRONEK a Jaroslav MACHAČ. *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. Praha: Leda, 2009. ISBN 9788073352165.
- ČINČERA, Jan. *Práce s hrou: pro profesionály*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1974-0.
- ELMANOVÁ, Olga. *Rozum pod lavicí, aneb, Co v učebnici nenajdeš*. Vydání druhé. Praha: Knižní klub, 2016. ISBN 978-80-242-5363-3.
- ELMANOVÁ, Olga. *Rozum pod lavicí, aneb, Co v učebnici nenajdeš*. Ilustroval Jiří FIXL. V Praze: Knižní klub, 2004. ISBN 80-242-1258-7.
- FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Vyd. 4. Přeložil Karel BALCAR. Praha: Portál, 2014. ISBN 9788026207412.

FINK, Eugen. *Hra jako symbol světa*. Praha: Český spisovatel, 1993. Orientace (Český spisovatel). ISBN 80-202-0410-5.

GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ, ed. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 9788071069805.

HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě: učebnice pro vys. školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

HAVEL, Jiří. *Člověče, nemrač se*. Ilustroval Karel FRANTA. Hradec Králové: Kruh, 1972

HAVRÁNEK, Bohuslav a Alois JEDLIČKA. *Stručná mluvnice česká: [učebnice pro základní školy : upravené vydání podle nových Pravidel českého pravopisu z r. 1993]*. Vyd. 26., ve Fortuně 2. Praha: Fortuna, 2002. ISBN 80-7168-555-0.

KALHOUS, Zdeněk. *Školní didaktika*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998. ISBN 80-7067-920-4.

KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ, ed. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106484-X.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2005. Pedagogika (Grada). ISBN 8024708523.

KOŽUCHOVÁ, Mária a Eva KORČÁKOVÁ. *Využitie didaktickej hry. Komenský*. 1998, **122**(5/6), 104-106. ISSN 03230449.

LOTKO, Edvard. *Slovník lingvistických termínů pro filology*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 8024401231.

MAŇÁK, Josef. *Alternativní metody a postupy*. Brno: Masarykova univerzita, 1997. ISBN 80-210-1549-7.

MAŇÁK, Josef. *Nárys didaktiky*. 2. vyd. [i.e. dotisk 2. vyd.]. Brno: Masarykova univerzita, 1997. ISBN 80-210-1124-6.

MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.

MÍŠURCOVÁ, Věra, Jiří FIŠER a Viktor FIXL. *Hra a hračka v životě dítěte*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. Knihy pro rodiče (SPN).

MLČOCH, Miloš, ed. *Netradiční metody a formy práce ve výuce českého jazyka na základní škole*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-244-0426-5.

- NELEŠOVSKÁ, Alena. *Jak se děti učí hrou*. Praha: Grada, 2004. Výchova a vzdělávání. ISBN 80-247-0815-9.
- NOVOTNÁ, Anna. *Kdo jinému jámu kopá--: lehký i vážný slovník přirovnání, pořekadel a přísloví*. Ilustroval Jiří VOTRUBA. Praha: Práh, 2013. ISBN 978-80-7252-455-6.
- PECINA, Pavel a Lucie ZORMANOVÁ. *Metody a formy aktivní práce žáků v teorii a praxi*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4834-8.
- PELÁNOVÁ, Klára. *Frazeologismy jako součást slovní zásoby žáků ZŠ*. České Budějovice, 2017. Bakalářská. Jihočeská univerzita. Vedoucí práce Milena Nosková.
- SCHNEIDEROVÁ, Eva a Marie HANZOVÁ. *Hry s příslovími, hádankami a pranostikami*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0338-4.
- SITNÁ, Dagmar. *Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-246-1.
- ŠEVČÍKOVÁ, Kateřina. *Druhý rozum pod lavicí, aneb, Hledej a najdeš: přísloví, rčení, osobnosti a slovníček z oborů biologie a medicíny*. V Praze: Knižní klub, 2007. ISBN 978-80-242-1786-4.
- ŠIMKOVÁ, Božena. *Barevný rok*. Vyd.1. Ilustroval Alena JANOUŠKOVÁ VANČUROVÁ. Praha: Knižní klub, 2001. ISBN 80-242-0692-7.
- ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Adventní čas*. Ilustroval Jitka TLÁSKALOVÁ. Olomouc: Rubico, 2005. ISBN 80-7346-050-5.
- ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Léto a podzim*. Ilustroval Jitka TLÁSKALOVÁ. Olomouc: Rubico, 2006. ISBN 80-7346-066-1.
- ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Jaro: [zvyky, obyčeje, náměty, návody, pohádky, příběhy a hry]*. Ilustroval Jitka TLÁSKALOVÁ. Olomouc: Rubico, 2007. ISBN 978-80-7346-074-7.
- URBAN, Zdeněk a Antonín ROBEK. *Svatý Petr seno seče, svatá Anna buchty peče aneb Česká pranostika*. Třebíč: Arca JiMfa, 1997. ISBN 80-85766-85-x.
- ZAORÁLEK, Jaroslav. *Lidová rčení*. 2. uprav. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1963.
- ZORMANOVÁ, Lucie. *Obecná didaktika: pro studium a praxi*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4590-9.
- ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4100-0.

Internetové zdroje

ČECHOVÁ, Marie. *Kulturní frazeologie v současné komunikaci. Naše řeč* [online]. 1993, **76**(4), 179 - 183 [cit. 2017-04-13]. Dostupné z: <http://naserec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7146>

JEŘÁBEK, J.; TUPÝ, J. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. 2017 [cit. 8. července 2019]. Praha. 3. verze RVP ZV. Dostupné z: [file:///C:/Users/acer/Downloads/RVP%20ZV_2017_%C4%8Derven-2%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/acer/Downloads/RVP%20ZV_2017_%C4%8Derven-2%20(1).pdf)

MLACEK, Jozef a Peter ĎURČO. *Frazeologická terminológia* [online]. Bratislava, 1995 [cit. 2017-04-13]. Dostupné z: http://www.juls.savba.sk/ediela/frazeologicka_terminologia/

SOCHOROVÁ, Libuše. *Didaktická hra a její význam ve vyučování* [online]. 2011 [cit. 2019-07-08]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/13271/DIDAKTICKA-HRA-A-JEJI-VYZNAM-VE-VYUCOVANI.html/>

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Poznej přísloví – Pod lampou bývá největší tma.
- Příloha č. 2: Poznej přísloví – Dvakrát měř a jednou řež.
- Příloha č. 3: Poznej přísloví – My o vlku a vlk za dveřmi.
- Příloha č. 4: Poznej přísloví – Ani kuře zadarmo nehrabe.
- Příloha č. 5: Poznej přísloví – Dočkej času jako husa klasu.
- Příloha č. 6: Poznej přísloví – Bez práce nejsou koláče
- Příloha č. 7: Poznej přísloví – Kdo chce psa bít, hůl si najde.
- Příloha č. 8: Poznej přísloví – Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne.
- Příloha č. 9: Poznej přísloví – Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.
- Příloha č. 10: Poznej přísloví – Mluvíti stříbro, mlčeti zlato.
- Příloha č. 11: Poznej přísloví – Po bitvě je každéj generál.
- Příloha č. 12: Poznej přísloví – Nemá cenu plakat nad rozlitým mlékem.
- Příloha č. 13: Poznej přísloví – Všechny cesty vedou do Říma.
- Příloha č. 14: Poznej přísloví – Čert nikdy nespí.
- Příloha č. 15: Poznej přísloví – Můj dům, můj hrad.
- Příloha č. 16: Poznej přísloví – Dobrá hospodyňka pro pírkou i přes plot skočí.
- Příloha č. 17: Poznej přísloví – Jablko nepadá daleko od stromu.
- Příloha č. 18: Poznej přísloví – Omotat si někoho kolem prstu.
- Příloha č. 19: Poznej přísloví – Kovářova kobylna chodí bosa.
- Příloha č. 20: Poznej přísloví – Když se kácí les, létají třísky.
- Příloha č. 21: Poznej přísloví – Boží mlýny melou pomalu, ale jistě.
- Příloha č. 22: Poznej přísloví – Házet flintu do žita.
- Příloha č. 23: Poznej přísloví – Když se dva perou, třetí se směje.
- Příloha č. 24: Poznej přísloví – Nekupuj zajíce v pytli.
- Příloha č. 25: Poznej přísloví – Sůl nad zlato.

- Příloha č. 26: Poznej přísloví – Vrána k vráně sedá.
- Příloha č. 27: Poznej přísloví – I zdi tu mají uši.
- Příloha č. 28: Poznej přísloví – Lepší vrabec v hrsti než holub na střeše.
- Příloha č. 29: Poznej přísloví – Darovanému koni na zuby nekoukej.
- Příloha č. 30: Poznej přísloví – Padla kosa na kámen.
- Příloha č. 31: Poznej přísloví – Co oči nevidí, to srdce nebolí.
- Příloha č. 32: Poznej přísloví – Co na srdci to na jazyku.
- Příloha č. 33: Poznej přísloví – Nermaluj čerta na zed'.
- Příloha č. 34: Poznej přísloví – Pustil si pusu na špacír.
- Příloha č. 35: Poznej přísloví – Ve dvou se to lépe táhne.
- Příloha č. 36: Poznej pranostiku – Únor bílý, pole sílí.
- Příloha č. 37: Poznej pranostiku – Svatá Lucie noci upije, ale dne nepřidá.
- Příloha č. 38: Poznej pranostiku – Na Nový rok o slepičí krok.
- Příloha č. 39: Poznej pranostiku – Na Hromnice o hodinu více.
- Příloha č. 40: Poznej pranostiku – Na svatého Blažeje kamínek se ohřeje.
- Příloha č. 41: Poznej pranostiku – Březen za kamna vlezem.
- Příloha č. 42: Poznej pranostiku – Na svatého Jiří vylézají hadi a štíři.
- Příloha č. 43: Poznej pranostiku – Medardova kápě – čtyřicet dní kape.
- Příloha č. 44: Poznej pranostiku – Svatá Anna, chladno z rána.
- Příloha č. 45: Poznej pranostiku – Svatá Barborka vyhání dřevo ze dvorka.
- Příloha č. 46: Poznej pranostiku – Prosinec se sněhem na pěšině, žito je v každé vysočině.
- Příloha č. 47: Poznej pranostiku – Na svatého Martina kouřivá se z komína, a na svatou Kateřinu schováme se pod peřinu.
- Příloha č. 48: Poznej pranostiku – Přijede-li Martin na bílém koni, metelice za metelici se honí.
- Příloha č. 49: Poznej pranostiku – Na svatou Lucii jasný den – urodí se konopí a len.
- Příloha č. 50: Poznej pranostiku – Pankrác, Servác, Bonifác – ledoví muži spalují mrazem ovoce i růži.

- Příloha č. 51: Poznej pranostiku – Na Hromnice musí skřivan vrznout, i kdyby měl zmrznout.
- Příloha č. 52: Poznej pranostiku – Podzim jezdí na strakatém koni.
- Příloha č. 53: Poznej pranostiku – Vlaštovka přináší jaro, ale kukačka teplé dny.
- Příloha č. 54: Poznej pranostiku – Přiletí-li straka brzo na podzim ke vsi, bude záhy sněžit.
- Příloha č. 55: Poznej pranostiku – Jedna vlaštovička jaro nedělá.
- Příloha č. 56: Poznej pranostiku – Mnoho sněhu – mnoho trávy.
- Příloha č. 57: Poznej pranostiku – Jsou-li dlouho šišky na stromě, zima stálá nebude.
- Příloha č. 58: Poznej pranostiku – Zima je trýzeň, jaro je přízeň.
- Příloha č. 59: Poznej pranostiku – Studená rosa z rána pěkné počasí předznamenává.
- Příloha č. 60: Poznej pranostiku – Na svatého Ondřeje ještě se zem ohřeje.
- Příloha č. 61: Poznej pranostiku – Na svatého Vojtěcha v polích samá potěcha.
- Příloha č. 62: Poznej pranostiku – Tři dny před Jakubem jasné, urodí se žito krásné.
- Příloha č. 63: Poznej pranostiku – Co červenec nedovaří, srpen nedopeče.
- Příloha č. 64: Poznej pranostiku – Po teplém září zle se říjen tváří.
- Příloha č. 65: Poznej pranostiku – Na Tři krále o krok dále.
- Příloha č. 66: Poznej pranostiku – Až přijde máj, vyženeme kozy v háj.
- Příloha č. 67: Poznej pranostiku – Do Jana Křtitele nechval ječmene.
- Příloha č. 68: Poznej pranostiku – Na svatého Jana jahody do džbána.
- Příloha č. 69: Poznej pranostiku – Po svatém Matouši – čepice na uši.
- Příloha č. 70: Poznej pranostiku – Svatý Havel do zelí zajel.
- Příloha č. 71: Spoj rčení a přirovnání – Má to háček.
- Příloha č. 72: Spoj rčení a přirovnání – Nevidí si do pusy.
- Příloha č. 73: Spoj rčení a přirovnání – Posílat ke všem čertům.
- Příloha č. 74: Spoj rčení a přirovnání – Být zadarmo drahý.
- Příloha č. 75: Spoj rčení a přirovnání – Stát za starou bačkoru.
- Příloha č. 76: Spoj rčení a přirovnání – Až naprší a uschne.

- Příloha č. 77: Spoj rčení a přirovnání – Nasadit brouka do hlavy.
- Příloha č. 78: Spoj rčení a přirovnání – Vyspat se do růžova.
- Příloha č. 79: Spoj rčení a přirovnání – Jeho dni jsou sečteny.
- Příloha č. 80: Spoj rčení a přirovnání – Dělat páte přes deváté.
- Příloha č. 81: Spoj rčení a přirovnání – Udělat něco za pět minut dvanáct.
- Příloha č. 82: Spoj rčení a přirovnání – Je to lepší než pár facek.
- Příloha č. 83: Spoj rčení a přirovnání – Hrách na stěnu házet.
- Příloha č. 84: Spoj rčení a přirovnání – Otloukat o hlavu
- Příloha č. 85: Spoj rčení a přirovnání – Hrát druhé housle.
- Příloha č. 86: Spoj rčení a přirovnání – Držet basu.
- Příloha č. 87: Spoj rčení a přirovnání – Přijít na buben.
- Příloha č. 88: Spoj rčení a přirovnání – Dát si do trumpety.
- Příloha č. 89: Spoj rčení a přirovnání – Řval jako lev.
- Příloha č. 90: Spoj rčení a přirovnání – Spí jako dřevo.
- Příloha č. 91: Spoj rčení a přirovnání – Mlčí jako hrob.
- Příloha č. 92: Spoj rčení a přirovnání – Sladký jako med.
- Příloha č. 93: Spoj rčení a přirovnání – Tenký jako vlas.
- Příloha č. 94: Spoj rčení a přirovnání – Starý jako Metuzalém.
- Příloha č. 95: Spoj rčení a přirovnání – Krásná jako bohyně.
- Příloha č. 96: Spoj rčení a přirovnání – Kluk jako buk.
- Příloha č. 97: Spoj rčení a přirovnání – Krotí se jako červ.
- Příloha č. 98: Spoj rčení a přirovnání – Ticho jako v kostele.
- Příloha č. 99: Spoj rčení a přirovnání – Bílá jako lilie.
- Příloha č. 100: Spoj rčení a přirovnání – Hluchý jako poleno.
- Příloha č. 101: Spoj rčení a přirovnání – Roste jako z vody.
- Příloha č. 102: Spoj rčení a přirovnání – Rozčepýřený jako vrabec.

- Příloha č. 103: Spoj rčení a přirovnání – Slizký jako had.
- Příloha č. 104: Spoj rčení a přirovnání – Kluzký jako úhoř.
- Příloha č. 105: Spoj rčení a přirovnání – Líný jako veš.
- Příloha č. 106: Spoj rčení a přirovnání – Volný jako pták.
- Příloha č. 107: Znáš význam? – Dočkej času jako husa klasu.
- Příloha č. 108: Znáš význam? – Jablko nepadá daleko od stromu.
- Příloha č. 109: Znáš význam? – Darovanému koni na zuby nekoukej.
- Příloha č. 110: Znáš význam? – Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.
- Příloha č. 111: Znáš význam? – Lepší vrabec v hrsti než holub na střeše.
- Příloha č. 112: Znáš význam? – Vrána k vráně sedá.
- Příloha č. 113: Znáš význam? – Po bitvě je každé generál.
- Příloha č. 114: Znáš význam? – Nemá cenu plakat nad rozlitém mlékem.
- Příloha č. 115: Znáš význam? – Všechny cesty vedou do Říma.
- Příloha č. 116: Znáš význam? – Nemaluj čerta na zeď.
- Příloha č. 117: Znáš význam? – Dobrá hospodyňka pro pírkou i přes plot skočí.
- Příloha č. 118: Znáš význam? – Ani kuře zadarmo nehrabe.
- Příloha č. 119: Znáš význam? – Řval jako lev.
- Příloha č. 120: Znáš význam? – Mlčí jako hrob.
- Příloha č. 121: Znáš význam? – Sladký jako med.
- Příloha č. 122: Znáš význam? – Starý jako Metuzalém.
- Příloha č. 123: Znáš význam? – Kluk jako buk.
- Příloha č. 124: Znáš význam? – Ticho jako v kostele.
- Příloha č. 125: Znáš význam? – Bílá jako lilie.
- Příloha č. 126: Znáš význam? – Hluchý jako poleno.
- Příloha č. 127: Znáš význam? – Roste jako z vody.
- Příloha č. 128: Znáš význam? – Spí jako dřevo.

- Příloha č. 129: Znáš význam? – Tenký jako vlas.
- Příloha č. 130: Znáš význam? – Krásná jako bohyně.
- Příloha č. 131: Znáš význam? – Má to háček.
- Příloha č. 132: Znáš význam? – Nevidí si do pusy.
- Příloha č. 133: Znáš význam? – Posílat ke všem čertům.
- Příloha č. 134: Znáš význam? – Stát za starou bačkoru.
- Příloha č. 135: Znáš význam? – Až naprší a uschne.
- Příloha č. 136: Znáš význam? – Vyspat se do růžova.
- Příloha č. 137: Znáš význam? – Jeho dni jsou sečteny.
- Příloha č. 138: Znáš význam? – Dělat páté přes deváté.
- Příloha č. 139: Znáš význam? – Udělat něco za pět minut dvanáct
- Příloha č. 140: Znáš význam? – Je to lepší než pár facek.
- Příloha č. 141: Znáš význam? – Hrách na stěnu házet.
- Příloha č. 142: Znáš význam? – Mít tuhý kořínek.

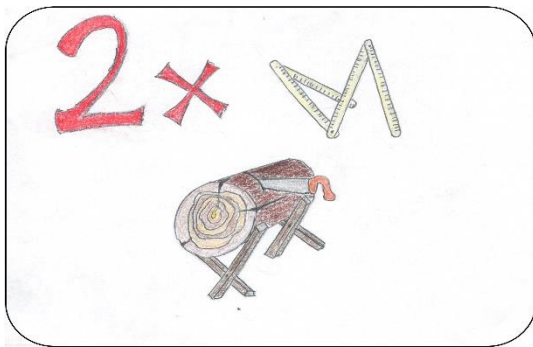
Přílohy

Příloha č. 1: Poznej přísloví – Pod lampou bývá největší tma.

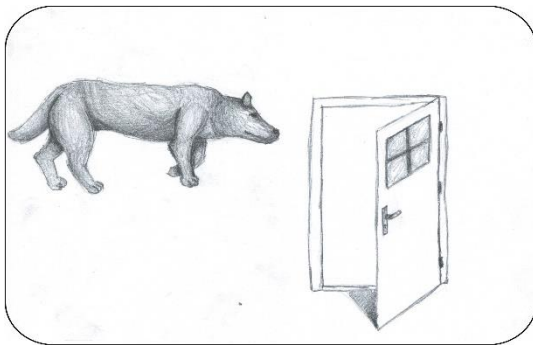
Pod lampou bývá největší tma.

Příloha č. 2: Poznej přísloví – Dvakrát měř a jednou řež.

Dvakrát měř a jednou řež.

Příloha č. 3: Poznej přísloví – My o vlku a vlk za dveřmi.

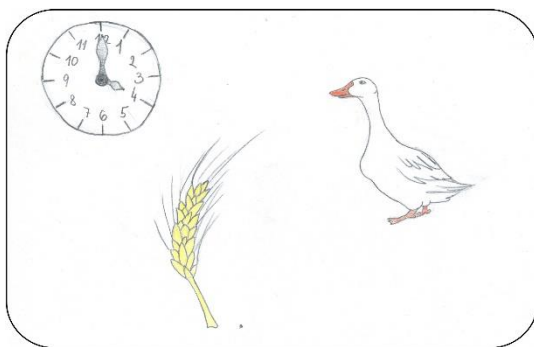
My o vlku a vlk za dveřmi.

Příloha č. 4: Poznej přísloví – Ani kuře zadarmo nehraje.

Ani kuře zadarmo nehraje.

Příloha č. 5: Poznej přísloví – Dočkej času jako husa klasu.

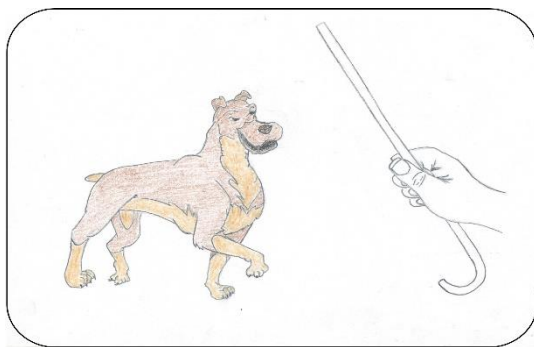
Dočkej času jako husa klasu.

Příloha č. 6: Poznej přísloví – Bez práce nejsou koláče

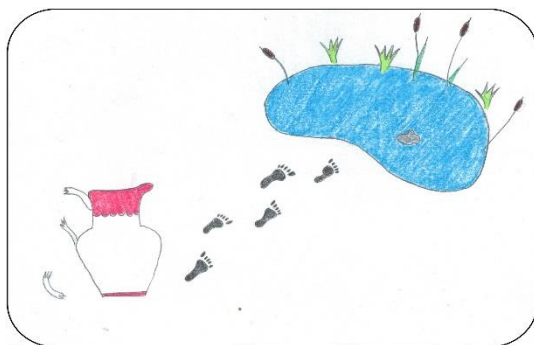
Bez práce nejsou koláče.

Příloha č. 7: Poznej přísloví – Kdo chce psa bít, hůl si najde.

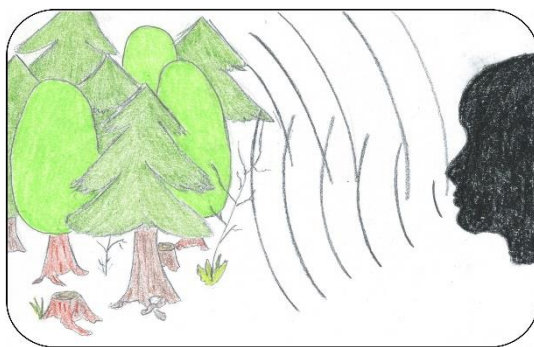
Kdo chce psa bít, hůl si najde.

Příloha č. 8: Poznej přísloví – Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne.

*Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu,
až se ucho utrhne.*

Příloha č. 9: Poznej přísloví – Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.

Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.

Příloha č. 10: Poznej přísloví – Mluviti stříbro, mlčeti zlato.

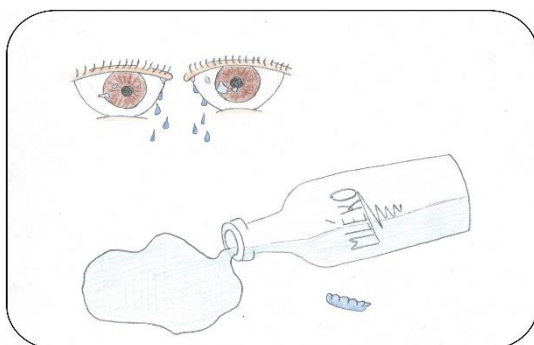
Mluviti stříbro, mlčeti zlato.

Příloha č. 11: Poznej přísloví – Po bitvě je každéj generál.

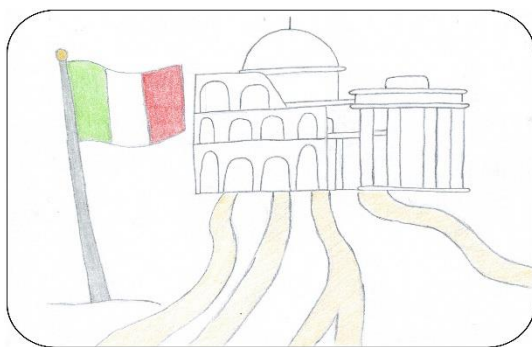
Po bitvě je každéj generál.

Příloha č. 12: Poznej přísloví – Nemá cenu plakat nad rozlitém mlékem.

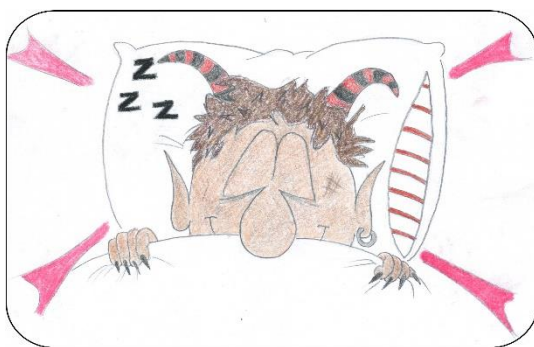
Nemá cenu plakat nad rozlitém mlékem.

Příloha č. 13: Poznej přísloví – Všechny cesty vedou do Říma.

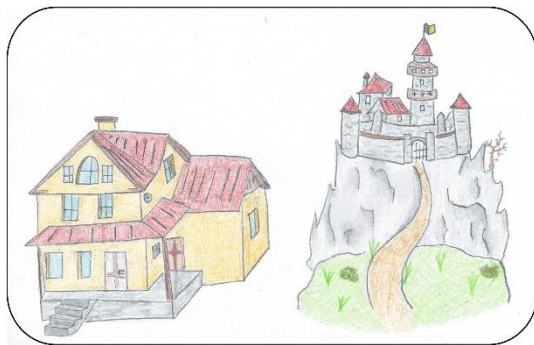
Všechny cesty vedou do Říma.

Příloha č. 14: Poznej přísloví – Čert nikdy nespí.

Čert nikdy nespí.

Příloha č. 15: Poznej přísloví – Můj dům, můj hrad.

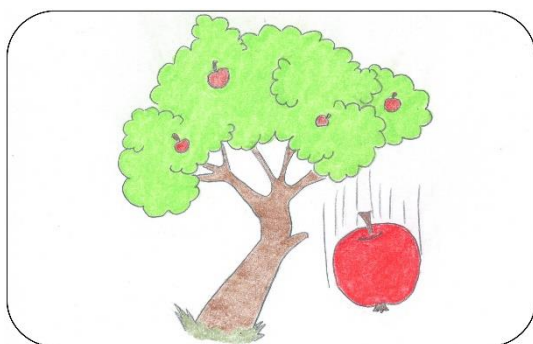
Můj dům, můj hrad.

Příloha č. 16: Poznej přísloví – Dobrá hospodyňka pro pířko i přes plot skočí.

Dobrá hospodyňka pro pířko i přes plot skočí.

Příloha č. 17: Poznej přísloví – Jablko nepadá daleko od stromu.

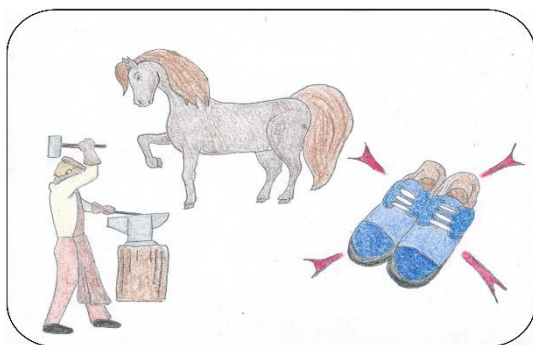
Jablko nepadá daleko od stromu.

Příloha č. 18: Poznej přísloví – Omotat si někoho kolem prstu.

Omotat si někoho kolem prstu.

Příloha č. 19: Poznej přísloví – Kovářova kobyla chodí bosa.

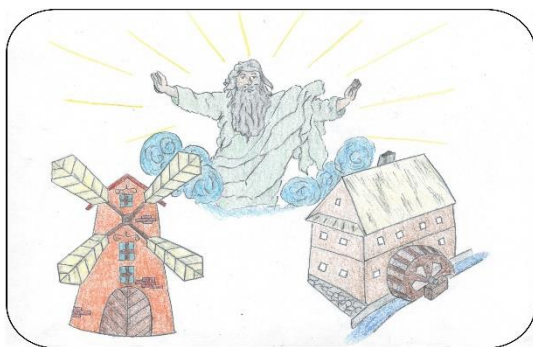
Kovářova kobyla chodí bosa.

Příloha č. 20: Poznej přísloví – Když se kácí les, létají třísky.

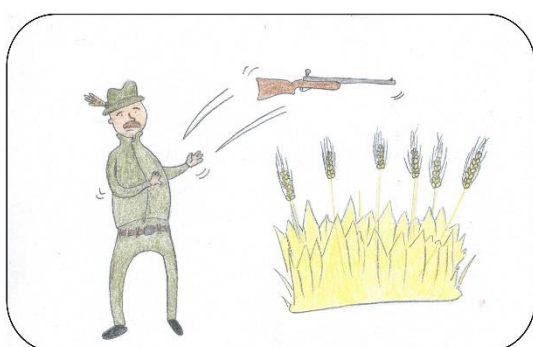
Když se kácí les, létají třísky.

Příloha č. 21: Poznej přísloví – Boží mlýny melou pomalu, ale jistě.

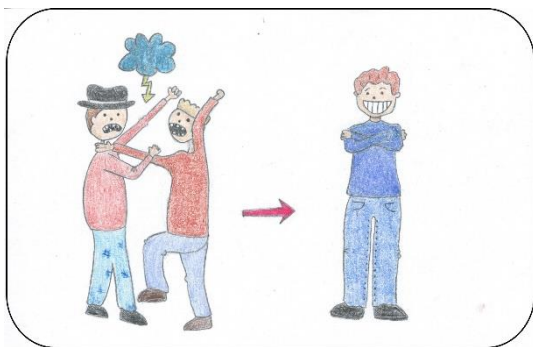
Boží mlýny melou pomalu, ale jistě.

Příloha č. 22: Poznej přísloví – Házet flintu do žita.

Házet flintu do žita.

Příloha č. 23: Poznej přísloví – Když se dva perou, třetí se směje.

Když se dva perou, třetí se směje.

Příloha č. 24: Poznej přísloví – Nekupuj zajíce v pytli.

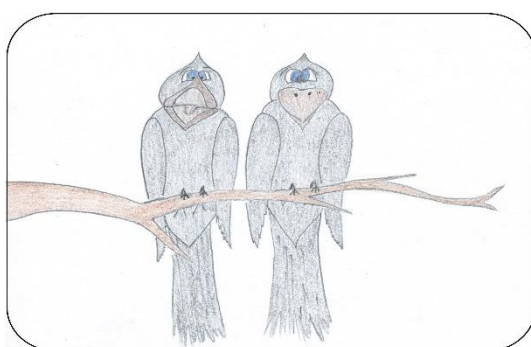
Nekupuj zajíce v pytli.

Příloha č. 25: Poznej přísloví – Sůl nad zlato.

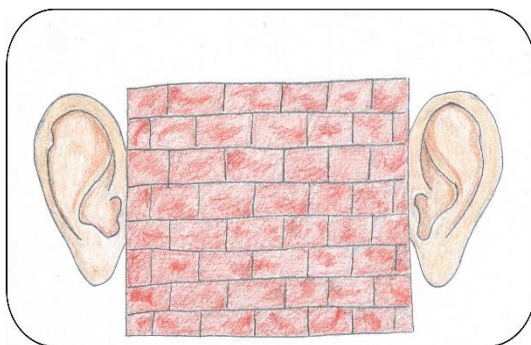
Sůl nad zlato.

Příloha č. 26: Poznej přísloví – Vrána k vráně sedá.

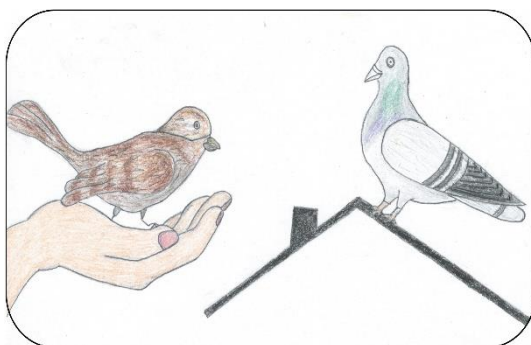
Vrána k vráně sedá.

Příloha č. 27: Poznej přísloví – I zdi tu mají uši.

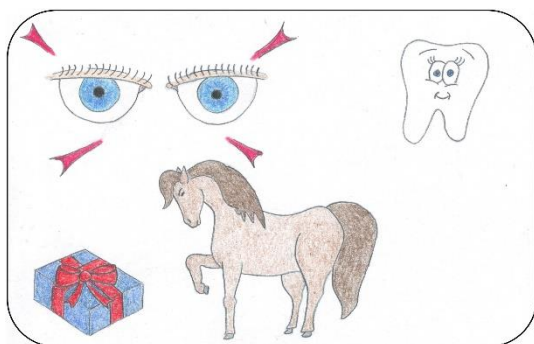
I zdi tu mají uši.

Příloha č. 28: Poznej přísloví – Lepší vrabec v hrsti než holub na střeše.

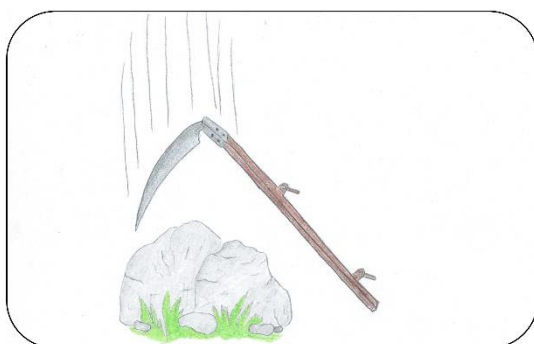
Lepší vrabec v hrsti než holub na střeše.

Příloha č. 29: Poznej přísloví – Darovanému koni na zuby nekoukej.

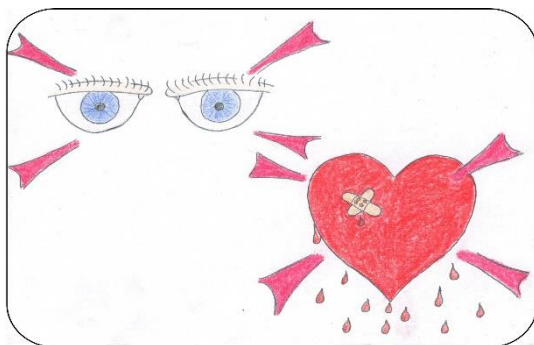
Darovanému koni na zuby nekoukej.

Příloha č. 30: Poznej přísloví – Padla kosa na kámen.

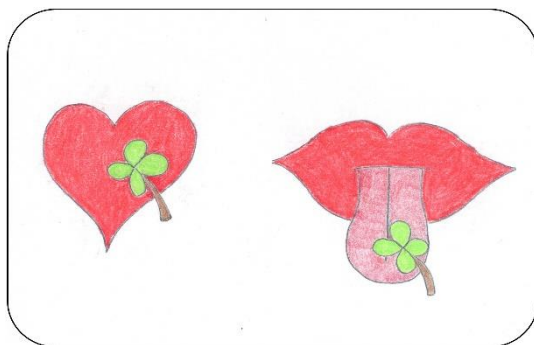
Padla kosa na kámen.

Příloha č. 31: Poznej přísloví – Co oči nevidí, to srdce nebolí.

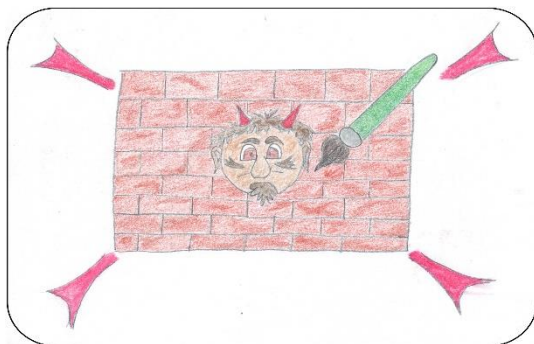
Co oči nevidí, to srdce nebolí.

Příloha č. 32: Poznej přísloví – Co na srdci to na jazyku.

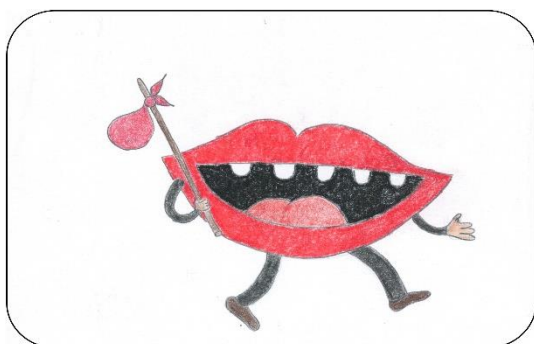
Co na srdci to na jazyku.

Příloha č. 33: Poznej přísloví – Nemaluj čerta na zeď.

Nemaluj čerta na zeď.

Příloha č. 34: Poznej přísloví – Pustil si pusu na špacír.

Pustil si pusu na špacír.

Příloha č. 35: Poznej přísloví – Ve dvou se to lépe táhne.

Ve dvou se to lépe táhne.

Příloha č. 36: Poznej pranostiku – Únor bílý, pole sílí.

ÚNOR POLE
BÍLÁ BARVA
SILÁK

Únor bílý, pole sílí.

Příloha č. 37: Poznej pranostiku – Svatá Lucie noci upije, ale dne nepřidá.

LUCIE NOC
PITÍ DEN
13. PROSINCE

Svatá Lucie noci upije,
ale dne nepřidá

Příloha č. 38: Poznej pranostiku – Na Nový rok o slepičí krok.

KROK
SLEPICE
1. LEDEN

Na Nový rok o slepičí
krok.

Příloha č. 39: Poznej pranostiku – Na Hromnice o hodinu více.

HROMNICE
HODINA VÍCE
2. ÚNOR

Na Hromnice o hodinu
více.

Příloha č. 40: Poznej pranostiku – Na svatého Blažeje kamínek se ohřeje.

BLAŽEJ
KÁMEN HŘÁT
3. ÚNOR

Na svatého Blažeje
kamínek se ohřeje.

Příloha č. 41: Poznej pranostiku – Březen za kamna vlezem.

BŘEZEN
KAMNA
LÉZT

Březen za kamna
vlezem.

Příloha č. 42: Poznej pranostiku – Na svatého Jiří vylézají hadi a štíři.

JIŘÍ ŠTÍR
24. DUBNA
HAD VYLÉZT

Na svatého Jiří vylézají
hadi a štíři.

Příloha č. 43: Poznej pranostiku – Medardova kápě – čtyřicet dní kape.

MEDARD
8. ČERVEN
KAPAT 40

Medardova kápě –
čtyřicet dní kape.

Příloha č. 44: Poznej pranostiku – Svatá Anna, chladno z rána.

ANNA RÁNO
CHLADNÉ POČASÍ
26. ČERVENCE

**Svatá Anna, chladno
z rána.**

Příloha č. 45: Poznej pranostiku – Svatá Barborka vyhání dřevo ze dvorka.

BARBORA
DŘEVO VYHÁNÍ
DVOREK
4. PROSINCE

**Svatá Barborka vyhání
dřevo ze dvorka.**

Příloha č. 46: Poznej pranostiku – Prosinec se sněhem na pěšině, žito je v každé vysočině.

PROSINEC
SNÍH ŽITO
PĚŠINA
VYSOČINA

**Prosinec se sněhem na
pěšině, žito je v každé
vysočině.**

Příloha č. 47: Poznej pranostiku – Na svatého Martina kouřívá se z komína, a na svatou Kateřinu schováme se pod peřinu.

MARTIN KOMÍN
SCHOVAT SE
KOUŘIT PEŘINA
KATEŘINA

Na svatého Martina
kouřívá se z komína a na
svatou Kateřinu schováme
se pod peřinu.

Příloha č. 48: Poznej pranostiku – Přijede-li Martin na bílém koni, metelice za metelicí se honí.

MARTIN
METELICE
BÍLÁ HONIT SE
KŮŇ PŘIJET

Přijede-li Martin na
bílém koni, metelice za
metelicí se honí.

Příloha č. 49: Poznej pranostiku – Na svatou Lucii jasný den – urodí se konopí a len.

LUCIE LEN
JASNO DEN
KONOPI
URODIT SE

Na svatou Lucii jasný
den – urodí se konopí a
len.

Příloha č. 50: Poznej pranostiku – Pankrác, Servác, Bonifác – ledoví muži spalují mrazem ovoce i růži.

PANKRÁC LED
SERVÁC MRÁZ
BONIFÁC MUŽ
SPALOVAT OVOCE
RŮŽE

**Pankrác, Servác,
Bonifác – ledoví muži
spalují mrazem ovoce i
růži.**

Příloha č. 51: Poznej pranostiku – Na Hromnice musí skřivan vrznout, i kdyby měl zmrznout.

HROMNICE
SKŘIVAN
VRZAT
ZMRZNOUT

**Na Hromnice musí
skřivan vrznout, i
kdyby měl zmrznout.**

Příloha č. 52: Poznej pranostiku – Podzim jezdí na strakatém koni.

PODZIM
JEZDIT KŮŇ
STRAKATÝ

**Podzim jezdí na
strakatém koni.**

Příloha č. 53: Poznej pranostiku – Vlaštovka přináší jaro, ale kukačka teplé dny.

**VLAŠTOVKA
KUKAČKA JARO
TEPLO
PŘINÁŠET DEN**

Vlaštovka přináší jaro,
ale kukačka teplé dny.

Příloha č. 54: Poznej pranostiku – Přiletí-li straka brzo na podzim ke vsi, bude záhy sněžit.

**PŘILETĚT
STRAKA VES
PODZIM
BRZY SNÍH**

Přiletí-li straka brzo na
podzim ke vsi, bude
záhy sněžit.

Příloha č. 55: Poznej pranostiku – Jedna vlaštovička jaro nedělá.

**JEDNA NE-
VLAŠTOVKA
JARO DĚLAT**

Jedna vlaštovka jaro
nedělá.

Příloha č. 56: Poznej pranostiku – Mnoho sněhu – mnoho trávy.

**MNOHO
SNÍH MNOHO
TRÁVA**

Mnoho sněhu – mnoho
trávy.

Příloha č. 57: Poznej pranostiku – Jsou-li dlouho šišky na stromě, zima stálá nebude.

**DLOUHÁ DOBA
ŠIŠKY ZIMA
STÁLÝ
STROM NE-**

**Jsou-li dlouho šišky na
stromě, zima stálá
nebude.**

Příloha č. 58: Poznej pranostiku – Zima je trýzeň, jaro je přízeň.

**ZIMA JARO
TRÝZEŇ
PŘÍZEŇ**

**Zima je trýzeň, jaro je
přízeň.**

Příloha č. 59: Poznej pranostiku – Studená rosa z rána pěkné počasí předznamenává.

**STUDENÝ RÁNO
PĚKNÝ
PŘEDZNAMENAT
POČASÍ ROSA**

**Studená rosa z rána
pěkné počasí
předznamenává.**

Příloha č. 60: Poznej pranostiku – Na svatého Ondřeje ještě se zem ohřeje.

**ONDŘEJ
30. LISTOPADU
ZEM
OHŘÁT SE**

**Na svatého Ondřeje
ještě se zem ohřeje.**

Příloha č. 61: Poznej pranostiku – Na svatého Vojtěcha v polích samá potěcha.

VOJTĚCH
23. DUBNA
POLE
POTĚŠIT SE

Na svatého Vojtěcha
v polích samá potěcha.

Příloha č. 62: Poznej pranostiku – Tři dny před Jakubem jasné, urodí se žito krásné.

TŘI JASNO
URODIT SE
JAKUB DEN
ŽITO KRÁSNÝ

Tři dny před Jakubem
jasné, urodí se žito
krásné.

Příloha č. 63: Poznej pranostiku – Co červenec nedovaří, srpen nedopeče.

ČERVENEC
SRPEN PÉCT
VAŘIT NE-

Co červenec nedovaří,
srpen nedopeče.

Příloha č. 64: Poznej pranostiku – Po teplém září zle se říjen tváří.

TEPLO ŘÍJEN
TVÁŘIT SE
ZÁŘÍ ZLÝ

Po teplém září zle se
říjen tváří.

Příloha č. 65: Poznej pranostiku – Na Tři krále o krok dále.

TŘI DÁLE
KRÁL
KROK

Na tři krále o krok dále.

Příloha č. 66: Poznej pranostiku – Až přijde máj, vyženeme kozy v háj.

MÁJ KOZA
PŘIJÍT HÁJ
VYHNAT

Až přijde máj,
vyženeme kozy v háj.

Příloha č. 67: Poznej pranostiku – Do Jana Křtitele nechval ječmene.

JAN JEČMEN
KŘTITEL
CHVÁLIT NE-

Do Jana Křtitele
nechval ječmene.

Příloha č. 68: Poznej pranostiku – Na svatého Jana jahody do džbána.

JAN
JAHODY
DŽBÁN

Na svatého Jana jahody
do džbána.

Příloha č. 69: Poznej pranostiku – Po svatém Matouši – čepice na uši.

MATOUŠ

ČEPICE

UŠI

Po svatém Matouši –
čepice na uši.

Příloha č. 70: Poznej pranostiku – Svatý Havel do zelí zajel.

HAVEL

ZELÍ

ZAJET

Svatý Havel do zelí
zajel.

Příloha č. 71: Spoj rčení a přirovnání – Má to háček.

MÁ TO...

...HÁČEK

Příloha č. 72: Spoj rčení a přirovnání – Nevidí si do pusy.

NEVIDÍ SI...

...DO PUSY

Příloha č. 73: Spoj rčení a přirovnání – Posílat ke všem čertům.

POSÍLAT KE...

**...VŠEM
ČERTŮM**

Příloha č. 74: Spoj rčení a přirovnání – Být zadarmo drahý.

**BÝT
ZADARMO...**

...DRAHÝ

Příloha č. 75: Spoj rčení a přirovnání – Stát za starou bačkoru.

STÁT ZA...

**...STAROU
BAČKORU**

Příloha č. 76: Spoj rčení a přirovnání – Až naprší a uschne.

AŽ NAPRŠÍ...

...A USCHNE

Příloha č. 77: Spoj rčení a přirovnání – Nasadit brouka do hlavy.

**NASADIT
BROUKA...**

...DO HLAVY

Příloha č. 78: Spoj rčení a přirovnání – Vyspat se do růžova.

VYSPAT SE...

...DO RŮŽOVA

Příloha č. 79: Spoj rčení a přirovnání – Jeho dni jsou sečteny.

**JEHO DNI
JSOU...**

...SEČTENY

Příloha č. 80: Spoj rčení a přirovnání – Dělat páté přes deváté.

DĚLAT PÁTÉ...

**...PŘES
DEVÁTÉ**

Příloha č. 81: Spoj rčení a přirovnání – Udělat něco za pět minut dvanáct.

**UDĚLAT NĚCO
ZA...**

**...PĚT MINUT
DVANÁCT**

Příloha č. 82: Spoj rčení a přirovnání – Je to lepší než pár facek.

**JE TO LEPŠÍ
NEŽ...**

...PÁR FACEK

Příloha č. 83: Spoj rčení a přirovnání – Hrách na stěnu házet.

HRÁCH NA...

**...STĚNU
HÁZET**

Příloha č. 84: Spoj rčení a přirovnání – Otloukat o hlavu

OTLOUKAT...

...O HLAVU

Příloha č. 85: Spoj rčení a přirovnání – Hráť druhé housle.

**HRÁT
DRUHÉ...**

...HOUSLE

Příloha č. 86: Spoj rčení a přirovnání – Držet basu.

DRŽET...

...BASU

Příloha č. 87: Spoj rčení a přirovnání – Přijít na buben.

PŘIJÍT NA...

...BUBEN

Příloha č. 88: Spoj rčení a přirovnání – Dát si do trumpety.

DÁT SI DO...

...TRUMPETY

Příloha č. 89: Spoj rčení a přirovnání – Řval jako lev.

ŘVAL JAKO...

...LEV

Příloha č. 90: Spoj rčení a přirovnání – Spí jako dřevo.

SPÍ JAKO...

...DŘEVO

Příloha č. 91: Spoj rčení a přirovnání – Mlčí jako hrob.

MLČÍ JAKO...

...HROB

Příloha č. 92: Spoj rčení a přirovnání – Sladký jako med.

**SLADKÝ
JAKO...**

...MED

Příloha č. 93: Spoj rčení a přirovnání – Tenký jako vlas.

TENKÝ JAKO...

...VLAS

Příloha č. 94: Spoj rčení a přirovnání – Starý jako Metuzalém.

STARÝ JAKO...

...METUZALÉM

Příloha č. 95: Spoj rčení a přirovnání – Krásná jako bohyně.

**KRÁSNÁ
JAKO...**

...BOHYNĚ

Příloha č. 96: Spoj rčení a přirovnání – Kluk jako buk.

KLUK JAKO...

...BUK

Příloha č. 97: Spoj rčení a přirovnání – Kroutí se jako červ.

**KROUTÍ SE
JAKO...**

...ČERV

Příloha č. 98: Spoj rčení a přirovnání – Ticho jako v kostele.

TICHO JAKO...

...V KOSTELE

Příloha č. 99: Spoj rčení a přirovnání – Bílá jako lilie.

BÍLÁ JAKO...

...LILIE

Příloha č. 100: Spoj rčení a přirovnání – Hluchý jako poleno.

**HLUCHÝ
JAKO...**

...POLENO

Příloha č. 101: Spoj rčení a přirovnání – Roste jako z vody.

ROSTE JAKO...

...Z VODY

Příloha č. 102: Spoj rčení a přirovnání – Rozčepýřený jako vrabec.

**ROZČEPÝŘENÝ
JAKO...**

...VRABEC

Příloha č. 103: Spoj rčení a přirovnání – Slizký jako had.

**SLIZKÝ
JAKO...**

...HAD

Příloha č. 104: Spoj rčení a přirovnání – Kluzký jako úhoř.

**KLUZKÝ
JAKO...**

...ÚHOŘ

Příloha č. 105: Spoj rčení a přirovnání – Líný jako veš.

LÍNÝ JAKO...

...VEŠ

Příloha č. 106: Spoj rčení a přirovnání – Volný jako pták.

VOLNÝ JAKO...

...PTÁK

Příloha č. 107: Znáš význam? – Dočkej času jako husa klasu.

**Dočkej času jako
husa klasu.**

**Ten, kdo je
trpělivý, dočká se
výsledků.**

Příloha č. 108: Znáš význam? – Jablko nepadá daleko od stromu.

**Jablko nepadá
daleko od
stromu.**

**Obvykle se
podobáme svým
rodičům.**

Příloha č. 109: Znáš význam? – Darovanému koni na zuby nekoukej.

**Darovanému
koni na zuby
nehleď.**

**Když dostane
člověk dárek, tak si
ho má vážít a
nepátrat, kolik stál.**

Příloha č. 110: Znáš význam? – Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.

**Jak se do lesa
volá, tak se z lesa
ozývá.**

**Jak se já budu
chovat k lidem, tak
se oni budou chovat
ke mně.**

Příloha č. 111: Znáš význam? – Lepší vrabec v hrsti než holub na střeše.

**Lepší vrabec
v hrsti než holub
na střeše.**

**Je lepší mít
alespoň něco než
nic.**

Příloha č. 112: Znáš význam? – Vrána k vráně sedá.

**Vrána k vráně
sedá.**

**Rovný si hledá
rovného.**

Příloha č. 113: Znáš význam? – Po bitvě je každéj generál.

**Po bitvě je každéj
generál.**

**Je snadné vidět
řešení, správné
rozhodnutí zpětně
po události.**

Příloha č. 114: Znáš význam? – Nemá cenu plakat nad rozlitym mlékem.

**Nemá cenu
plakat nad
rozlitym mlékem.**

**Je zbytečné se
neúspěchem dále
zabývat, protože už
se to nedá změnit.**

Příloha č. 115: Znáš význam? – Všechny cesty vedou do Říma.

**Všechny cesty
vedou do Říma.**

**Stejného výsledku
se dá dosáhnout
různými způsoby.**

Příloha č. 116: Znáš význam? – Nemaluj čerta na zeď.

**Nemaluj čerta na
zeď.**

**Nepředstavovat si
špatný, tragický
výsledek.**

Příloha č. 117: Znáš význam? – Dobrá hospodyňka pro píрко i přes plot skočí.

**Dobrá hospodyňka
pro píрко i přes
plot skočí.**

**Ten, kdo se stará o
domácnost, musí
umět šetřit a
neplýtvat.**

Příloha č. 118: Znáš význam? – Ani kuře zadarmo nehrabe.

**Ani kuře
zadarmo
nehrabe.**

**Nikdo nechce
pracovat bez
odměny.**

Příloha č. 119: Znáš význam? – Řval jako lev.

Řval jako lev.

Velmi křičel.

Příloha č. 120: Znáš význam? – Mlčí jako hrob.

Mlčí jako hrob.

**Mlčí vytrvale,
svědomitě.**

Příloha č. 121: Znáš význam? – Sladký jako med.

Sladký jako med.

Velmi sladký.

Příloha č. 122: Znáš význam? – Starý jako Metuzalém.

**Starý jako
Metuzalém.**

Velmi starý.

Příloha č. 123: Znáš význam? – Kluk jako buk.

Kluk jako buk.

Silný, zdravý.

Příloha č. 124: Znáš význam? – Ticho jako v kostele.

**Ticho jako
v kostele.**

Úplné ticho.

Příloha č. 125: Znáš význam? – Bílá jako lilie.

Bílá jako lilie.

**Krásně (čistě)
bílá.**

Příloha č. 126: Znáš význam? – Hluchý jako poleno.

**Hluchý jako
poleno.**

Úplně hluchý.

Příloha č. 127: Znáš význam? – Roste jako z vody.

**Roste jako
z vody.**

Roste rychle.

Příloha č. 128: Znáš význam? – Spí jako dřevo.

Spí jako dřevo.

Spí tvrdě.

Příloha č. 129: Znáš význam? – Tenký jako vlas.

Tenký jako vlas.

Velmi tenký.

Příloha č. 130: Znáš význam? – Krásná jako bohyně.

**Krásná jako
bohyně.**

Velmi krásná.

Příloha č. 131: Znáš význam? – Má to háček.

Má to háček.

**Je v tom nějaká
závada, příčina.**

Příloha č. 132: Znáš význam? – Nevidí si do pusy.

Nevidí si do pusy.

Mluví neopatrně.

Příloha č. 133: Znáš význam? – Posílat ke všem čertům.

**Posílat ke všem
čertům.**

**Někoho, něco
proklínat.**

Příloha č. 134: Znáš význam? – Stát za starou bačkoru.

**Stá za starou
bačkoru.**

Stát za nic.

Příloha č. 135: Znáš význam? – Až naprší a uschne.

**Až naprší a
uschne.**

Nikdy.

Příloha č. 136: Znáš význam? – Vyspat se do růžova.

**Vyspat se do
růžova.**

Pěkně se vyspat.

Příloha č. 137: Znáš význam? – Jeho dni jsou sečteny.

**Jeho dni jsou
sečteny.**

Brzy zemře.

Příloha č. 138: Znáš význam? – Dělat páté přes deváté.

**Dělat páté přes
deváté.**

**Zmateně,
nespořádaně,
popleteně.**

Příloha č. 139: Znáš význam? – Udělat něco za pět minut dvanáct

**Udělat něco za
pět minut
dvanáct.**

**Udělat něco
pozdě, na poslední
chvíli.**

Příloha č. 140: Znáš význam? – Je to lepší než pár facek.

**Je to lepší než pár
facek.**

Je to lepší než nic.

Příloha č. 141: Znáš význam? – Hrách na stěnu házet.

**Hrách na stěnu
házet.**

**Marně se
namáhat.**

Příloha č. 142: Znáš význam? – Mít tuhý kořínek.

Mít tuhý kořínek.

**Mít pevné, dobré
zdraví.**